

Донецький національний університет імені Василя Стуса,
економічний факультет, кафедра фінансів і банківської справи
Львівський національний університет імені Івана Франка,
економічний факультет, кафедра фінансів, грошового обігу та кредиту
Одеський національний економічний університет
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Національний університет «Київський авіаційний інститут»
Національний університет «Києво-Могилянська Академія»
Факультет економіки та управління Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Громадська організація «Академія успіху»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

IV Всеукраїнська науково-практична конференція

Вінниця
2026

УДК 336:[330.341.1:004](477)(063)

А 437

Відповідальні за випуск:

ЮРЧИШЕНА Л. В., доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса.

ПОЛЩУК Н. В., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса.

КОЗЛОВ В. П., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Матеріали друкуються в авторській редакції з незначною технічною правкою укладачів. Відповідальність за зміст і достовірність поданих матеріалів несуть автори.

А 437 Актуальні проблеми розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України: праці IV Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2026. 140 с.

У збірнику розміщені тези доповідей з актуальних проблем розвитку фінансів в умовах цифровізації економіки України, що включають проблеми дослідження щодо особливостей фінансових відносин в умовах воєнного стану; актуальних питань теорії й практики фінансів, банківської справи та страхування в умовах цифрового розвитку суспільства; розвитку фінансового ринку в умовах цифровізації економіки; інноваційних векторів розвитку банківської системи; державних фінансів і податків повоєнного суспільства.

Наведені у збірнику тези доповідей будуть корисними для наукових співробітників, викладачів закладів вищої освіти, практиків, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 336:[330.341.1:004](477)(063)

© Колектив авторів, 2026

© ДонНУ імені Василя Стуса, 2026

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Sydorenko D. O. CHANGES IN BUDGET TRANSPARENCY OF UKRAINE UNDER WARTIME CONDITIONS.....	7
Балтак Є. Я., Цимбал Д. Р., Юрчишена Л. В. МЕХАНІЗМ ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ В УКРАЇНІ: ЯК ПРАЦЮЄ СИСТЕМА НА ПРАКТИЦІ	9
Юрчишена Л. В., Бартош А. А. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ	12
Юрчишена Л. В., Бойко М. Р. ГРАНТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	15
Волкова Н. І., Бойко О. І. ДЕЯКІ АСПЕКТИ СКОРОЧЕННЯ НЕПРАЦЮЮЧИХ КРЕДИТІВ В БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	17
Волкова Н. І., Ковальчук А. П. ПРИЧИНИ ТА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ІНФЛЯЦІЇ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	21
Волкова Н. І., Ковтун В. Р. ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ	24
Кужелєв М. О. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	27
Поліщук Н. В., Левчук С. О. ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	30
Ременяк А. В. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ	33
Волкова Н. І., Рудик М. В. РОЛЬ НБУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	35
Юрчишена Л. В., Тарнаруцька В. В. МАКРОЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	38
Краківський Ю. С. ГРАНТИ ДЛЯ ВЕТЕРАНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	41

СЕКЦІЯ 2
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ФІНАНСІВ,
БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ
В УМОВАХ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Невчук А.

ESG COMPLIANCE AS A DOMINANT OF DIGITAL
TRANSFORMATION IN ACCOUNTING AND FINANCIAL CONTROL:
FROM STRATEGIC GOALS TO COST MINIMIZATION 43

Бегус Д. О., Поліщук Н. В.

НЕОБХІДНІСТЬ І СУТНІСТЬ ГРОШЕЙ 45

Поліщук Н. В., Божик Я. Р.

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ 47

Вишивана Б. М.

КІБЕРБЕЗПЕКА КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ 49

Вовченко О. С., Власенко В. О.

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ
БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ 51

Зелінська Д. С., Волкова В. В.

ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ 54

Маринчук С. Р.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ОПТИМІЗАЦІЇ
ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ
В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ..... 56

Поліщук Н. В., Мельничук О. І.

МЕТОДИКА БЮДЖЕТНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ
РЕАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ 59

Поліщук Н. В., Процюк А. В.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА 61

Козлов В. П., Ільченко Д. О., Репинський О. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ АКЦІОНЕРНИХ
КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ..... 63

Козлов В. П., Кучер В. А.

ВИДИ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА У ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМАХ
ТА ЙОГО ВПЛИВ НА БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ 66

Волкова Н. І., Щербата А. В.

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ ЯК ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ
СТІЙКОСТІ БАНКУ 69

Гуменюк В., Поліщук Н. В. ВПЛИВ ІНДЕКСУ ГЕОПОЛІТИЧНОГО РИЗИКУ (GPR) НА ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ	72
Поліщук Н. В., Іщенко Д. В. ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	73
Юрчишен Д. В., Поліщук Н. В. ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	75

СЕКЦІЯ 3 РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Каррова Т. S. INTRODUCTION OF THE E-NRYVNIA IN UKRAINE: FEATURES AND BENEFITS.....	78
Віровець Д. В. ТОКЕНІЗАЦІЯ АГРАРНИХ АКТИВІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	80
Диченко І. В., Поліщук Н. В. ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ РИЗИКОВАНИХ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ФІНАНСІВ	83
Єгоричева С. Б. ІНТЕГРАЦІЯ РИНКІВ КАПІТАЛУ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	85
Житар М. О. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ESG-ПЕРЕХОДУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	88
Казимир Я. В. УДОСКОНАЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	90
Крупка А. Я., Химич І. Г. ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ КРИЗИ	92
Волкова Н. І., Лисак Д. І. ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	95
Поліщук Н. В., Сивак О. М. ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ	99

СЕКЦІЯ 4 ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Крупка М. І., Котур А. Б. ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКІВ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	102
---	-----

Андрущак Г. С., Крупка М. І. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ	104
Юрчишена Л. В., Журба Л. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	107
Лобачева І. Ф., Британська Н. Н., Муляр Д. М., Фоміна Д. О. ОСНОВНІ СКЛАДНИКИ МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ.....	110
Волкова Н. І., Паланська В. М. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ФОРМ КРЕДИТНИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ	112
Пастух Д. І., Юрчишена Л. В. ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	115
Синенко В. М. ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	117
Волкова В. В., Мельник В. О. МЕХАНІЗМ БОРОТБЫ З БАНКІВСЬКИМ ШАХРАЙСТВОМ В УКРАЇНІ ..	120
Волкова В. В., Філімонова А. О. МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ	123

СЕКЦІЯ 5

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ І ПОДАТКИ ПОВОЄННОГО СУСПІЛЬСТВА

Zaporozhets O. F., Miroshnichenko M. I. IMPROVING CUSTOMS ADMINISTRATION AS A TOOL OF STATE FINANCIAL CONTROL.....	127
Ванькович Д. В. БОРГОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ... ..	129
Прокопчук Д. О., Юрчишена Л. В. БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	132
Слатвінська М. О., Перекопський Д. Т. ПОДАТКОВІ СТИМУЛИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ	134
Чаус І. В. ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	137

СЕКЦІЯ 1
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

UDC 336.14

Sydorenko D. O.
PhD student, State Tax University

CHANGES IN BUDGET TRANSPARENCY OF UKRAINE
UNDER WARTIME CONDITIONS

Introduction. The transparency of public finances in Ukraine has become not only a governance issue but also a matter of institutional resilience under wartime conditions. In the author's earlier study, it was shown that the full-scale invasion and the introduction of martial law led to the suspension of standard budgetary procedures, restrictions on the publication of key fiscal information, and a sharp deterioration in Ukraine's Open Budget Index position in the 2023 round [1]. In Open Budget Survey (OBS) 2025, Ukraine's transparency score returned to 65 points, public participation reached 41 points, and oversight rose to 85 points [2]. This means that the current stage of development should be analysed not as a simple continuation of pre-war practices, but as a process of restoring budget openness under severe institutional and security constraints.

Purpose. The purpose of this study is to identify the main changes in the transparency of Ukraine's public finances in 2024–2025 and to determine their significance in the broader context of budget accountability, public participation, and institutional oversight under martial law.

Main part. According to OBS 2025, Ukraine restored public access to and online publication of the Pre-Budget Statement, Citizens Budget, In-Year Reports, Year-End Report, and Audit Report under difficult wartime circumstances [2]. This explains the increase in the transparency score from 38 points in 2023 to 65 points in 2025 [2]. At the same time, the content quality of budget documents remains uneven: the Enacted Budget received 95 points, In-Year Reports – 96, the Pre-Budget Statement – 83, the Executive's Budget Proposal – 68, the Citizens Budget – 50, the Year-End Report – 57, and the Audit Report – 62, while the Mid-Year Review was not produced [2]. These data indicate that Ukraine has restored the formal availability of most key budget documents, but not yet the full analytical completeness of the entire reporting cycle.

The same survey shows that public participation remains weaker than transparency and oversight. Ukraine received 41 points for public participation, with the highest result recorded at the audit stage and weaker results at the stages of budget formulation and implementation [2]. OBS also notes that the Ministry of Finance has established pre-budget consultations during budget formulation and spending review consultations during budget implementation, but recommends expanding mechanisms that would allow broader participation of civil society organisations and the public [2]. Parliament, in turn, is advised to allow public testimony during hearings on the budget proposal and the Audit Report [2]. Therefore, the recovery of fiscal transparency in Ukraine has so far been more evident in document disclosure than in participatory practices.

The SIGMA 2025 overview adds an important institutional dimension to this assessment. SIGMA concludes that progress achieved during 2025 was very limited

and that the year can be characterised more as a period of ensuring processes than achieving results [3]. Out of 19 short-term recommendations, only 3 were fully implemented, while 14 remained in progress; in the public financial management area, 1 of 5 short-term recommendations was fully implemented and 4 remained in progress [3]. This means that improvements in the publication and accessibility of budget documents coexist with the slow implementation of broader public administration and public finance reforms. In other words, Ukraine has restored an important part of fiscal transparency in practice, but the institutional framework supporting it remains only partially modernised.

Among the positive developments, SIGMA highlights the adoption of the Public Procurement Strategy for 2024–2026 as a fully implemented recommendation in the public financial management area [3]. Another major development was the reform of the Accounting Chamber. SIGMA states that the amendments to the Law of Ukraine “On the Accounting Chamber”, approved on 30 October 2024 and effective from 19 December 2024, provide sufficient and appropriate independence for the Accounting Chamber, even though further constitutional improvements should still be considered [3]. This conclusion correlates with the high OBS 2025 oversight score of 85 points [2]. At the same time, SIGMA notes that an annual audit of state budget execution in accordance with international standards is still “in progress”, and that the Accounting Chamber is only gradually expanding the coverage of financial audits of consolidated financial and budget reporting, with the aim of reaching up to 100% of State Budget expenditures by 2028 [3]. Thus, the oversight system has clearly become stronger than in the first phase of the full-scale war, but it has not yet reached a completed reform state.

A further important issue concerns the connection between transparency and strategic planning. SIGMA positively assesses the adoption of the Concept of the National Strategic Planning System and notes that both the draft public administration reform strategy and the draft public financial management strategy until 2030 include measures linked to further development of the strategic planning system and its connection to the budget process [3]. However, SIGMA also stresses that many planning, monitoring, and reporting arrangements remain fragmented and are not yet fully operational [3]. OBS 2025 reaches a similar conclusion from the fiscal-transparency side, recommending stronger multi-year projections in the Executive’s Budget Proposal, fuller disclosure of fiscal risks, improved comprehensiveness of the Year-End Report and Audit Report, and stronger dissemination through the Citizens Budget [2]. Taken together, these assessments show that the main change in 2025 was the restoration of access to budget information, while the next reform stage should focus on analytical depth, coherence, and broader inclusiveness of fiscal governance.

The author’s earlier findings are also relevant for interpreting this trajectory [4]. They argued that the decline in the 2023 OBI round stemmed from wartime restrictions on disclosure and that the restoration of medium-term planning, reporting, performance information, and external audit could create preconditions for a higher score in the next round [4]. The OBS 2025 results confirm that this recovery indeed took place at the level of transparency indicators, while the SIGMA 2025 overview shows that the broader institutional consolidation of these improvements is still ongoing [2; 3].

Conclusions. The Open Budget Survey 2025 and the SIGMA 2025 overview demonstrate that Ukraine has made a significant step toward restoring the budget transparency after the severe wartime decline captured in the 2023 OBI round [2; 3].

The main achievement lies in the renewed publication and availability of key budget documents, as well as in the strengthening of the external oversight framework, especially through the reform of the Accounting Chamber [2; 3]. At the same time, this progress should be interpreted as a partial recovery rather than a completed reform success, because a number of planning, participation, audit, and institutional recommendations remain only partly implemented. Therefore, the current changes in the transparency of Ukraine's public finances can be defined as a transition from emergency opacity to conditional recovery, the long-term sustainability of which will depend on the transformation of restored publication practices into a more systematic, participatory, and institutionally embedded model of fiscal transparency.

REFERENCES

1. Sydorenko, D. O. The impact of martial law on budget transparency in Ukraine. *Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених* (м. Ірпінь, 26 лют. 2025 р.). Ірпінь, 2025. С. 155–158.
2. Ukraine: International Budget Partnership. *Open Budget Survey 2023*. URL: <https://internationalbudget.org/open-budget-survey/country-results/2025/ukraine> (дата звернення: 16.04.2026).
3. Overview of implementation of short and medium-term recommendations stemming from SIGMA 2023 Monitoring Report during 2025. SIGMA Programme, OECD. 2025. 56 p.
4. Sydorenko, D. O. Preconditions for improving Ukraine's Open Budget Index score in 2025: Materials of the 1st International Scientific and Practical Conference "Planning and ensuring sustainable development of socio-economic systems" (Part 2, Poznan, 18 December 2025). Poznan, 2025. P. 162–164.

УДК 336.226.322(477)

Балтак Є. Я. Цимбал Д. Р.

здобувачки ОП «Диджитал-облік і оподаткування»

ДонНУ імені Василя Стуса

Юрчишена Л. В.

д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи

ДонНУ імені Василя Стуса

МЕХАНІЗМ ВІДШКОДУВАННЯ ПДВ В УКРАЇНІ: ЯК ПРАЦЮЄ СИСТЕМА НА ПРАКТИЦІ

Постановка проблеми. Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із ключових бюджетоутворюючих податків України, який значною мірою впливає на фінансову діяльність підприємств. Особливо важливим є механізм бюджетного відшкодування ПДВ, що забезпечує повернення надмірно сплаченого податку платникам, передусім експортерам. В умовах воєнного стану та економічної нестабільності питання ефективності, прозорості та швидкості відшкодування ПДВ набуває особливої актуальності. Незважаючи на реформування системи

адміністрування ПДВ, на практиці зберігаються проблеми затримок, бюрократичних процедур і ризиків зловживань, що негативно впливає на бізнес-клімат і інвестиційну привабливість держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження підтверджують значущість удосконалення механізму відшкодування ПДВ, адже він безпосередньо впливає на фінансову стабільність підприємств. Зокрема, О. Осипчук [1] наголошує на необхідності уніфікації термінології та чіткого розмежування поняття «бюджетне відшкодування» як процесу та результату, що сприяє більш точному застосуванню норм податкового законодавства, інші дослідники звертають увагу на практичні проблеми адміністрування, серед яких: несправедливе формування податкового кредиту, використання фіктивних операцій у сфері експорту та імпорту та недосконалість контролюючих процедур [2; 3]. Водночас у наукових працях підкреслюється, що впровадження Єдиного реєстру заяв на відшкодування ПДВ підвищило прозорість системи та знизило корупційні ризики, що свідчить про поступове, але ще не завершене вдосконалення цього механізму.

Метою дослідження є аналіз механізму відшкодування ПДВ в Україні, оцінка його ефективності на практиці та виявлення ключових проблем і напрямів удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Механізм бюджетного відшкодування податку на додану вартість (ПДВ) в Україні є складною багаторівневою системою, що поєднує податкове законодавство, адміністративні процедури та електронні сервіси. Його суть полягає у поверненні платнику податку суми перевищення податкового кредиту над податковими зобов'язаннями за результатами звітного періоду. Найчастіше право на відшкодування виникає у підприємств-експортерів, адже експорт оподатковується за нульовою ставкою, що формує від'ємне значення ПДВ.

На практиці процес відшкодування передбачає кілька ключових етапів: формування податкового кредиту, подання декларації з ПДВ, автоматичну або документальну перевірку контролюючими органами та внесення заяви до Єдиного реєстру заяв на бюджетне відшкодування. Після завершення перевірки відповідна сума підлягає поверненню на рахунок платника або зараховується у рахунок майбутніх платежів.

Сучасні українські науковці (зокрема О. Осипчук, І. В. Бабінчук, О. А. Подольняк) [1–3] наголошують, що впровадження електронного адміністрування ПДВ та Єдиного реєстру заяв стало важливим кроком до підвищення прозорості системи. Дослідження показують, що автоматизація процесів дала змогу значно скоротити можливості для ручного втручання та корупційних зловживань. Водночас, за висновками економістів, ефективність механізму все ще обмежується низкою проблем.

Однією з ключових проблем залишається тривалість перевірок та затримки з відшкодуванням, що негативно впливає на ліквідність підприємств. Науковці також звертають увагу на ризики блокування податкових накладних, що ускладнює формування податкового кредиту. Окремо виділяють проблему використання схем мінімізації податкових зобов'язань через фіктивні операції, що змушує державу посилювати контроль, але водночас збільшує адміністративний тиск на добросовісний бізнес.

Таблиця 1 – Основні етапи механізму відшкодування ПДВ в Україні [4–5]

Етап	Зміст	Основні проблеми
Формування податкового кредиту	Відображення ПДВ за придбаними товарами / послугами	Блокування податкових накладних
Подання декларації	Звітність платника до податкових органів	Помилки у звітності
Перевірка (камеральна / документальна)	Контроль правильності нарахувань	Тривалість, бюрократія
Включення до реєстру	Внесення до Єдиного реєстру заяв	Технічні та процедурні затримки
Відшкодування коштів	Повернення коштів або зарахування	Затримки виплат

У період воєнного стану механізм відшкодування ПДВ зазнав додаткових викликів. Дослідження українських економістів свідчать, що через обмеженість бюджетних ресурсів та пріоритетність оборонних витрат держава інколи затримує виплати, що створює фінансові труднощі для підприємств [4]. Водночас уряд намагається підтримувати стабільність системи через цифровізацію процесів та спрощення процедур для сумлінних платників.

Загалом сучасні наукові підходи підкреслюють необхідність балансу між ефективним контролем і спрощенням адміністрування. Подальше вдосконалення системи має передбачати скорочення строків відшкодування, мінімізацію людського фактора та підвищення довіри між державою і бізнесом.

Висновки. Механізм відшкодування ПДВ в Україні є важливим інструментом підтримки фінансової стабільності підприємств та стимулювання експорту. Попри значний прогрес у напрямі цифровізації та підвищення прозорості, система залишається недосконалою через затримки виплат, складність процедур і посилений контроль, що іноді створює надмірне навантаження на бізнес. У сучасних умовах особливого значення набуває забезпечення своєчасного відшкодування та зменшення адміністративних бар'єрів. Подальше вдосконалення механізму має ґрунтуватися на балансі між ефективним контролем і спрощенням процедур, що сприятиме розвитку підприємництва та економічній стабільності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Осипчук О. Аналіз понятійного-категоріального апарату відшкодування ПДВ. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 78. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-35>
2. Бабінчук І. В. Механізм бюджетного відшкодування ПДВ в Україні. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. 2025. Вип. 47. С. 877–883. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/2019>
3. Подоляничук О. А. Облікове забезпечення розрахунків з податку на додану вартість. *Ефективна економіка*. 2020. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.2.76
4. Пономарьова В., Артюх О. Проблемні аспекти відшкодування ПДВ на сучасному етапі. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2022. Вип. 2(27). С. 153–160. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/40064>
5. Богатчик Л. А. Аналіз проблемних аспектів бюджетного відшкодування податку на додану вартість у системі електронного адміністрування. *Вісник*

УДК 336.64:334.72.021

Юрчишена Л. В.

*д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Бартош А. А.

*магістр з фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку
ДонНУ імені Василя Стуса*

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННИХ РИЗИКІВ

Вступ. В умовах воєнного стану функціонування бізнесу супроводжується підвищеним рівнем невизначеності, ризиків та обмеженого доступу до ресурсів. Це зумовлює необхідність пошуку ефективних фінансових інструментів, здатних забезпечити стійкість підприємств та їх адаптацію до кризових умов. Особливого значення набувають механізми підтримки ліквідності, збереження платоспроможності та забезпечення безперервності діяльності суб'єктів господарювання.

Мета роботи – оцінити вплив воєнних ризиків на фінансову стійкість підприємств та визначити ключові чинники її забезпечення.

Основна частина. В умовах воєнного стану значущість зазначених аспектів фінансової стійкості суттєво зростає, оскільки підвищуються ризики неплатоспроможності та порушення господарських зв'язків. Підприємства змушені адаптуватися до нових викликів, серед яких порушення логістичних ланцюгів, зниження платоспроможного попиту, обмежений доступ до фінансових ресурсів, зростання витрат та безпекові загрози. У таких умовах особливої актуальності набуває здатність суб'єктів господарювання ефективно управляти своїми фінансовими ресурсами та підтримувати стабільність діяльності. Саме тому фінансова стійкість підприємства розглядається як одна з визначальних характеристик його життєздатності та конкурентоспроможності в сучасному економічному середовищі [1].

Фінансова стійкість підприємства є однією з ключових категорій, що визначає його здатність функціонувати та розвиватися в умовах постійних економічних змін. Вона поєднує в собі аспекти управління фінансовими ресурсами, підтримання платоспроможності та забезпечення фінансової безпеки. Сучасні дослідження підкреслюють, що від рівня фінансової стійкості залежить не лише ефективність діяльності підприємства, а й його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім ризикам, забезпечувати стабільний розвиток та реалізовувати стратегічні цілі [2].

Аналіз фінансового стану дає змогу виявити сильні та слабкі сторони підприємства, оцінити ризики та потенціал для підвищення ефективності діяльності, а також закласти основу для прийняття стратегічних рішень щодо розвитку та оптимізації фінансових ресурсів.

Фінансова стійкість підприємства визначає здатність функціонувати в умовах економічних змін, поєднуючи управління ресурсами, платоспроможність і фі-

нансову безпеку (рис. 1). У воєнний період зростає роль зовнішнього фінансування: за даними Національного банку України за програмою «5–7–9 %» [3], від початку її дії (лютий 2020 р.) підприємці отримали 134,5 тис. кредитів на суму майже 460 млрд грн. З них у період воєнного стану – 99,7 тис. кредитів на 370,4 млрд грн. До десятки лідерів за кількістю взятих кредитів увійшли чотири регіони, що належать до зон високого воєнного ризику: Дніпропетровська, Одеська, Київська, Харківська області. Найбільші обсяги кредитування залучені підприємствами в аграрному секторі, переробній промисловості, гуртовій та роздрібній торгівлі.

Рисунок 1 – Основні напрями забезпечення ефективності фінансової діяльності підприємства [1]

Отже, державні фінансові інструменти підтримки бізнесу безпосередньо впливають на його стійкість та здатність до відновлення в кризових умовах. Зокрема, доступ до кредитних ресурсів за програмою «5–7–9 %» забезпечує підприємствам можливість підтримувати ліквідність і продовжувати діяльність навіть у зонах підвищеного ризику, що відображається на загальній динаміці кількості діючих суб'єктів господарювання.

Аналіз динаміки кількості підприємств у 2020–2024 рр. засвідчив суттєвий негативний вплив воєнних ризиків на бізнес-середовище. Зокрема, у 2022 р. кількість підприємств в Україні скоротилася з 370,8 тис. до 261,9 тис. (на 29,4 %), тоді як у Вінницькій області – з 10 050 до 8 034 (на 20,1 %). Найбільшого скорочення зазнав сегмент мікропідприємств: в Україні – з 304,7 тис. до 206,2 тис. (–32,3 %), у регіоні – з 7 970 до 6 064 (–23,9 %), що свідчить про їх підвищену вразливість до кризових умов. Водночас у 2023 р. спостерігається часткове відновлення: загальна кількість підприємств в Україні зросла до 307,9 тис. (+17,5 % до 2022 р.), у Вінницькій області – до 9 262 (+15,3 %), що підтверджує адаптацію бізнесу до нових умов. Проте, за даними 2024 року, кількість підприємств в Україні зменшилася до 285,6 тис. (–7,2 % до 2023 р.), але залишається вищою за показники

кризового 2022 р. А у Вінницькій області в 2024 р. кількість підприємств у регіоні склала 9 049 одиниць, що лише на 2,3 % менше за показник 2023 р. Цікавою тенденцією є сегмент великих підприємств. Незважаючи на загальну нестабільність, їх кількість у 2024 р. зросла: в Україні до 560 (+9,4 % до 2023 р.), а у Вінницькій області стабілізувалася на рівні 19, що відповідає довоєнному максимуму 2021 р. Попри коливання, структура підприємництва залишається незмінною: малі та мікропідприємства продовжують формувати понад 90 % загальної кількості суб'єктів господарювання (у Вінницькій області – приблизно 94 %), що визначає їх ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості економіки.

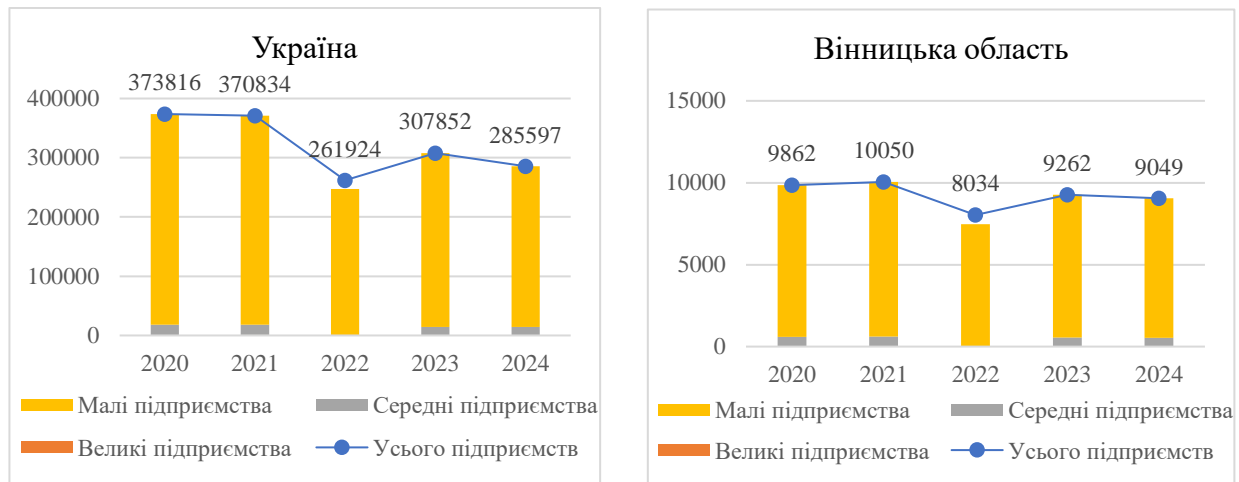

Рисунок 2 – Кількість діючих підприємств за їх розмірами [4]

Висновки. Результати дослідження підтверджують, що фінансова стійкість є ключовою умовою життєздатності підприємств у воєнний період. Після спаду у 2022 р. (–29,4 %) бізнес-середовище перейшло до адаптивної стабілізації. Державна підтримка, зокрема програма «5–7–9 %», сприяла збереженню малого бізнесу (>90 %) та формуванню механізмів фінансової стійкості, що створює основу для економічного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заїчко І. В. Фінансова стійкість підприємств як інструмент реалізації фінансової безпеки. *Молодий вчений*. 2019. Т. 10, № 74. С. 651–656. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-137>
2. Минів Р. М., Табацкова Г. В., Молінський В. О. Сучасні аспекти управління фінансовою стійкістю підприємств. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. Вип. 14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17011532>
3. Доступні кредити 5–7–9 %: щотижнева статистика. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dostupni-kredyty-5-7-9-shchotyzhneva-statystyka>
4. Банк даних. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/uk/explorer>

УДК 336.64:355.01(477)

Юрчишена Л. В.

*д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Бойко М. Р.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ГРАНТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Повномасштабна війна в Україні суттєво змінила умови функціонування бізнесу. Значна частина підприємств втратила активи, ринки збуту або була змушена релокуватися. У таких умовах доступ до традиційних джерел фінансування, зокрема банківських кредитів чи інвестицій, значно ускладнився. Водночас зросла роль альтернативних механізмів підтримки, серед яких особливе місце займають гранти. Вони дають змогу підприємствам не лише відновлювати діяльність, а й адаптуватися до нових економічних реалій. Тому дослідження грантів як інструменту фінансування бізнесу в умовах війни є важливим як з наукової, так і з практичної позиції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика фінансової підтримки бізнесу, зокрема через грантові механізми, розглядалася у працях вітчизняних економістів, як-от О. Амоша, В. Геєць, Н. Шелудько [5]. Окремі аспекти розвитку підприємництва в кризових умовах досліджують сучасні науковці, акцентуючи на державній підтримці та міжнародній допомозі. Водночас питання ефективності грантових програм саме в умовах воєнного стану ще недостатньо систематизоване. Зокрема, потребує уточнення структура грантів, їх кількість, доступність для різних категорій бізнесу та реальний вплив на економічну стабільність.

Метою роботи є дослідження ролі грантів як інструменту фінансування бізнесу в умовах війни, визначення їх видів та масштабів надання.

Основна частина. Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 р. грантова підтримка бізнесу в Україні набула системного характеру. Вона реалізується як через державні програми, так і за рахунок міжнародних організацій та донорів.

Однією з ключових ініціатив стала державна програма «єРобота», в межах якої надаються мікрогранти для започаткування або розвитку власної справи. Станом на 2024–2025 рр. кількість виданих мікрогрантів перевищила 20 тисяч, а загальний обсяг фінансування становив понад 5 млрд грн. Розмір одного гранту коливається від 50 до 250 тис. грн, що дає змогу підприємцям запускати або масштабувати малий бізнес [1].

Також діяли програми для окремих секторів економіки, зокрема:

- гранти для переробних підприємств (до 8 млн грн);
- гранти на створення садівництва та тепличного господарства;
- гранти для ветеранів та членів їхніх сімей (до 1 млн грн).

У 2022–2026 рр. також активно працюють міжнародні донори. Зокрема, програми від ЄС, USAID, GIZ, ПРООН надають фінансування для релокації бізнесу,

підтримки жінок-підприємниць, розвитку інноваційних проєктів. За оцінками, загальна кількість міжнародних грантових програм для українського бізнесу перевищує 100 різних ініціатив, а кількість отримувачів допомоги – десятки тисяч підприємців [4].

Види грантів, які пропонуються бізнесу, можна умовно поділити на кілька груп:

- 1) стартові гранти – для відкриття нової справи;
- 2) гранти на розвиток – для масштабування діючого бізнесу;
- 3) інноваційні гранти – підтримка стартапів та технологічних проєктів;
- 4) соціальні гранти – для бізнесів із соціальним складником;
- 5) секторальні гранти – спрямовані на конкретні галузі (агро, ІТ, виробництво);
- 6) гранти для вразливих груп – ветерани, ВПО, жінки [1].

Особливістю грантів є їх безповоротний характер, що значно знижує фінансове навантаження на підприємства. Проте вони часто передбачають певні умови: створення робочих місць, співфінансування або звітність за використані кошти [3].

Попри очевидні переваги, існують і певні проблеми. По-перше, складність підготовки заявок та конкурсний відбір обмежують доступ до фінансування. По-друге, не всі підприємці мають достатній рівень обізнаності щодо наявних програм. По-третє, іноді виникають труднощі з реалізацією проєктів через нестабільну безпекову ситуацію.

Водночас гранти відіграють важливу роль у відновленні економіки. Вони сприяють створенню нових робочих місць, розвитку малого та середнього бізнесу, а також підвищенню рівня підприємницької активності. Особливо це актуально для регіонів, що постраждали від бойових дій.

Висновки. Отже, гранти стали одним із ключових інструментів фінансування бізнесу в умовах війни. У 2022–2026 рр. спостерігається значне зростання кількості грантових програм та обсягів фінансування. Вони забезпечують підтримку підприємців, стимулюють економічну активність та сприяють відновленню економіки країни.

Водночас ефективність грантової підтримки залежить від рівня доступності програм, прозорості відбору та здатності бізнесу ефективно використовувати отримані кошти. У перспективі важливо розширювати інформування підприємців, спрощувати процедури участі та посилювати координацію між державними та міжнародними донорами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Програма «єРобота»: офіційний сайт. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 25.04.2026).
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.04.2026).
3. Підтримка малого та середнього бізнесу в Україні. *USAID Ukraine*. URL: <https://www.usaid.gov/ukraine> (дата звернення: 25.04.2026).
4. Програми підтримки підприємництва. *ПРООН в Україні*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine> (дата звернення: 25.04.2026).
5. Шелудько Н. М. Фінансування розвитку підприємництва в умовах кризи. Київ: НАН України, 2021.

Волкова Н. І.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Бойко О. І.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СКОРОЧЕННЯ НЕПРАЦЮЮЧИХ КРЕДИТІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Вступ. Проблема непрацюючих кредитів (Non-Performing Loans, NPL) є однією з ключових структурних вад банківської системи України, що суттєво обмежує її кредитно-інвестиційний потенціал. Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 р. різко погіршило ситуацію – показник зріс до 38,2 % на початок 2023 р., у 2024 р. стабілізувався на рівні 37,4 %, а у 2025–2026 рр. розпочалося поступове зниження до 30,3 % та 13,9 % відповідно [1]. Для порівняння, у країнах ЄС середній рівень NPL не перевищує 2–3 %, що наочно демонструє масштаб проблеми для вітчизняної банківської системи.

Мета роботи – дослідити динаміку непрацюючих кредитів (NPL) та ресурсної бази банківської системи України у 2022–2026 рр., проаналізувати взаємозв'язок між якістю кредитного портфеля, рівнем резервування та рентабельністю банків, а також систематизувати механізми управління NPL і обґрунтувати рекомендації щодо підвищення кредитно-інвестиційного потенціалу банківської системи в умовах воєнного стану та відновлення економіки України.

Основна частина. Комплексний аналіз банківської системи України за 2022–2026 рр. охоплює три взаємопов'язані виміри: динаміку непрацюючих кредитів та резервів (табл. 1), структуру кредитного портфеля та ресурсної бази (табл. 2), а також порівняльну характеристику механізмів управління NPL (табл. 3). Це дає змогу виявити ключовий структурний дисбаланс системи: стрімке нарощування пасивів і капіталу відбувалося на тлі скорочення кредитування реального сектору та консервації проблемних активів [2].

Розрахункові дані, наведені в табл. 1, свідчать про те, що банківська система України у 2022–2026 рр. пройшла через кілька якісно різних фаз у динаміці непрацюючих кредитів. Повномасштабне вторгнення спричинило різке погіршення якості кредитного портфеля: частка NPL стрибнула з 27,3 % на початок 2022 р. до 38,2 % на початок 2023 р., а абсолютний обсяг проблемних кредитів зріс з 290,7 до 395,75 млрд грн [1]. Реакцією банків стало нарощування резервів за активними операціями – з 279 до 368 млрд грн, що разом зі скороченням кредитного портфеля з 1 065 до 1 036 млрд грн обвалило рентабельність капіталу: ROE знизився з 35,15 % до 10,91 % за підсумками 2022 р. У 2023–2024 рр. частка NPL стабілізувалася на рівні 37–38 %, тоді як резерви продовжили зростання до 371 млрд грн – банки фактично «законсервували» проблемні активи. Відновлення рентабельності (ROE = 31,61 % у 2024 р.) відбулося не завдяки якісному очищенню портфеля, а переважно за рахунок доходів від ОВДП та депозитних сертифікатів НБУ [2].

Принциповий перелом настав з початку 2025 р.: масштабне списання NPL державними банками дало змогу скоротити частку проблемних кредитів до 30,3 %, а до початку 2026 р. – до 13,9 %, що є найнижчим показником за аналізований період. Обсяг NPL знизився до 169,6 млрд грн, а резерви скоротилися до 186 млрд грн. Паралельно відновилося кредитування: портфель зріс з 1 025 до 1 220 млрд грн, що свідчить про поступове відновлення кредитно-інвестиційного потенціалу банківської системи.

Таблиця 1 – Ключові показники стану NPL у банківській системі України у 2022–2026 рр.

Показник	1 січня 2022 р.	1 січня 2023 р.	1 січня 2024 р.	1 січня 2025 р.	1 січня 2026 р.
Частка NPL, %	27,3	38,2	37,4	30,3	13,9
Кредити надані клієнтам, млрд грн	1 065	1 036	1 025	1 138	1 220
у т. ч. NPL, млрд грн	290,7	395,75	383,35	344,8	169,6
Показник	1 січня 2022 р.	1 січня 2023 р.	1 січня 2024 р.	1 січня 2025 р.	1 січня 2026 р.
Резерви за активними операціями, млрд грн	279	368	371	358	186
ROE, %	35,15	10,91	31,61	29,07	29,98

Джерело: складено автором на основі даних [1; 3]

Таблиця 2 – Ресурсна база та капітал банківської системи України у 2022–2025 рр.

Вид кредиту	1 січня 2022 р.	1 січня 2023 р.	1 січня 2024 р.	1 січня 2025 р.	1 січня 2026 р.
Кредити суб'єктам господарювання, млрд грн	795,5	801	784	851	870
Кредити фізичним особам, млрд грн	243	210	223	274	342
Кошти суб'єктів господарювання, млрд грн	758	889,5	1 260	1 497	1 720
Кошти фізичних осіб, млрд грн	279	933,55	1 084	1 216	1 407
Капітал банків, млрд грн	256	218,5	297	382	463

Джерело: складено автором на основі даних [1; 3]

Дані табл. 2 свідчать про суперечливу динаміку кредитування та стійке зростання ресурсної бази банківської системи України в умовах воєнного стану. Кредитування суб'єктів господарювання демонструвало нестабільну динаміку: після скорочення з 795,5 млрд грн до 784 млрд грн у 2022–2024 рр. внаслідок погіршення платоспроможності позичальників та руйнування заставного майна, з 2025 р. розпочалося поступове відновлення – до 851 і 870 млрд грн відповідно. Кредитування фізичних осіб також скоротилося у 2023 р. до 210 млрд грн, проте надалі стійко зростало, досягнувши 342 млрд грн на початок 2026 р., що відображає поступове відновлення споживчого попиту та розширення роздрібного кредитування. Принципово іншу картину демонструє ресурсна база банків. Кошти суб'єктів господарювання зросли майже вдвічі – з 758 до 1 720 млрд грн упродовж 2022–2026 рр., що свідчить про збереження ділової активності та акумуляцію коштів бізнесом на поточних рахунках в умовах обмеженої інвестиційної активності. Кошти фізичних осіб збільшилися з 279 до 1 407 млрд грн, відображаючи

зростання схильності населення до заощаджень та підвищення довіри до банківської системи. Капітал банків після стиснення до 218,5 млрд грн у 2023 р. – внаслідок збитків від формування резервів та знецінення активів – відновився до 297 млрд грн у 2024 р. і зріс до 463 млрд грн у 2026 р. завдяки рекордним прибуткам від процентних доходів. Показово, що ресурсна база банків зростала значно швидше, ніж кредитний портфель, – це підтверджує тезу про структурний дисбаланс: банки акумулювали значні пасиви, однак спрямовували їх переважно у державні цінні папери та депозитні сертифікати НБУ, а не в кредитування реального сектору. Зростання капіталізації та поступова нормалізація рівня NPL у 2025–2026 рр. створюють підґрунтя для розширення кредитної активності у відновлювальний період [2; 3].

На основі аналізу спеціальної економічної літератури та регуляторних звітів можна виокремити такі ключові чинники збереження критично високого рівня NPL: по-перше, фізичне знищення або пошкодження заставного майна внаслідок бойових дій, по-друге, погіршення фінансового стану позичальників через скорочення виробництва та ринків збуту, по-третє, мораторій на примусове стягнення боргів у воєнний час, по-четверте, збільшення частки державних банків (понад 55 % активів системи), корпоративне управління яких є менш ефективним, з погляду управління кредитними ризиками [4].

Світова практика та досвід вітчизняної банківської системи свідчать про наявність кількох основних підходів до управління непрацюючими кредитами [5; 6]. Узагальнення діючих підходів дало змогу нам виокремити специфічні переваги та обмеження механізмів управління непрацюючими кредитами в умовах воєнного стану (табл. 3).

Таблиця 3 – Порівняльний аналіз механізмів управління NPL у банківській системі України

Механізм управління	Переваги	Обмеження
Реструктуризація кредитів	Збереження відносин з позичальником, уникнення збитків	Потребує ресурсів та часу, ризик повторної реструктуризації
Продаж портфеля NPL	Швидке очищення балансу, залучення інвесторів	Значний дисконт, недостатній ринок в Україні
Звернення стягнення на заставу	Відшкодування частини боргу	Тривалість судових процедур, складність в умовах воєнного часу
Списання безнадійних боргів	Очищення балансу, зниження вимог до капіталу	Остаточна втрата активу, вплив на фінансовий результат
Державна програма 5–7–9 %	Підтримка МСБ, зниження нових NPL	Обмеженість бюджетних ресурсів, можливий відбір ненадійних позичальників

Джерело: складено автором на основі даних [4; 5; 6]

Відповідно до рекомендацій МВФ у звітах за 2023–2024 рр., Україні необхідно прискорити роботу з NPL після завершення активної фази воєнних дій, зокрема шляхом розвитку вторинного ринку проблемних активів та вдосконалення правових механізмів реструктуризації [7]. Аналогічні рекомендації містять документи НБУ щодо Стратегії розвитку фінансового сектору до 2030 р. [8].

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що проблема непрацюючих кредитів залишається одним із ключових обмежень розвитку банківської системи України в умовах воєнного стану. У 2022–2023 рр. відбулося різке погіршення якості кредитного портфеля, що проявилось у зростанні частки NPL до 38,2 % та збільшенні їх абсолютного обсягу. Реакцією банків стало суттєве нарощування резервів, що негативно вплинуло на рівень рентабельності капіталу. У 2023–2024 рр. спостерігалася стабілізація частки проблемних кредитів на високому рівні, що свідчить про консервацію системних ризиків без їх фактичного вирішення. Водночас прибутковість банків відновлювалася переважно завдяки операціям з державними цінними паперами, а не через активізацію кредитування реального сектору економіки. Починаючи з 2025 р., у банківській системі сформувалася тенденція до суттєвого зниження рівня NPL, що було досягнуто передусім завдяки списанню проблемних активів та очищенню балансів банків. Це супроводжувалося скороченням обсягів резервування, відновленням кредитної активності та зростанням загального обсягу кредитного портфеля. Разом із тим, аналіз показав наявність структурного дисбалансу: стрімке зростання ресурсної бази банків значно випереджає темпи кредитування економіки. Це свідчить про переорієнтацію банків на менш ризикові активи та обмежене виконання їх класичної функції фінансового посередництва. Отже, для забезпечення стійкого розвитку банківської системи України у післявоєнний період необхідним є не лише подальше скорочення обсягів NPL, а й активізація кредитування реального сектору, розвиток ринку проблемних активів та вдосконалення інституційних механізмів управління кредитними ризиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рівень непрацюючих кредитів (NPL). *Національний банк України*. 2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/npl>
2. Огляд банківського сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/events/VlunzSHfNmTvuqs>
3. Основні показники діяльності банків. *Мінфін*. 2026. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
4. Мельник О. О. Управління непрацюючими кредитами банківської системи України як фактор ефективного кредитування економіки. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Вип. 3. URL: https://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/31_70_3/31_70_3_2/15.pdf
5. Андрущак Є. М., Перепьолкіна О. О. Герасименко А. В. Управління непрацюючими кредитами банків: світовий досвід. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-25>
6. Андрущак Є., Баран О. Шляхи вдосконалення управління проблемними кредитами в банках України. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2014. Вип. 31, ч. 1. С. 42–48. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17071/1/Rorm_Rynk_Econ_31_1_2014.pdf
7. Меморандум про економічну та фінансову політику. *Мінстерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_financial_policies-677

8. Стратегія розвитку фінансового сектору України (оновлено). *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini>

УДК 336.748.12

Волкова Н. І.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Ковальчук А. П.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ПРИЧИНИ ТА СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ІНФЛЯЦІЇ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Вступ. Інфляція є однією з ключових макроекономічних категорій, що відображає стан грошового обігу, рівень збалансованості попиту і пропозиції та загальну стабільність економічної системи. У сучасних умовах вона виступає не лише економічним індикатором, а й важливим чинником соціально-економічного розвитку держави, оскільки безпосередньо впливає на купівельну спроможність населення, інвестиційну активність та фінансову безпеку. Для України проблема інфляції є особливо актуальною в умовах тривалої економічної нестабільності, що посилилася внаслідок повномасштабної війни, структурних дисбалансів економіки та значної залежності від зовнішніх факторів. Особливістю сучасного етапу розвитку української економіки є те, що інфляція формується під впливом одночасної дії як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, серед яких вагому роль відіграють монетарна політика держави, коливання валютного курсу, глобальні цінові тенденції та геополітичні ризики. За таких умов дослідження інфляції набуває особливої теоретичної та практичної значущості, оскільки дає змогу глибше зрозуміти механізми її виникнення, оцінити наслідки для економіки та визначити ефективні інструменти державного впливу.

Мета роботи – дослідити особливості інфляційних процесів в Україні в умовах економічної нестабільності, визначити основні причини їх виникнення та обґрунтувати напрями подолання інфляційного тиску.

Основна частина. Проблематика інфляції в Україні активно досліджується науковцями та експертами, зокрема представниками Національного банку України й аналітичних центрів. Основна увага приділяється аналізу інфляційних процесів в умовах воєнної економіки, інфляційних очікувань та ефективності монетарної політики. Серед сучасних дослідників варто виділити М. Гоменюка [2], який аналізує особливості сприйняття інфляції населенням та відмінності між фактичною і очікуваною інфляцією. Важливий внесок у дослідження інфляційних очікувань здійснюють В. Крамар та Б. Чепига [1], які визначають їх стійкість до економічних шоків та вплив на макроекономічну стабільність. Серед науковців варто відзначити С. Підгайця, який досліджує взаємозв'язок інфляції та економічного

зростання в Україні. Інфляційні процеси в Україні в умовах економічної нестабільності характеризуються високою волатильністю та багатофакторністю. Для більш глибокого аналізу інфляційних процесів в Україні в умовах економічної нестабільності доцільно розглянути їх динаміку за останні роки.

Таблиця 1 – Динаміка інфляції в Україні в умовах економічної нестабільності

Рік	Індекс інфляції, %	Основні фактори впливу	Вид інфляції
2021	110,0	Постпандемічне відновлення, зростання попиту	Помірна
2022	126,6	Повномасштабна війна, руйнування економіки, девальвація	Галопуюча
2023	105,1	Жорстка монетарна політика НБУ, стабілізація курсу	Помірна
2024	112,0	Зростання витрат, відновлення попиту, бюджетні видатки	Галопуюча
2025	108,0	Часткова стабілізація, контроль грошової маси	Помірна

Джерело: побудовано автором на основі [5]

За табл. 1, спостерігається різке коливання індексу інфляції у зв'язку з кризовими ситуаціями в країні. У 2021 р. інфляція перебувала у помірному темпі і була зумовлена загалом постпандемічним періодом, також відновлення економічного стану держави після важкого 2020 р. В найбільш критичному стані економічне становище України опинилося в 2022 р. Початок повномасштабного вторгнення вплинув як на загальне життя, так і на економічне. Відбулося руйнування виробничої інфраструктури в багатьох регіонах, порушення логістики і девальвація національної валюти. Наслідком цього стало різке підвищення цін на виробничі витрати та ситуативний ажіотажний попит на окремі товари й послуги [3]. У 2023 р. спостерігалось суттєве уповільнення інфляції до 105,1 % завдяки жорсткій монетарній політиці Національного банку України, що дало змогу стабілізувати валютний ринок та знизити інфляційний тиск. Проте вже у 2024 р. відбулося повторне зростання інфляції до 112,0 %, що пов'язано з активізацією економічних процесів, збільшенням державних витрат та поступовим відновленням споживчого попиту. 2025 р. характеризується помірним рівнем інфляції – 108,0 %, що свідчить про поступову стабілізацію економіки України. Основними чинниками є контроль грошової маси, відносна стабільність валютного курсу та ефективна монетарна політика НБУ. Інфляція має повзучий характер і перебуває в межах, прийнятних для економічного відновлення.

Узагальнюючи вплив ключових чинників на формування інфляції в Україні в умовах економічної нестабільності, доцільно систематизувати їх за напрямками впливу та економічними наслідками.

Як видно з табл. 2, визначальну роль у формуванні інфляційних процесів відіграють воєнні дії та пов'язані з ними структурні дисбаланси економіки. Зокрема, руйнування виробничої інфраструктури та порушення логістичних ланцюгів спричиняють скорочення пропозиції товарів, що призводить до зростання цін. Не менш вагомим чинником є девальвація національної валюти, яка посилює імпортовану інфляцію через підвищення вартості енергоносіїв і сировини. Водночас зростання витрат виробництва формує витратний тип інфляції, характерний для сучасного етапу розвитку економіки України. Також збільшення грошової маси внаслідок монетарного фінансування бюджетного дефіциту та підтримка платоспромож-

ного попиту через соціальні виплати сприяють посиленню попитового складника інфляції. Сукупна дія зазначених факторів свідчить про комплексний характер інфляційних процесів в Україні та необхідність застосування системних заходів державного регулювання.

Таблиця 2 – Ключові фактори інфляції в Україні в умовах економічної не-стабільності

№	Фактор	Сутність впливу	Наслідки
1	Воєнні дії	Руйнування інфраструктури, скорочення виробництва	Дефіцит товарів, зростання цін
2	Девальвація гривні	Зростання курсу іноземних валют	Подорожчання імпорту, імпортована інфляція
3	Зростання витрат виробництва	Подорожчання енергії, логістики, сировини	Підвищення собівартості продукції
4	Порушення логістики	Ускладнення транспортування товарів	Зростання цін через дефіцит і витрати
5	Зовнішньоекономічні чинники	Зростання світових цін	Передача інфляції на внутрішній ринок

Джерело: сформовано автором

Висновки. Проведений аналіз інфляційних процесів в Україні свідчить про їх комплексний та багатофакторний характер, що значною мірою зумовлений поєднанням зовнішніх шоків і внутрішніх економічних дисбалансів. Інфляційні процеси в Україні мають переважно витратний та імпортований характер, а також частково попитовий, що підтверджує залежність економіки від зовнішніх факторів, валютного курсу та бюджетної політики. Водночас спостерігається поступове формування передумов для макроекономічної стабільності за умов ефективного регулювання з боку держави. Вважаємо, що для покращення інфляційної ситуації в Україні необхідно забезпечити більш жорстку та передбачувану монетарну політику, спрямовану на контроль грошової маси та стримування інфляційних очікувань. Важливим є підтримання стабільності на валютному ринку та недопущення різких коливань курсу гривні, що зменшує ризики імпортованої інфляції. Також доцільно посилити розвиток внутрішнього виробництва та відновлення інфраструктури, оскільки це збільшує пропозицію товарів і знижує ціновий тиск. Окрему роль відіграє забезпечення фіскальної дисципліни та скорочення бюджетного дефіциту, щоб зменшити потребу в емісійних джерелах фінансування. До того ж важливо підвищувати рівень довіри до економічної політики держави, оскільки стабільні інфляційні очікування сприяють загальному зниженню інфляційного тиску.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крамар В., Чепига Б. Заякорення інфляційних очікувань в Україні: оцінювання стійкості до шоків та рівня заякорення за допомогою VAR-підходу. *Національний банк України*. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zayakorennya-inflyatsiynih-ochikuvan-v-ukrayini-otsinyuvannya-stiykosti-do-shokiv-ta-rivnya-zayakorennya-za-dopomogoyu-var-pidhodu-vitaliy-kramar-ta-bogdan-chepiga-eng>

2. Колонка М. Гоменюка «Чи справді інфляція знижується?». *Національний банк України*. 2026. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kolonka-maksima-gomenyuka-chi-spravdi-inflyatsiya-znijuyetsya>

3. Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у 2022 р. *Національний банк України*. 2023. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-2022-rotsi>

4. Підгаєць С. В. Макроекономічний аналіз впливу інфляції на економічне зростання. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 80. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6847>

5. Таблиця індексів інфляції за 2012–2026 рр. *KadrEX*. 2026. URL: <https://profpressa.com/reference-works/zvedena-tablitsia-indeksiv-infliatsiyi>

УДК 336.7(477)

Волкова Н. І.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Ковтун В. Р.

*здобувач ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Вступ. У сучасних умовах макроекономічної нестабільності та впливу безпрецедентних геополітичних і воєнних шоків банківська система відіграє роль головного фінансового «кровоносної системи» держави. Функціонування комерційних банків в Україні трансформувалося з класичного процесу фінансового посередництва у складний механізм управління кризовими ризиками, забезпечення безперервності розрахунків та підтримки реального сектору економіки. Якщо в довоєнний період головними векторами розвитку комерційних банків були експансія споживчого кредитування та диджиталізація послуг, то сьогодні на перший план вийшли питання операційної стійкості, управління проблемною заборгованістю (NPL) та забезпечення кібербезпеки. Актуальність теми зумовлена низкою чинників: по-перше, значним обсягом непрацюючих кредитів, що тиснуть на капітал банків; по-друге, високою залежністю кредитного портфеля від державних компенсаційних програм; по-третє, постійними загрозами енергетичній та інформаційній інфраструктурі, що змушує фінансові інститути нести додаткові операційні витрати.

Отже, дослідження проблем функціонування комерційних банків є необхідним для розуміння того, як адаптувати фінансові установи до тривалих стресових умов, оптимізувати їх бізнес-моделі та забезпечити стабільне фінансування відбудови національної економіки.

Мета роботи – дослідити поточний стан функціонування комерційних банків в Україні, виявити ключові проблеми та закономірності формування їх активів і

пасивів в умовах економічних шоків, а також обґрунтувати стратегічні підходи до подолання сучасних викликів для забезпечення стабільності банківського сектору.

Основна частина. Дослідження діяльності банківського сектору в кризових умовах базується на фундаментальних працях вітчизняних та зарубіжних науковців, а також на аналітичних звітах регулятора. Зокрема, питання адаптації монетарної політики та банківського регулювання в умовах воєнного стану ґрунтовно висвітлюються в макроекономічних оглядах Національного банку України [1]. Проблематику управління кредитними ризиками та непрацюючими активами досліджують експерти Міжнародного валютного фонду [2], наголошуючи на необхідності прозорого стрес-тестування капіталу. У сукупності аналіз цих джерел підтверджує, що комерційні банки України успішно подолали фазу первинного шоку, проте зіткнулися з довгостроковими структурними дисбалансами.

Сучасний етап функціонування комерційних банків характеризується парадоксальною ситуацією: на тлі високих ризиків сектор демонструє рекордну номінальну прибутковість. Це пов'язано з високою чистою процентною маржею (завдяки депозитним сертифікатам НБУ та ОВДП) та помірними обсягами формування резервів під активні операції в поточному періоді (табл. 1).

Таблиця 1 – Динаміка ключових показників діяльності банківського сектору України

Показник	2024 р.	2025 р.	Відхилення (+/-), %
Чистий прибуток сектору, млрд грн	86,5	126,8	+46,6 %
Чиста процентна маржа, %	7,3	7,7	+0,4 п. п.
Загальні чисті активи, трлн грн	3,8	4,2	+10,5 %
Рентабельність активів (ROA), %	2,1	2,7	+0,6 п. п.
Кількість діючих банків, шт.	63	61	-3,1 %

Джерело: побудовано автором на основі даних НБУ [3]

Як доводять дані табл. 1, незважаючи на скорочення кількості учасників ринку, сумарні активи банків зростають, що свідчить про довіру вкладників та збереження ліквідності системи. Проте ця прибутковість маскує глибинні проблеми кредитування реального сектору. Однією з найгостріших проблем функціонування комерційних банків залишається низька якість кредитного портфеля та значна частка непрацюючих кредитів (NPL). Втрата заставного майна через руйнування, зупинка підприємств та погіршення платоспроможності населення призвели до заморожування значної частини активів.

Аналіз структури кредитного портфеля (табл. 2) свідчить, що проблема NPL розподілена нерівномірно і найбільше концентрується в сегменті корпоративного кредитування минулих років, тоді як нові кредити демонструють кращу якість обслуговування.

Наступним критичним викликом є викривлення ринкових механізмів через домінування державних програм. Понад 40 % нового корпоративного кредитування здійснюється в межах програми «Доступні кредити 5–7–9 %». З одного боку, це підтримує бізнес, з іншого, – комерційні банки стають критично залежними від своєчасності бюджетних компенсацій процентних ставок. У разі затримки виплат з боку держави банки стикаються з розривами ліквідності та недоотри-

манням доходів. Структурні та системні проблеми банківського сектору також тісно пов'язані з операційними та технологічними ризиками. Розподіл цих ризиків та їх вплив на стабільність фінансових установ наочно демонструє рис. 1.

Таблиця 2 – Порівняльна характеристика частки NPL за групами банків (станом на кінець 2025 р.)

Група банків	Частка NPL у загальному портфелі (%)	Частка NPL у роздрібному портфелі (%)	Обсяг NPL (млрд грн)
Банки з державним капіталом	45,2	22,4	312,5
Банки з іноземним капіталом	14,8	11,2	56,3
Банки з приватним капіталом	18,5	16,7	45,8
Загалом по системі	31,4	18,3	414,6

Джерело: розраховано автором на основі звітів про фінансову стабільність [4]

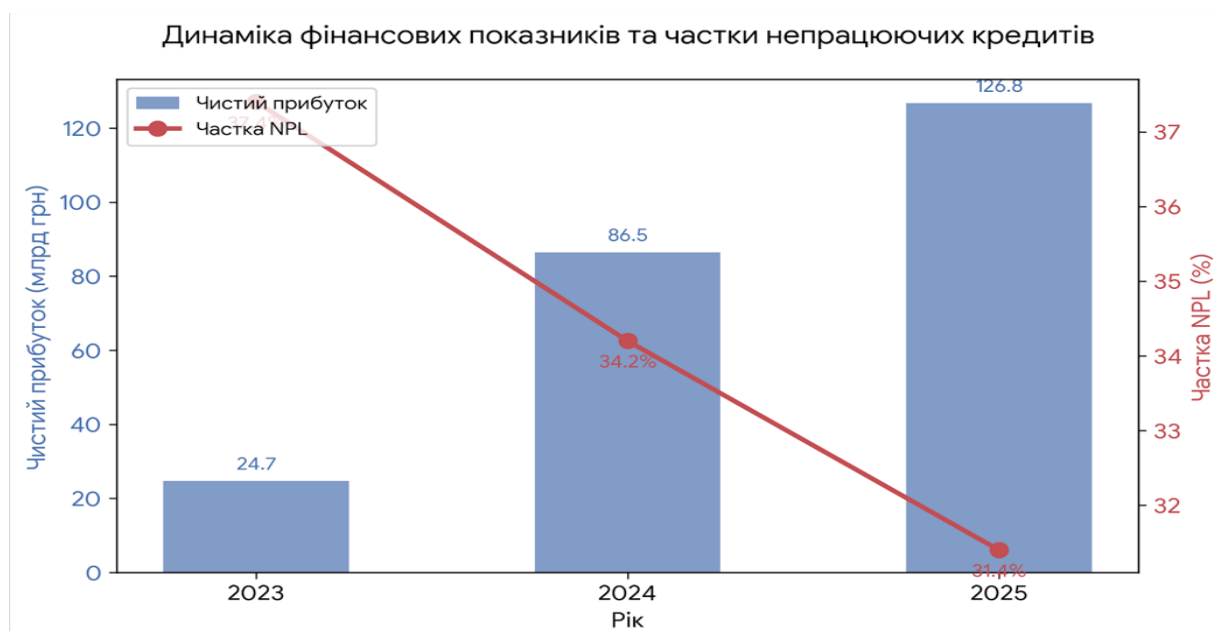

Рисунок 1 – Динаміка фінансових показників та частки непрацюючих кредитів комерційних банків України

Джерело: сформовано на основі аналітичних звітів [3]

Енергетичний терор та руйнування інфраструктури змусили банки докорінно переглянути моделі безперервності бізнесу (BCP). Реалізація проєкту Power Banking (створення мережі чергових відділень, забезпечених генераторами та супутниковим зв'язком Starlink) вимагала колосальних капітальних інвестицій. До того ж стрімка цифровізація послуг, впровадження стандарту Open Banking та перехід на віддалену ідентифікацію (BankID) різко підвищили інтенсивність кібератак. Захист клієнтських даних та платіжної інфраструктури від російських хакерських угруповань сьогодні вимагає від комерційних банків постійного оновлення систем Zero Trust security.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, варто зазначити, що комерційні банки України продемонстрували феноменальну стійкість та здатність функціонувати в умовах перманентного форс-мажору. Банківський сектор зали-

шається ліквідним, прибутковим і технологічно передовим, гарантуючи безперервність платежів в умовах енергетичних та безпекових криз. Водночас проблеми функціонування залишаються глибокими: надвисокий рівень NPL обмежує можливість для нового кредитування, домінування державних програм спотворює ринкові стимули, а операційні витрати на забезпечення автономності та кібербезпеки продовжують зростати. Для забезпечення довгострокової стабільності комерційним банкам необхідно фокусуватися на поступовому розчищенні балансів від токсичних активів, диверсифікації кредитних продуктів поза межами державних субсидій та подальшому посиленні цифрової стійкості інфраструктури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про фінансову стабільність (грудень 2025 р.). Київ, 2025. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2025-roku>
2. Ukraine: Seventh Review Under the Extended Fund Facility. *International Monetary Fund (IMF)*. Washington, D.C.: IMF, 2026. URL: <https://www.imf.org/en/publications/cr/issues/2025/03/28/ukraine-seventh-review-under-the-extended-arrangement-under-the-extended-fund-facility-565703>
3. Огляд банківського сектору (підсумки 2024–2025 рр.). *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-serpen-2025-roku>
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III (зі змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
5. Коваленко В. В. Трансформація бізнес-моделей комерційних банків в умовах макроекономічної нестабільності. *Фінанси України*. 2025. № 10. С. 45–58.

УДК 336:355.01(477)

Кужелєв М. О.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів
Національного університету «Києво-Могилянська академія»*

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Вступ. Важливим чинником перебудови системи фінансових відносин в Україні стало введення воєнного стану в лютому 2022 р. Воєнний стан виступив не лише правовою реакцією на початок активної фази війни, а й стартом нового типу розвитку національної фінансової системи – постійної адаптації до безпекових ризиків, втрат об'єктів промислової і цивільної інфраструктури, значної міграції громадян (як всередині країни, так і за її межами), зростання фіскального навантаження та асиметрій фіскально простору тощо.

Трансформувалася сутність фінансових відносин, оскільки відбулися зміни в структурі видатків державного бюджету та у пріоритетах розподілу і перероз-

поділу фінансових ресурсів (особливо в частині дискреційних видатків) [1]. Якщо до 2022 р. базовими пріоритетами були розвиток, модернізація економіки та довгострокова збалансованість публічних фінансів, то в умовах воєнного стану домінантами стали поточна стійкість державного бюджету, оперативність перерозподілу ресурсів, безперервність платежів, підтримання ліквідності та фінансування потреб оборони та безпеки. Тобто фінансові відносини в умовах війни набувають рис централізованого антикризового механізму.

Мета роботи – на основі системного підходу проаналізувати зміни в структурі фінансових відносин в Україні в умовах воєнного стану.

Основна частина. Трансформація фінансових відносин в умовах воєнного стану реалізується через низку структурних змін, які відбуваються за такими основними напрямками:

- централізація системи публічних фінансів;
- зміни в структурі державного боргу країни;
- еволюція податкових відносин;
- перебудова системи грошово-кредитних відносин;
- зміни у фінансах компаній та домогосподарств.

Зупинимося більш детально на кожному з напрямів структурних трансформацій. Найбільш суттєвих змін зазнала система публічних фінансів. Державний бюджет України фактично став інструментом фінансового забезпечення оборони, економічного функціонування та соціальної стійкості. Так, у 2021 р. видатки на оборону становили 127 527,3 млн грн (8,56 % видатків Державного бюджету), а на громадський порядок та безпеку витрачено 174 409,6 млн грн (11,70 % видатків Державного бюджету). Структура видатків Державного бюджету України докорінно змінюється в умовах воєнного стану. Так, за підсумками 2025 р., на оборону витрачено вже 3 069 857,4 млн грн (56,09 % видатків Державного бюджету), а на громадський порядок та безпеку – 819 362,3 млн грн (14,97 % видатків Державного бюджету) [2]. Це означає, що в структурі видатків відбулися зміни, і пріоритет змістився від соціально-економічного розвитку до збереження держави. В таких умовах змін зазнала й система міжбюджетних трансфертів – акцент зсунувся на фінансування базових соціальних програм та заходів із відновлення цивільної інфраструктури після ракетно-бомбових ударів РФ [3].

Звісно, що одним із важливих джерел ліквідації касових розривів Державного бюджету в умовах воєнного стану стали міжнародна допомога та трансформація економічних відносин щодо управління державним боргом. Високий рівень витрат на оборону та відновлення зумовлює зростання дефіциту державного бюджету. Так, загальна сума державного боргу України станом на 31.12.2022 становила 4 071 683,1 млн грн, а на 31.12.2025 вже 9 042 678,5 млн грн [4]. Тобто сучасна модель фінансових відносин в Україні суттєво посилила залежність від зовнішніх фінансових ресурсів – міжнародної допомоги, кредитів міжнародних організацій та грантів. Як наслідок – зростає ступінь впливу на внутрішню бюджетну політику вимог міжнародних донорів та політичних змін в інших країнах (виборів, збройних конфліктів, економічного шантажу тощо).

Відбулася також трансформація податкових відносин. Її сутність полягає в системному посиленні податкового контролю, розширенні спеціальних механізмів наповнення державного бюджету (запровадження військового збору, збільшення

ставки податку на прибуток для фінансових компаній, нові правила фіскального адміністрування для аграрного, паливного та виноробного секторів) та підпорядкуванні фіскальних механізмів завданням фінансування оборонних статей видатків. Тобто система податкових відносин де-факто стала не стільки інструментом державного регулювання економіки, скільки механізмом фінансової мобілізації ресурсів на цілі оборони.

Не менш помітною є трансформація системи грошово-кредитних відносин. В умовах воєнного стану Національний банк України, окрім класичних функцій центральних банків, виконує функції фінансової стійкості в умовах екстремальної невизначеності економічної ситуації, що є наслідком війни та суттєвої волатильності глобальних нафто-газових ринків. Однак навіть у таких умовах національний банківський сектор має достатній запас міцності для покриття поточних ризиків та залишається прибутковим. Можна констатувати, що банківська система України трансформувалася у доволі стійку та технологічно гнучку модель, здатну працювати навіть у найбільш екстремальних умовах.

Однак війна вплинула не тільки на стійкість і адаптивність економічної системи на макро- та мезорівнях, а й докорінно змінила просторову й соціальну архітектуру фінансових відносин на мікрорівні [5]. Велика кількість домогосподарств, особливо в зоні бойових дій, на деокупованих та малозаселених територіях стикається з обмеженнями в доступі до базових соціальних та фінансових послуг. У домогосподарств змінилася структура доходів та заощаджень, а їх кредитування суттєво звузилося в перші два роки війни. Ускладнився і фінансовий стан підприємств – корпоративні фінанси повністю сфокусовані на кризовому менеджменті, перебудові логістики, ризиках кібербезпеки та релокації виробництва. Саме тому трендом останніх років став посилений розвиток фінансової інклюзії через впровадження передових фінансових технологій в системи доступу до державних послуг, розрахунків, страхування та кредитування. Тобто в умовах воєнного стану фінансова інклюзія перетворилася на складник соціальної політики та важливий елемент економічної безпеки держави.

Важливим наслідком зазначених трансформацій можна вважати прискорення цифровізації фінансових відносин. Цифрова інфраструктура, безперервність розрахунків, віддалена ідентифікація клієнта навіть у польових умовах, захищеність фінансових каналів та швидкість фінансової комунікації стали базою нової цифрової та стійкої моделі фінансової взаємодії.

Висновки. Отже, вплив воєнного стану на трансформацію фінансових відносин в Україні має системний, структурний та якісний характер. Ідеться не про фрагментарні зміни у сфері публічних фінансів чи на ринку банківських послуг, а про формування нової парадигми побудови фінансової системи, в якій ключовими факторами стають стійкість, гнучкість, адаптивність, мобілізаційна спроможність, інклюзивність та цифровізація процесів. В умовах повоєнного відновлення саме ці трансформаційні ознаки можуть стати основою нової архітектури фінансових відносин на всіх рівнях – більш адаптивної, безпеково орієнтованої та готової до інтеграції в європейський фінансовий простір. Подальші дослідження полягатимуть в аналізі окремих напрямів впливу воєнного стану на фінансову систему і розробці рекомендацій щодо їх вдосконалення в умовах війни та повоєнного відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rekunen I., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. № 7. P. 8–18.
2. Видатки держбюджету України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense>
3. Нечипоренко А. В. Міжбюджетні трансферти в Україні в умовах воєнного стану: фіскальна асиметрія та перспективи розвитку. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. № 11. С. 322–336.
4. Державний борг України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov>
5. Кужелев М., Нечипоренко А. Бюджетна політика як інструмент забезпечення макроекономічної стійкості та збереження людського капіталу в період війни. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2026. № 5(1). URL: <https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/382>

УДК 336:355.01

Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Левчук С. О.

*здобувачка вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Актуальність дослідження особливостей фінансових відносин в умовах воєнного стану зумовлена суттєвими трансформаціями економічної системи, спричиненими воєнними діями, зростанням бюджетного дефіциту, посиленням інфляційних процесів та підвищенням фінансових ризиків. У таких умовах змінюються механізми формування та використання фінансових ресурсів, зростає роль державного регулювання, міжнародної фінансової допомоги та ефективного управління бюджетними потоками. Дослідження цих процесів є важливим для забезпечення фінансової стабільності, підтримки економіки та формування передумов для повоєнного відновлення економіки країни.

Метою роботи є аналіз особливостей і проблем фінансових відносин України під час воєнного стану, зі врахуванням викликів та загроз і визначення шляхів їх вирішення.

Основна частина. Воєнна агресія спричинила безпрецедентний тиск на економіку України, зумовивши повну зміну курсу фінансових ресурсів та направити на потреби оборони. Масштабне руйнування критичної інфраструктури,

зупинка підприємств та втрата територій призвели до скорочення податкових надходжень і зростання безробіття. Соціальна криза, посилена внутрішнім переміщенням мільйонів громадян, та необхідність колосальних витрат на відбудову змусили уряд впроваджувати радикальні економічні реформи для стабілізації системи та забезпечення подальшої обороноздатності.

На зміст фінансової системи України загалом та окремих її ланок в умовах воєнного стану впливає система економічних викликів та загроз. Негативні чинники ускладнюють (унеможлиблюють) реалізацію важливих фінансових інтересів осіб, суспільства, держави, її адміністративно-територіальних утворень та створюють небезпеку фінансовій незалежності України [1, с. 24].

До основних характеристик фінансової системи України аналізованого періоду варто віднести стан обігу фінансових ресурсів з метою забезпечення фінансування армії, оборонної галузі, здатність підприємств, регіонів, суб'єктів підприємницької діяльності отримати та направити фінансові ресурси на захист країни [2, с. 141].

Безпека держави у фінансовій сфері – це комплексний стан та система певних заходів, що спрямовані на забезпечення стійкості і надійності системи фінансів країни, здатність ефективно управляти фінансовими ресурсами і витратами та відстоювати фінансові інтереси країни в умовах мінливого економічного середовища й різного виду загроз. Різні напрями безпеки фінансового складника держави доволі простий: дефіцит фінансових ресурсів може привести до недофінансування головних заходів [3, с. 94].

Змістом діяльності суб'єктів фінансових правовідносин в умовах воєнного стану стає як забезпечення фінансування видатків на безпеку й оборону, так і забезпечення національної та фінансової безпеки, усунення загрози втрати державної та фінансової незалежності України. Саме тому законодавцем на початку дії воєнного стану було прийнято Закони України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» [4].

Для підтримки бізнесу, який є головним платником податків була запущена масова програма релокації (переміщення) підприємств у безпечні місця, що дало змогу продовжити діяльність окремих підприємств, відповідно це дало змогу створити робочі місця та продовжити сплачувати податки. Завдяки цьому продовжило своє функціонування орієнтовно 500 підприємств. Також Україна впровадила низку програм, спрямованих на фінансову підтримку бізнесу, зокрема через отримання міжнародних грантів, «дешевих» кредитів, співфінансування на умовах державно-приватного партнерства тощо. Підприємства є головним локомотивом розвитку національної економіки через створення робочих місць та сплати податкових платежів [5]. Але навіть запровадження таких програм та ряду дій задля підтримки українських підприємців не привело до високого показника врегулювання фінансових правовідносин та утримання достатнього обігу фінансових ресурсів з метою направлення усіх можливих резервів на обороноздатність держави. Чи не найголовніша проблема цієї категорії населення – втрата ключових співробітників, адже не всі працівники можуть або хочуть переїжджати, а на новому місці може не бути фахівців потрібного профілю. До того ж виникають різні види логістичних та інфраструктурних складнощів. До прикладу: старі по-

стачальники сировини могли залишитися на окупованих територіях або взагалі припинити роботу, зі врахуванням того, що переїзд тягне за собою пошук нового приміщення або оренди, а оскільки у відносно безпечних регіонах (особливо на Заході України) попит на промислову та складську нерухомість різко зріс, що призвело до завищених цін і відповідно зростання не платоспроможних підприємців, як наслідок, – підвищився ризик дуже високої конкуренції, що призвела до закриття не одного десятка бізнесів. Зазначене актуалізує ще один виклик і загрозу для стабільних фінансових відносин – це дефіцит державного бюджету України. Саме тому важливо на державному рівні визначити насамперед внутрішні джерела зменшення дефіциту державного бюджету країни.

Висновки. Українська фінансова система успішно пройшла тест на міцність, адаптувавшись до умов воєнного стану в найкоротші терміни, але все ж таки вирішення проблем у фінансових відносинах під час воєнного стану вимагає комплексного підходу: від державної підтримки до адаптації окремих підприємств. Оскільки фінансова система зараз працює в режимі «мобілізаційної економіки», основні шляхи вирішення мають бути спрямовані на збереження ліквідності та стимулювання активності, тобто держава повинна забезпечити безпеку та правила, міжнародні партнери – фінансовий ресурс, а бізнеси – адаптивність та робочі місця. Тільки синергія цих трьох елементів дасть змогу фінансовій системі України не просто виживати, а й повністю відновитися в постконфліктному періоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитренко Е. С. Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права у механізмі правового забезпечення фінансової безпеки України: монографія. Київ. Юрінком Інтер. 2009. 592 с.
2. Коробцова Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 141–146. URL: <https://surl.li/zmtmva> (дата звернення: 25.03.2026).
3. Ситник Н. С., Пріцак Я. М. Банківська система України в умовах війни: ризику та оцінка безпеки. *Молодий вчений*. 2023. № 6. 94 с. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-6-118-19> (дата звернення: 26.03.2026).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://surl.li/glwnaw> (дата звернення: 27.03.2026).
5. Доронцева Є. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. URL: <https://surl.li/canwul> (дата звернення: 29.03.2026).

Ременяк А. В.

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
ЛНУ ім. І. Франка*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ТЛУМАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗМІСТУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Вступ. Теоретичне узагальнення підходів до розгляду фінансового потенціалу з позицій окремих вчених, а також враховуючи не лише значення для суб'єктів підприємництва, але й концептуальне розуміння на різних рівнях національної економіки формують передумови для подальшого вивчення його ролі в інноваційному розвитку підприємств. Водночас важливо розуміти, що динаміка останнього, особливо зважаючи на виклики сьогодення, внутрішні та зовнішні загрози, потребує перманентного пошуку альтернативних джерел формування фінансового потенціалу та ідентифікації нових підходів до підвищення ефективності цих процесів.

Мета роботи – узагальнити підходи до тлумачення фінансового потенціалу та обґрунтувати авторське його розуміння у сучасних умовах.

Основна частина. Зауважимо, що одним із прикладів широких за економічним змістом дефініцій є розгляд фінансового потенціалу як основного важеля, що забезпечує динамічну трансформацію ресурсів у результати господарської діяльності підприємства, даючи змогу ефективно вирішувати численні економічні завдання через підвищення результативності використання наявних ресурсів [4, с. 29]. Водночас, як вважає О. Костевич, фінансовий потенціал формується під впливом ключових груп факторів, як-от фінансовий стан підприємства, ресурсний і ринковий потенціали, що відображають наявність та якість ресурсів – не лише матеріальних (виробничі потужності, технологічність обладнання, фінансові ресурси), а й нематеріальних (кадровий потенціал, рівень менеджменту, інтелектуальні активи компанії) [3, с. 30]. Узагальнено потенціал трактується як сукупність засобів, запасів і джерел, доступних для мобілізації з метою досягнення поставлених цілей, реалізації виробничої програми певного підприємства та розв'язання актуальних проблем бізнес-структури. У табл. 1 передусім представимо систематизацію визначень фінансового потенціалу в розрізі розмежування підходів до його трактування залежно від рівнів економічної системи – від макроекономічного до мікроекономічного, який у розрізі цього дослідження становить ключовий інтерес з огляду на необхідність у сучасних наукових підходах до його розуміння. У межах узагальнення запропоновано комплексний авторський підхід до тлумачення фінансового потенціалу, що об'єднує мікро-, мезо- та макрорівні в єдину систему взаємопов'язаних фінансових можливостей (табл. 1).

Можемо обґрунтувати інтеграцію рівнів так: фінансовий потенціал як певне узагальнене поняття на макрорівні задає загальні умови і можливості, зважаючи на інституційне середовище в країні та нормативне регулювання і реалізацію державної фінансової політики, на мезорівні – він забезпечує просторову адаптацію цих можливостей до регіональних умов та залежить від цих умов, які, скажімо, в реаліях війни суттєво різняться, а потенціал на мікрорівні – уже безпосередньо

пов'язаний із реалізацією фінансових можливостей конкретних підприємств тощо на практиці шляхом трансформації ресурсів у конкурентні переваги окремих суб'єктів господарювання. Такий підхід дає змогу розглядати фінансовий потенціал як фактор розвитку, де, що логічно й зрозуміло, успіхи на мікрорівні формують передумови для стійкості економічного зростання в масштабах економіки, а також досягнення інших цілей фінансово-економічної політики держави.

Таблиця 1 – Систематизація підходів до визначення та розуміння ролі фінансового потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях

Автор / джерело	Підходи
<i>Макрорівень</i>	
Ю. Гайбура [2, с. 166]	Фінансовий потенціал національної економіки формується на базі функціонального взаємозв'язку фінансового та економічного потенціалів держави через залучення та використання фінансових ресурсів у поєднанні з економічними можливостями
О. Ареф'єва, Д. Долженко [1]	Конкурентні переваги держави на глобальному рівні та її фінансовий потенціал є основними факторами економічного розвитку країни, що сприяють зростанню підприємницької активності
<i>Мікроекономічний рівень</i>	
О. Нагорнюк [5, с. 105]	Фінансовий потенціал підприємства – комплексна характеристика системи управління його фінансовою діяльністю, яка виражається у можливостях формування необхідного обсягу фінансових ресурсів із різних джерел, ефективного їх розподілу та використання з метою забезпечення тактичних і стратегічних задач фінансування майбутнього розвитку підприємства з урахуванням фактора ризику
О. Швиданенко, В. Швиданенко [6, с. 2]	Сутність «фінансового потенціалу» викристалізовується як приховані потенційні можливості, які можна реалізувати за наявності в компанії ресурсного складника, спрямованого на досягнення довгострокових стратегічних цілей господарюючого суб'єкта у контексті їх раціонального використання з прогнозованим рівнем прибутковості в умовах нестабільного зовнішнього середовища
<i>Комплексний підхід</i>	
Авторська дефініція	Здатність держави, регіону, галузі чи підприємства формувати, акумулювати, розподіляти та ефективно використовувати фінансові ресурси, що визначається впливом макроекономічних умов, мезорівневих реалій і можливостями бізнесу з метою забезпечення стійкості розвитку та досягнення поставлених цілей на кожному рівні національної економіки

Джерело: систематизовано автором

Висновки. На основі аналізу наведених вище альтернативних підходів та обґрунтованої дефініції зауважимо, що фінансовий потенціал підприємства як поняття є порівняно конкретнішим за економічним змістом і чіткішим, що корелює з різними аспектами управління фінансами та тісно пов'язане з відповідними економічними процесами. Адже його основою є сукупність фінансових ресурсів – власних і позикових, що формуються з внутрішніх (передусім прибуток), та зовнішніх (кредити, інвестиції тощо) джерел. Отже, сфера реалізації потенціалу – це фінансова діяльність конкретного підприємства, підпорядкована операційній, яка забезпечує мобілізацію ресурсів у потрібних обсягах для конкретних завдань та загалом ефективного функціонування бізнес-структури, ключовим показником

чого традиційно є одержання прибутку. Водночас важливо враховувати, що фінансовий потенціал визначається можливостями ефективного залучення та використання ресурсів під впливом об'єктивних (риннок, законодавство в країні) і суб'єктивних чинників, де вирішальну роль відіграють знання та навички фінансових менеджерів у виборі оптимальних інструментів фінансування. Враховуючи те, що кожне підприємство орієнтоване на перспективу, формування та реалізація потенціалу забезпечує досягнення стратегічних і тактичних цілей, формуючи структуру капіталу. Реалізація потенціалу завжди пов'язана з ризиком, що впливає на фінансову рівновагу: формування ресурсів визначає співвідношення власного і позикового капіталу, а їх використання – результативність діяльності суб'єкта господарювання в умовах ринкового середовища та різних ризиків, що формує потенціал для продовження досліджень у цьому напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О., Долженко Д. Теоретичне підґрунтя формування економічного потенціалу підприємства в умовах посилення транспарентності розвиткових процесів. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2024. Вип. 18(36). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-18\(36\)-06](https://doi.org/10.33296/2707-0654-18(36)-06)
2. Гайбура Ю. А. Фінансово-економічний потенціал підприємства: сутність і значення в умовах негативних впливів. *Podilian bulletin agriculture engineering economics*. 2025. № 47. С. 166–170.
3. Костевич О. Д. Фінансовий потенціал підприємств легкої промисловості в Україні. *Легка промисловість*. 2010. № 3. С. 27–30.
4. Куліш Г. П., Чепка В. В. Фінансовий потенціал підприємства та його роль в умовах нестабільності економіки. *Статистика України*. 2017. № 1. С. 29–35.
5. Нагорнюк О. В. Класифікація видів фінансового потенціалу підприємства. *Інтелект XXI*. 2018. № 1. С. 104–109.
6. Швиданенко О., Швиданенко В. Фінансовий потенціал компанії: сутність, форми прояву та управління в умовах зростаючої нестабільності та невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-78>

УДК 336.71:330

Волкова Н. І.

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Рудик М. В.

*здобувач вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

РОЛЬ НБУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. Фінансова стабільність банківської системи є одним із факторів повноцінного та ефективного функціонування економіки та її гарантом стабільності

і безпеки загалом. У реаліях сьогодення, відстоюючи свої права на незалежність перед країною-агресором, це питання є доволі затребуваним та нагальним. Через воєнні виклики, зовнішньополітичні неузгодженості та ризиків перед Національним банком України постає новий горизонт роботи для укріплення та покращення своєї позиції на ринку.

Мета роботи – дослідити роль НБУ в забезпеченні фінансової стабільності банківської системи України.

Основна частина. Фінансова стабільність банківської системи – одна з умов стійкого, дієздатного вигляду економіки та її безпеки. Стабільність роботи банківської системи – це стан, за якого відбувається протидія ризикам і непередбачуваним ситуаціям та мінімізація їх впливу на стан економіки і запобігання подібному в майбутньому. Внаслідок воєнних дій економічне зростання сповільнило свій зріст. Фінансова стійкість підтримується завдяки допомозі міжнародних партнерів, що дає можливість закрити дефіцити зовнішніх рахунків, бюджету та валютного ринку. Тому стійкість та прогнозованість фінансування потреб України в найближчому майбутньому буде залежати від нових позик партнерів. До того ж на внутрішніх просторах спостерігається зниження рівня інфляції, однак для її наближення до запланованої цілі відсоткові ставки залишатимуться на доволі високому рівні, що допоможе утримати інтерес до гривневих заощаджень. Через дефіцит бюджету державний і валовий зовнішній борги у співвідношенні до ВВП є доволі великими. Тому, якщо говорити про макроекономічні ризики загалом, під час війни вони не змінилися і залишаються у доволі негативному, помірно спадаючому стані.

Чинники достатності капіталу та ліквідності відіграють велику роль для ефективного та стабільного забезпечення фінансової стабільності банківської системи. Достатність капіталу є більш значущим показником серед обов'язкових нормативів капітальної бази банків. Нормативи достатності капіталу 1 рівня та основного капіталу 1 рівня удвічі більші за необхідні. Навіть попри те, що в останні квартали банки доповнювали капітал прибутками, достатність капіталу залишається недостатньою. Із 2025 р. НБУ ввів стрес-тестування для оцінки стійкості банківської системи. Загалом це тестування складалось за звичайною процедурою, з оцінки якості активів та вибору найбільших банків (21 банк), які мають 90 % активів сектору. Ця оцінка підтвердила вчергове, що основна маса банків коректно оцінюють рівень кредитного ризику за пруденційними вимогами. Однак 9 банків, які мають 18 % сектору, схильні до порушення вимог, тому НБУ встановив для них підвищений рівень достатності капіталу. Із них 2 банки державні з часткою 12 %, потребують капіталу лише у несприятливій ситуації. Потреба становить 5 %, що в чотири рази менше, ніж за результатами проведення стійкості у 2021 р. Також НБУ встановив програми капіталізації банків, яким встановлено підвищені рівні нормативів. Ці банки передбачили кілька заходів із реструктуризації балансів, завдяки чому зменшиться їх вразливість до ризиків. Фактичний запас капіталу банки застосовують для кредитування та формування буферів, які планує НБУ впровадити у 2027 р. Також буде змінена вимога до достатності капіталу у розмірі 8 % за наявних 10 %, у тому числі капіталу 1 рівня до 6 % і основного капіталу 1 рівня до 4,5 % за європейськими стандартами [1].

Перейдемо до аналізу ризику ліквідності. Банки утримують достатній запас ліквідності понад допустимі вимоги. Середній норматив короткострокової ліквід-

ності LCR у валютах перевищує більш ніж утричі мінімальне значення. Середній норматив довгострокової ліквідності NSFR – удвічі перевищує допустимий. Практичний запас ліквідності мають майже усі банки. Значення LCR менше ніж 200 % мають банки, на які припадає приблизно 4 частини активів. У III-кварталі 2025 р. в опитуванні про умови кредитування більшість банків відповіли, що очікують на послаблення ризику ліквідності [2]. Відповідно з’явилися ознаки нормалізації гривневої ліквідності, що спричинить повернення її значень довоєнного періоду. Об’єм високоякісних ліквідних активів у банків зменшився з початку 2025 р., а їх частка скоротилася до 34 %, що є нижчим, ніж у довоєнний період. Обсяг високоякісних ліквідних активів в іноземній валюті разом із часткою також зменшились, порівняно з останнім кварталом 2024 р. Загалом клієнтські вклади становлять понад 90 % зобов’язань та залишаються основою фондування банків. Темпи збільшення клієнтських коштів у банках зменшилась, однак кошти всього населення у валютах за рік збільшилась на 15 %. Це найнижчі показники під час повномасштабної війни. Річні нарощення гривневих вкладень бізнесу сповільнилися і наприкінці жовтня сягали 15 %. Волатильність цих коштів значною мірою є вища, ніж у 2024 р., порівняно з 2025 р. Загалом теперішній запас високоякісних ліквідних активів надає можливість банкам збільшити кредитний портфель приблизно на 580 млрд грн, що прирівнюється до 70 %. Попри це, потенціал нерівномірний і становить різні частки. Для державних банків це 70 % (або 270 млрд грн), для іноземних та приватних – 125 % та 35 % відповідно. Низка строкових гривневих вкладів населення утрималася стабільною на рівні 34 %. Частка валютизації зобов’язань банків помірно зменшується, тому що збільшення коштів у іноземній валюті поступово меншає, порівняно з гривневими. Банки сподіваються на майбутню девальютацію балансів, однак незважаючи на всі негаразди, банки вперше у 2025 р. подали до НБУ звіти з ILLAP. Інакше кажучи, це самоаналіз банками свого стану ліквідності. З одного боку, це нововведення вкотре підтвердило наявність ліквідних запасів, що дає можливість бути готовими до викликів ринку; а з іншого – це допомогло виявити розбіжності в підходах до оцінки рівня ліквідності між банками [3].

Висновки. Отже, за підсумками дослідження можливо ствердити вагому роль Національного банку України у забезпеченні фінансової стабільності банківської системи під час воєнної агресії зі сторони країни-агресора завдяки низці інструментів – аналізу ринків та комунікації з учасниками ринку, що засвідчує активну позицію регулюючого органу у допомозі стійкості банківської системи. До того ж оновлення стратегії, орієнтованої на протистояння новим викликам та підтримання стабільності, засвідчує про стратегічне бачення майбутніх ситуацій та відновлення економіки країни центральним банком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про фінансову стабільність 2025 р. *Національний банк України*. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2025-roku> (дата звернення: 21.04.2026).
2. Опитування про умови банківського кредитування. *Національний банк України*. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/opituvannya-pro-umovi-bankivskogo-kredituvannya-iii-kvartal-2025-roku> (дата звернення: 21.04.2026).

3. Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/>
(дата звернення: 18.04.2026).

УДК 336.64:338.1:355.01(477)

Юрчишена Л. В.

*д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Тарнаруцька В. В.

здобувачка вищої освіти ОС «Магістр»

ОП «Фінанси, банківська справа та страхування» ДонНУ імені Василя Стуса

МАКРОЕКОНОМІЧНІ УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Вступ. Функціонування підприємств України в сучасних умовах відбувається під впливом макроекономічних змін, зумовлених воєнною нестабільністю, інфляційними процесами, скороченням попиту та зростанням економічних ризиків. За таких обставин макроекономічне середовище суттєво впливає на результати діяльності підприємств, їх фінансові можливості та рівень фінансової стійкості.

Мета роботи. Метою роботи є дослідження впливу макроекономічних умов воєнної нестабільності на функціонування підприємств України.

Основна частина. У період воєнної нестабільності умови функціонування підприємств України суттєво ускладнюються під впливом змін у макроекономічному середовищі. Такі зміни позначаються на результатах господарської діяльності, рівні витрат, фінансових можливостях суб'єктів господарювання та їх здатності зберігати фінансову стійкість в умовах підвищеної економічної невизначеності.

У 2020–2021 рр. інфляційний тиск був відносно помірним: річний індекс споживчих цін становив 5 % та 10 % відповідно. Проте у 2022 р. інфляція різко зросла до 26,6 %, що істотно підвищило витрати підприємств та ускладнило бюджетування. У 2023 р. спостерігалася її уповільнення до 5,1 %, однак у 2024 р. інфляція знову зросла до 12 %. Водночас у 2025 р. показник знизився до 8 %, що свідчить про певне послаблення інфляційного тиску, хоча його рівень все ще залишається відчутним для діяльності підприємств (рис. 1).

У 2020–2025 рр. в Україні загалом спостерігалася тенденція до зростання середньорічного офіційного курсу долара США, тобто до послаблення гривні. У 2020 р. показник становив 28,3 грн/дол., а у 2021 р. незначно знизився до 27,3 грн/дол., що вказує на тимчасове відносне зміцнення національної валюти. Проте вже у 2022 р. курс різко зріс до 36,6 грн/дол., тобто одразу на 9,3 грн, порівняно з попереднім роком, що було зумовлено повномасштабною війною, посиленням макроекономічної нестабільності та зростанням валютних ризиків (рис. 2).

У 2023–2025 рр. тенденція до зростання курсу зберігалася: у 2023 р. середньорічний курс становив 38,0 грн/дол., у 2024 р. – 42,0 грн/дол., а у 2025 р. – 42,4 грн/дол. Загалом за досліджуваний період курс долара зріс на 14,1 грн, або майже на 49,8 %, що свідчить про посилення валютного ризику для підприємств. Це підвищує їх витрати, ускладнює фінансове планування та негативно впливає на прибутковість.

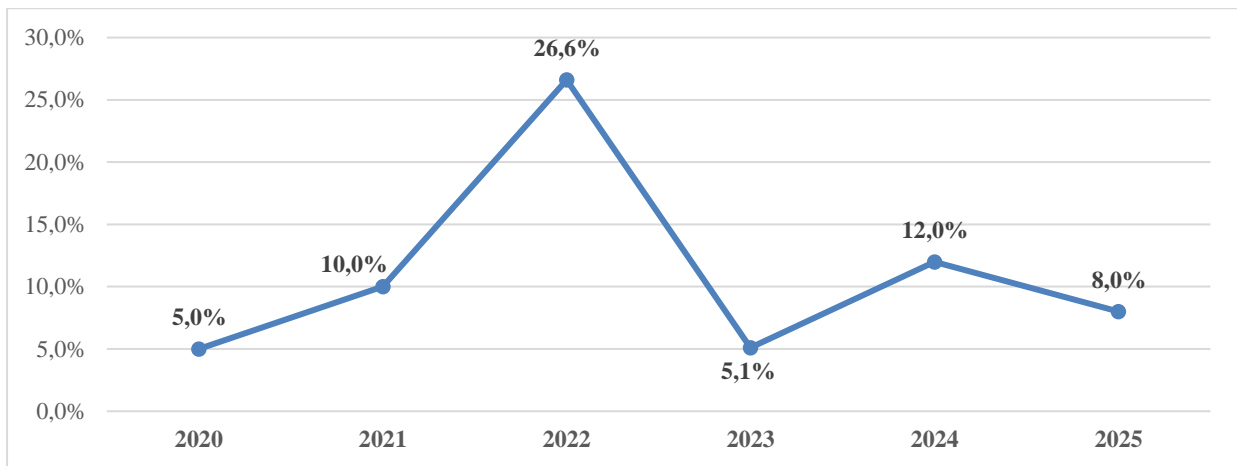

Рисунок 1 – Динаміка річної інфляції в Україні у 2020–2025 рр., % [1]

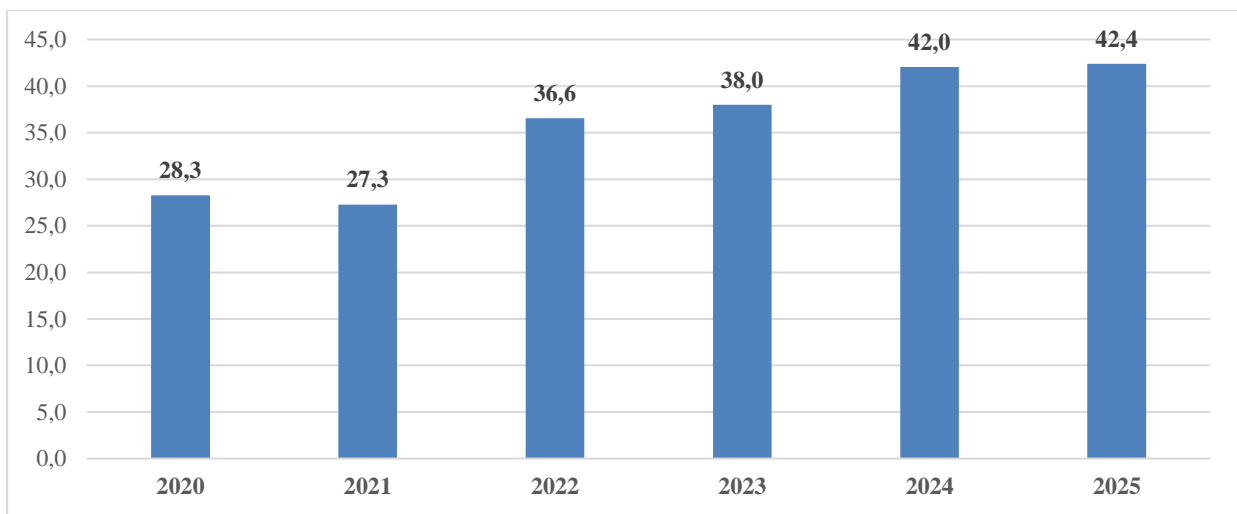

Рисунок 2 – Динаміка середньорічного офіційного курсу долара США в Україні у 2020–2025 рр, грн [2]

Дані, наведені на рис. 1 та рис. 2, свідчать, що інфляційні та валютні коливання суттєво вплинули на умови функціонування підприємств України. Зростання цін підвищувало витрати, а знецінення гривні посилювало фінансове навантаження на підприємства, пов'язані з імпортом або валютними розрахунками. За таких умов суб'єкти господарювання були змушені переглядати цінову політику або працювати в умовах зниження прибутковості.

Важливим макроекономічним індикатором, що відображає загальний стан національної економіки та умови функціонування підприємств, є валовий внутрішній продукт. Динаміка ВВП дає змогу оцінити масштаб економічної активності в країні, виявити тенденції економічного спаду чи відновлення, а також простежити, як зміни у макроекономічному середовищі впливають на діяльність суб'єктів господарювання (рис. 3).

Динаміка ВВП України, наведена на рис. 3, відображає зміни макроекономічного середовища, в якому функціонували підприємства у 2020–2025 рр. У 2020–2021 рр. обсяг ВВП зріс із 3 818,5 млрд грн до 4 363,6 млрд грн, що свідчило про поживлення економічної активності. Водночас у 2022 р. показник скоротився

до 3 865,8 млрд грн (або на 11,4 %), що стало наслідком повномасштабної війни та погіршення умов господарювання.

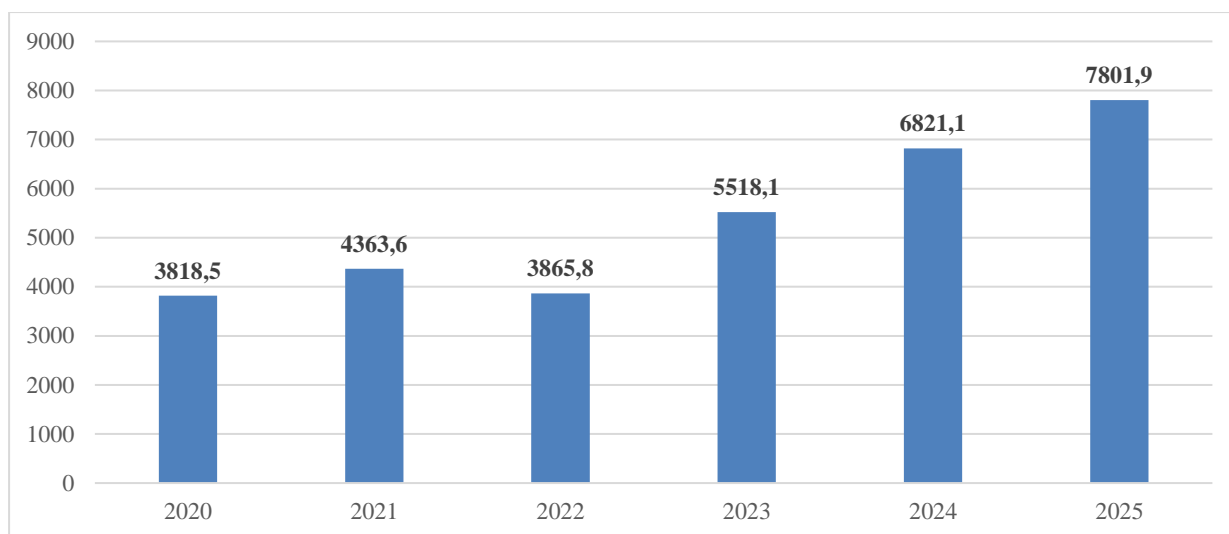

Рисунок 3 – Динаміка ВВП України у 2020–2025 рр., млрд грн [3]

У 2023–2025 рр. ВВП України зростав і досягнув 7 801,9 млрд грн у 2025 р. Загалом за досліджуваний період його обсяг збільшився на 104,3 %, що свідчить про поступове відновлення економічної активності та адаптацію економіки до умов воєнної нестабільності. Водночас така динаміка підтверджує лише часткову стабілізацію макроекономічного середовища.

Отже, зміни ВВП у 2020–2025 рр. відображають як глибину економічного спаду в умовах війни, так і поступове відновлення ділової активності у наступні роки. Це свідчить про часткову стабілізацію економічного середовища, хоча рівень макроекономічних ризиків для підприємств залишається високим.

Висновки. В умовах воєнної нестабільності макроекономічне середовище стало одним із визначальних чинників функціонування підприємств України. Макроекономічні умови суттєво впливають на функціонування підприємств України, ускладнюючи їх господарську діяльність і посилюючи фінансові ризики. Підприємства поступово адаптуються до нових умов, однак рівень економічної невизначеності залишається високим. Це зумовлює необхідність урахування макроекономічних чинників у процесі забезпечення фінансової стійкості підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Індекс інфляції в Україні. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 18.04.2026).
2. Курс валют. *Мінфін*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/2024-12-31/> (дата звернення: 18.04.2026).
3. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 18.04.2026).

ГРАНТИ ДЛЯ ВЕТЕРАНСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Вступ. Наразі в Україні діють різні програми грантової підтримки для ветеранів і їх родин, родин загиблих захисників і захисниць України. За даними аналітичних досліджень, простежується високий інтерес ветеранів до розвитку власної справи. У 2025 р. було підписано Закон України «Про ветеранське підприємництво», який відкриватиме нові можливості для ветеранів-підприємців.

Мета роботи. Метою цієї роботи є аналіз проблем та особливостей формування відносин в умовах воєнного стану у напрямі розвитку ветеранських організацій.

Основна частина. Ветерани і ветеранки є носіями унікального досвіду захисту держави та важливим ресурсом стійкості й безпеки України. Сьогодні державна підтримка стосується ветеранського підприємництва, сприяння зайнятості, розвитку провідних освітніх можливостей, взаємодії з органами влади та громадянським суспільством. Держава надає ветеранам широкі можливості доступу до необхідних ресурсів у вигляді грантів для реалізації свого потенціалу у цивільному житті.

Наразі в Україні діє більше 5 тисяч громадських організацій та благодійних фондів ветеранського спрямування, більшість із яких мають гуманітарний напрям: організацію заходів та психологічну підтримку.

Фінансування програм розвитку ветеранського бізнесу зростає, у табл. 1 показано динаміку фінансування проєктів Українського ветеранського фонду (УВФ).

Таблиця 1 – Динаміка фінансування проєктів Українського ветеранського фонду (УВФ)

Показник, млн грн	2023	2024	2025
Фінансування проєктів УВФ	183,6	189,7	490,2

У 2025 р. серед 336 проєктів-переможців було лише 16 проєктів від громадських організацій. Умови проведення конкурсних відборів проєктів визначаються відповідно до Постанови КМУ від 21.01.2025 № 53 «Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення діяльності підприємств, установ та організацій Міністерства у справах ветеранів» (зі змінами), Порядку проведення конкурсного відбору проєктів, реалізація яких здійснюватиметься за підтримки бюджетної установи «Український ветеранський фонд», та моніторингу їх реалізації, чинного на момент проведення конкурсів, та Інструкції для заявників відповідного конкурсного відбору проєктів.

Відповідно до Постанови КМУ від 10 вересня 2024 р. № 1042 Український ветеранський фонд внесено до Переліку надавачів бюджетних грантів.

Про перебіг реалізації проєктів переможці конкурсних програм щоквартально звітують у фінансових і змістових звітах. Звітування відбувається в CRM-системі, розробленій спеціально для управління проєктами. Крім затвердженої Договором

про надання бюджетного гранту форми звітування, Фонд також проводить онлайн-зустрічі з переможцями конкурсних програм під час та після завершення реалізації проєктів для об'єктивного розуміння ступеня реалізації проєктів, а також моніторингу підприємницької діяльності. Такий складник передбачений впродовж трьох років після затвердження Фондом фінальної звітності Грантоотримувача. Також моніторинг відбувається під час реалізації проєктів для оцінки потреб ветеранів і їхніх родин у розвитку їхніх бізнесів, що лягає в основу подальшого планування менторських програм підтримки, лекцій з ведення бізнесу, бухгалтерського супроводу чи PR, що формуються та пропонуються для закритого ком'юніті ветеранів-підприємців конкурсних програм.

Наприклад, у Вінниці створено ветераном зоопростір «Грум Хрум» нового формату, що поєднує грумінг-салон і зоомагазин. Тут можна придбати товари від українських виробників. Салон облаштований для комфорту тварин і їхніх власників, має зону догляду для домашніх улюбленців та місце комфортного очікування для власників тварин. Полтавський ТОВ «ШПН» виготовляє під замовлення кухні та корпусні меблі, карнизи та фарбовані меблеві фасади для виробників меблів, стінові 3D-панелі. ТОВ «Арахісова паста ТОМ» – виробник кондитерських та харчових виробів, заснований у Львові. Підприємство має власні виробничі потужності, використовуючи інноваційні технології та високоякісне обладнання. До лінійки компанії входять арахісові пасти, горіхові креми, карамель, протеїнові батончики, шоколадні плитки та інші кондитерські вироби.

У 2025 р. прийнято Закон України «Про ветеранське підприємництво», спрямований на забезпечення сталого розвитку України, збереження людського капіталу, подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України, державної підтримки учасників бойових дій шляхом створення виключних економічних прав і умов для ветеранського підприємництва. Відомості щодо осіб із статусом суб'єкта ветеранського підприємництва обліковуються в спеціальному реєстрі (ЄДРВВ).

Висновки. Отже, держава запровадила спеціальний режим економічної підтримки ветеранського підприємництва. За період роботи ветеранських програм надано грантів на 863 млн грн, створено 1,5 тис. робочих місць. Відтак ветеранський бізнес починає займати важливе місце в економіці країни, хоча частка ветеранських організацій в отриманих грантах значно менша від кількості самих ветеранів і членів їх родин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про ветеранське підприємництво» № 4563-IX від 31 липня 2025 р.
2. Ветеранська інтеграція. URL: <https://veteran-reintegration.in.ua/> (дата звернення 20.04.2026).
3. Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/> (дата звернення 20.04.2026).

СЕКЦІЯ 2
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ФІНАНСІВ,
БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ
В УМОВАХ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

УДК 657:005.935]:004.9

Anna Hevchuk

doctor of economic sciences, professor,
Professor of the «Accounting and Taxation» Department
Vinnitsia University of Finance and Economics, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5882-2168>

ESG COMPLIANCE AS A DOMINANT OF DIGITAL TRANSFORMATION
IN ACCOUNTING AND FINANCIAL CONTROL: FROM STRATEGIC
GOALS TO COST MINIMIZATION

Introduction. In the context of digitalization, the growing volume of data requires a transition from traditional accounting and control methods to digital ones. This situation necessitates bridging the digital divide, as traditional financial control methods are becoming too costly and slow for modern business development. The rapid advancement of innovative tools must be synchronized with business process management, which will facilitate the effective use of a business unit's potential through information for fast and efficient managerial decision-making. The implementation of ESG compliance standards is becoming a key challenge for the modern accounting and financial control system. Under these conditions, digital transformation acts not only as a technological upgrade but as a necessary condition for ensuring non-financial business transparency. A critical aspect remains the minimization of operating costs for implementing control functions through the use of intelligent systems (AI agents), which will reduce the share of administrative expenses in every unit of revenue.

Objective. To substantiate how the implementation of ESG compliance becomes a key factor in the digital transformation of accounting and financial control systems and ensures the achievement of strategic sustainable development goals while simultaneously minimizing business operating costs.

Main Body. Business accounting information is the foundation of financial control, which, in the dynamic process of transformation and integration of existing methods of accounting, analysis, planning, control, and coordination, constitutes a single effective management system. This system facilitates the acquisition and processing of accounting information for making effective managerial decisions for business development and requires modern management approaches using AI technologies to optimize costs. One of the leading Ukrainian scientists in the field of accounting, V. M. Zhuk [1], notes that accounting is changing under the influence of digitalization, as it contributes not only to automation but changes the fundamental role in the management system. Important in the research of scholars [2] is the proposal for the practical implementation of AI agents in accounting within the context of using artificial intelligence (AI). The use of information technologies in accounting changes the role of the accountant, shifting functions from

data entry to control, interpretation of AI results, and strategic consulting for management. In domestic scientific thought, the implementation of ESG compliance is defined by K. V. Bezverkhyi [3], who emphasizes new approaches to minimizing control costs, which is a necessary condition for the European integration of Ukrainian business.

Global practice, established by IFRS S1 standards [4], shows that ESG compliance is a requirement for fulfilling existing international accounting standards. Analytical studies by M. Vasarhelyi [5] provide scientific justification for automation, which allows for staff reduction and, consequently, cost reduction without loss of control quality. That is, the transition to sustainable development requires changes to the order on accounting policy or the adoption of a new edition.

In modern conditions, the digital transformation of accounting goes beyond simple task automation. The implementation of ESG (Environmental, Social, Governance) principles becomes a strategic benchmark, requiring absolute transparency and accountability from the financial control system. Accounting is transformed into a multi-level management system where financial indicators are integrated with non-financial data (environmental and social impact, management quality). Improving the control system now includes collecting and verifying data on carbon emissions, labor conditions at suppliers, and gender equality. This improvement is vital for international investors who demand not only financial reporting but also verification of non-financial indicators.

Leading global companies integrate mechanisms for monitoring ESG indicators (environmental and social responsibility) and cybersecurity into their control systems. The key factor in implementing this strategy is the use of intelligent AI agents, which allow for several benefits (Fig. 1).

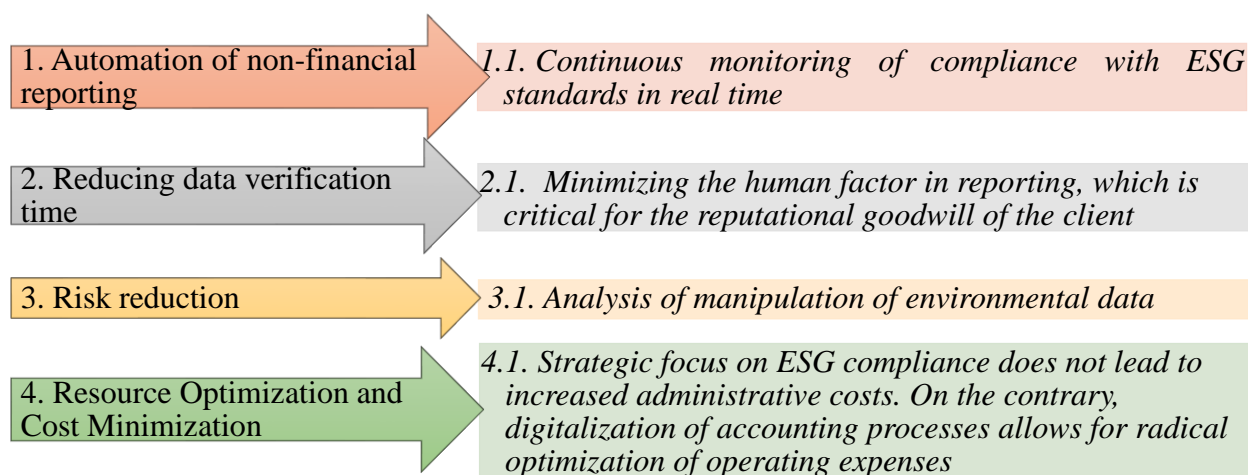

Figure 1 – Benefits of ESG Strategy Implementation Using AI Agents

Conducted research confirms that the implementation of intelligent control systems allows for the optimization of accounting personnel numbers while improving the quality of control and analytical procedures. Thus, cost minimization becomes a result of the technological re-equipment of the control system for strategic ESG goals. International experience demonstrates a shift from periodic audits to continuous monitoring systems and the implementation of compliance standards. This represents a system of internal rules, procedures, and ethical norms implemented to comply with national legislation and

international norms. The control system prevents corruption and fraud, minimizes risks, and contributes to ensuring transparent business conduct.

Conclusions. It has been established that ESG compliance transforms accounting systems, requiring the integration of non-financial data (environmental, social, governance) into the modern system of financial and managerial accounting, making it a tool for sustainable development. Digital transformation through the application of AI technologies ensures the simultaneous fulfillment of two tasks: high transparency of governance (G -Governance) and resource saving. Automation of control functions provides high accuracy of non-financial data and strengthens corporate governance without involving redundant human capital, ensuring resource efficiency. The effectiveness of the transformation is confirmed by the ability of the business to perform complex control functions with fewer resources, which leads to lower costs and increased investment attractiveness.

REFERENCES

1. Zhuk, V. M. (2020). Development of the theory of accounting in the conditions of digitalization of the economy. *Accounting and Finance*, 1(87), 11–21. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-1\(87\)-11-21](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-1(87)-11-21)
2. Hevchuk, A. V., & Kondratiuk, D. P. (2026). Digital transformation of accounting in the era of AI: the role of AI agents in the work of a modern accountant. *International Scientific Journal «Internauka»*, 2(106). DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2026-2-11922>
3. Bezverkhyi, K. V. (2022). Strategic management accounting and ESG reporting: conceptual foundations of formation. *Economics, Management and Administration*, 4(102), 34–42.
4. IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information: Standard. ISSB, 2023. URL: <https://surl.li/wnkfpe> (Accessed: March 31, 2026).
5. Appelbaum, D., Kogan, A., & Vasarhelyi, M. A. (2018). Analytical procedures in external auditing: A comprehensive literature review. *Journal of Accounting Literature*, 40, 1–22. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.acclit.2018.01.001>

УДК 336.74:330.567.2

Бегус Д. О.

здобувач вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса

Науковий керівник: **Поліщук Н. В.**

д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса

НЕОБХІДНІСТЬ І СУТНІСТЬ ГРОШЕЙ

Вступ. Гроші є однією з ключових економічних категорій, що забезпечує функціонування ринкової економіки. Через гроші здійснюються процеси обміну, розподілу, перерозподілу та накопичення ресурсів. У сучасних умовах розвитку фінансових систем питання сутності та ролі грошей набуває особливої актуальності.

Метою роботи є дослідження необхідності виникнення грошей, їх економічної сутності та особливостей формування їх вартості в сучасних економічних умовах.

Основна частина. Необхідність виникнення грошей зумовлена розвитком товарного виробництва та ускладненням економічних відносин. На ранніх етапах господарювання обмін здійснювався у формі бартеру, що вимагало збігу потреб між учасниками обміну. Така система була обмеженою і ускладнювала здійснення економічних операцій.

Поява грошей дала змогу сформувати універсальний еквівалент вартості, що значно спростило процес обміну товарами та послугами. Гроші виконують функції міри вартості, засобу обігу, засобу платежу та засобу накопичення.

У сучасних умовах значна частина грошового обігу здійснюється у безготівковій формі, що підсилює роль банківської системи та грошово-кредитної політики держави. Вартість грошей формується під впливом попиту і пропозиції на грошовому ринку, рівня довіри до фінансової системи та стабільності економіки.

Важливою характеристикою грошей є їх здатність виступати засобом збереження вартості. За умов стабільної економіки гроші дають змогу накопичувати фінансові ресурси для майбутнього споживання, інвестування або здійснення великих господарських операцій. Водночас в умовах інфляції купівельна спроможність грошей знижується, що негативно впливає на заощадження населення та фінансову стабільність держави. Саме тому важливу роль відіграє ефективна монетарна політика центрального банку, спрямована на підтримку стабільності національної валюти.

Сутність грошей також проявляється через їх вплив на макроекономічні процеси. Вони є важливим інструментом державного регулювання економіки, оскільки через механізми грошово-кредитної політики держава може впливати на рівень інфляції, зайнятість, інвестиційну активність і економічне зростання. Регулювання обсягу грошової маси, процентних ставок і валютного курсу сприяє підтриманню економічної рівноваги та забезпеченню фінансової безпеки країни.

Окремої уваги заслуговує розвиток електронних грошей та цифрових фінансових технологій. Сучасні платіжні системи значно прискорюють розрахунки, підвищують прозорість фінансових операцій та зменшують витрати обігу. Використання банківських карток, мобільних платежів і цифрових валют свідчить про трансформацію традиційних форм грошей відповідно до потреб сучасного суспільства.

Також гроші виконують важливу соціальну функцію, оскільки забезпечують можливість розподілу доходів між різними верствами населення та сприяють реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання. Через систему заробітної плати, пенсій, соціальних виплат і податкових надходжень формується механізм перерозподілу національного доходу. Ефективне функціонування грошової системи сприяє підвищенню рівня життя населення, стабільності фінансового середовища та зміцненню довіри до державних інститутів. Отже, гроші є не лише економічним, а й соціальним інструментом розвитку суспільства, що забезпечує безперервність відтворювальних процесів та стійкість національної економіки.

Висновки. Гроші є важливою економічною категорією, що виникла внаслідок розвитку товарного виробництва. Їх сутність проявляється через виконання

економічних функцій та через систему економічних відносин між суб'єктами господарювання. У сучасних умовах розвитку економіки форми грошей трансформуються, однак їх роль у забезпеченні економічного обігу залишається ключовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюблюк О. Теоретичні аспекти визначення вартості грошей залежно від їх форм в обігу. *Світ фінансів*. 2018. № 1(54). С. 82–94.
2. Перебийніс Д. С. Від зерна до блокчейна: трансформація грошей крізь століття. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2025. Т. 30, вип. 3(105). С. 57–64.
3. Сутність та функції грошей. *Elib.lntu*. 2025. URL: <https://elib.lntu.edu.ua> (дата звернення: 26.03.2026).

УДК 330.322

Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Божик Я. Р.

*здобувач вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Вступ. Інвестиційна привабливість економіки України є одним із ключових чинників забезпечення її сталого розвитку, економічного зростання та інтеграції у світовий економічний простір. В умовах сучасних трансформаційних процесів, посилення глобальної конкуренції за інвестиційні ресурси та впливу зовнішніх і внутрішніх викликів особливого значення набуває дослідження чинників, що формують інвестиційний клімат держави. До таких чинників належать макроекономічна стабільність, рівень інфляції, стан фінансового ринку, інституційне середовище, а також політичні та соціально-економічні умови. У зв'язку з цим актуальним є аналіз впливу зазначених чинників на формування інвестиційної привабливості економіки України з метою визначення напрямів її підвищення.

Метою роботи є дослідження впливу чинників на формування інвестиційної привабливості економіки України.

Основна частина. Чинники формування інвестиційної привабливості економіки України охоплюють сукупність економічних, політико-правових, соціальних, технологічних та міжнародних умов, що визначають доцільність і ризики інвестування. До ключових належать макроекономічна стабільність, рівень інфляції та процентних ставок, стан фінансового ринку, ефективність правового захисту інвесторів, рівень розвитку інфраструктури та інновацій, а також політична стабільність і інтеграція у світову економіку.

Сукупність чинників, що впливають на остаточне рішення інвестора щодо інвестування, утворює інвестиційну привабливість. Науковці виділяють два основні рівні чинників впливу – макроекономічні чинники (на рівні держави) та мікроекономічні чинники (на рівні підприємства).

Отже, інвестиції можна розглядати з різних поглядів, як на макро-, так і на мікрорівні, тобто з позиції фінансового управління країною загалом або окремими особами та компаніями.

У першому випадку інвестиції розглядаються як частина сукупного капіталу, який є одним з визначальних факторів валового внутрішнього продукту (ВВП). Товари, вироблені державою, можуть бути використані для внутрішнього споживання, експортовані або придбані як інвестиційні товари.

До чинників, які впливають на формування інвестиційної привабливості, треба віднести економічні, соціальні, екологічні, технологічні, міжнародні, політичні та правові, галузеві тощо. Їх комплексна взаємодія визначає рівень довіри інвесторів до національної економіки та формує загальний інвестиційний клімат держави. Зокрема, економічні чинники відображають макроекономічну стабільність і фінансові можливості, політико-правові – рівень захисту прав інвесторів та передбачуваність регуляторного середовища, а соціальні й екологічні – якість людського капіталу та сталий характер розвитку. Водночас технологічні та міжнародні чинники забезпечують інтеграцію у глобальні ринки та сприяють впровадженню інновацій.

Висновки. Отже, ефективне врахування та збалансування чинників є необхідною умовою підвищення інвестиційної привабливості економіки та активізації інвестиційної діяльності. Важливого значення набуває формування сприятливого інституційного середовища, забезпечення макроекономічної стабільності та підвищення прозорості регуляторної політики. Не менш суттєвим є розвиток фінансового ринку, удосконалення механізмів державного стимулювання інвестицій та посилення інтеграції у міжнародний економічний простір. Реалізація зазначених заходів сприятиме залученню як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки та забезпеченню її сталого розвитку в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прямі іноземні інвестиції. Міністерства фінансів України: офіційний сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 01.10.2025).
2. Іноземні інвестиції в Україну зростають: хто вкладає найбільше коштів в українські компанії? *Visit Ukraine – service portal about ukraine 24/7*. URL: <https://surl.li/gtsfqo> (дата звернення: 28.10.2025).
3. Поліщук Н. В., Попадюк Я. А. Теоретико-методичні аспекти інвестиційного механізму підприємства. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11. С. 161–167.

Вишивана Б. М.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

КІБЕРБЕЗПЕКА КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ

Вступ. Із поглибленням інтеграції кредитної системи в цифровий простір зростає її вразливість до кіберзагроз. Збільшення обсягів обробки персональних і фінансових даних, а також активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери суспільного життя зумовлюють необхідність формування ефективної системи кіберзахисту. Це питання набуває особливої актуальності в умовах гібридних загроз, коли кібератаки використовують як інструмент впливу на критичну інфраструктуру держави. Відтак забезпечення кібербезпеки є пріоритетним завданням, що потребує скоординованих дій з боку держави, бізнесу та громадянського суспільства.

Метою роботи є обґрунтування пріоритетних напрямів кіберзахисту кредитної системи України в умовах цифровізації на основі аналізу сучасних загроз та визначення інституційної ролі Центру кіберзахисту Національного банку України у забезпеченні фінансової безпеки держави.

Основна частина. Відповідно до положень українського законодавства, кібербезпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства і держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, а також своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі [1].

Кредитна система України особливо вразлива до низки кіберзагроз, серед яких варто виокремити [2–4]:

– фішингові атаки та інші методи соціальної інженерії – найпоширеніший тип кібершахрайства, спрямований на викрадення облікових даних клієнтів фінансових установ через підроблені вебсайти, електронні листи або повідомлення. Зловмисники імітують офіційні сервіси банків для отримання доступу до рахунків або персональної інформації;

– DDoS-атаки – атаки, що мають на меті перевантажити банківські сервери, внаслідок чого тимчасово припиняється робота онлайн-банкінгу, мобільних застосунків або платіжних систем. Їх часто застосовують як інструмент дестабілізації або відволікання уваги під час реалізації складніших кібератак;

– використання шкідливого програмного забезпечення – для викрадення облікових даних, блокування доступу до інформаційних систем із подальшим вимаганням викупу, а також для проведення несанкціонованих фінансових операцій;

– цілеспрямовані атаки з боку державних або організованих злочинних угруповань – складні, тривалі кібероперації, спрямовані на отримання несанкціонованого доступу до критичної фінансової інфраструктури, викрадення конфіденційної інформації або дестабілізацію фінансової системи. Такі атаки часто проводять

за підтримки іноземних спецслужб у межах гібридної війни або з боку висококваліфікованих кіберзлочинців.

Центр кіберзахисту Національного банку України відіграє важливу роль в інституційній моделі забезпечення кібербезпеки у фінансовому секторі. Його створено для координації заходів із захисту банківських і небанківських фінансових установ від кіберзагроз та забезпечення стабільного функціонування цифрової інфраструктури. Найважливіші завдання Центру кіберзахисту Національного банку України такі [5]:

- моніторинг, виявлення та реагування на кіберінциденти, а також збір, накопичення й аналіз відповідних даних у фінансовому секторі;
- аналіз сучасних кіберзагроз, вивчення зразків шкідливого програмного забезпечення, формування індикаторів компрометації та розроблення рекомендацій щодо протидії;
- оперативне інформування суб'єктів кіберзахисту про зафіксовані спроби кібератак, оприлюднення індикаторів кіберзагроз;
- надання консультативної підтримки установам фінансового сектору з питань організації кіберзахисту, реагування на кіберінциденти, усунення їх наслідків і запобігання подібним загрозам у майбутньому;
- розроблення рекомендацій щодо побудови ефективної системи кіберзахисту;
- співпраця з міжнародними організаціями та обмін інформацією з довіреними зовнішніми джерелами в межах реагування на кібератаки та забезпечення кіберстійкості фінансової системи.

Висновки. Ефективна система кіберзахисту має ґрунтуватися на сучасних технологіях, належному нормативно-правовому регулюванні, міжвідомчій координації та постійному підвищенні кваліфікації персоналу. Стабільне функціонування банківської інфраструктури в умовах цифрової економіки можливе лише за умови високого рівня кібербезпеки, що відповідає сучасним викликам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 21.04.2026).
2. Трусова Н. В., Чкан І. О. Кіберзахист банківської системи України в умовах цифрових трансформацій. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. № 1(47). С. 151–163.
3. ENISA Threat Landscape: Finance Sector. January 2023 To June 2024. European Union Agency for Cybersecurity. URL: https://www.enisa.europa.eu/sites/default/files/202502/Finance%20TL%202024_Final.pdf (дата звернення: 21.04.2026).
4. Річний аналітичний огляд: ключові події, тенденції та виклики у сфері кібербезпеки у 2024 р. Рада національної безпеки і оборони України. URL: https://www.mbo.gov.ua/files/2024/NATIONAL_CYBER_SCC/20250109/Year%20in%20review_UKR_upd.pdf (дата звернення: 21.04.2026).
5. Центр кіберзахисту Національного банку України. Офіційна інтернет-сторінка. URL: <https://cyber.bank.gov.ua/> (дата звернення: 21.04.2026).

Вовченко О. С.

канд. екон. наук, доцент, доцент

кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Власенко В. О.

здобувачка вищої освіти

ОП «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Вступ. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується майже повною цифровою трансформацією, де дані стають головним активом, а здатність до їх ефективної обробки – основною конкурентною перевагою. Трансформаційний потенціал новітніх технологій забезпечує еволюцію банківського бізнесу: від обробки стандартних платежів до проактивного сервісу, орієнтованого на користувача: від механічного виконання стандартних платежів до створення проактивного сервісу, орієнтованого на індивідуальні потреби користувача. Впровадження штучного інтелекту (ШІ) та алгоритмів машинного навчання стало закономірним етапом інформатизації суспільства, що дає змогу формувати фінансові екосистеми, здатні адаптуватися до унікальних запитів клієнта в режимі реального часу.

В умовах постійної нестабільності, у яких функціонують українські банки, використання ШІ стає критично необхідним для оперативного реагування на виклики та підтримки фінансової стійкості. Ці технології забезпечують високий рівень залучення клієнтів, трансформуючи класичну взаємодію у створення додаткової цінності через персоналізовані рішення [1]. З огляду на це **метою роботи** є дослідження теоретичних та практичних засад застосування штучного інтелекту для персоналізації банківських послуг на основі аналізу світового та вітчизняного досвіду.

Основна частина. Глибока персоналізація на основі ШІ – це процес використання алгоритмів для створення досвіду, який відповідає конкретному запиту клієнта, його поведінці та вподобанням [2]. Реалізація такої стратегії охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів, першим з яких є розвиток інтелектуальних комунікаційних платформ. Впровадження розмовного штучного інтелекту (Conversational AI), на прикладі платформ KAI (Kasisto) або Abe AI, демонструє можливість інтеграції банківського сервісу в повсякденне життя через месенджери та смарт-пристрої. Це дає змогу автоматизувати до 75 % типових запитів, забезпечуючи підтримку у форматі 24/7 та миттєву обробку транзакцій на основі індивідуального профілю користувача [3].

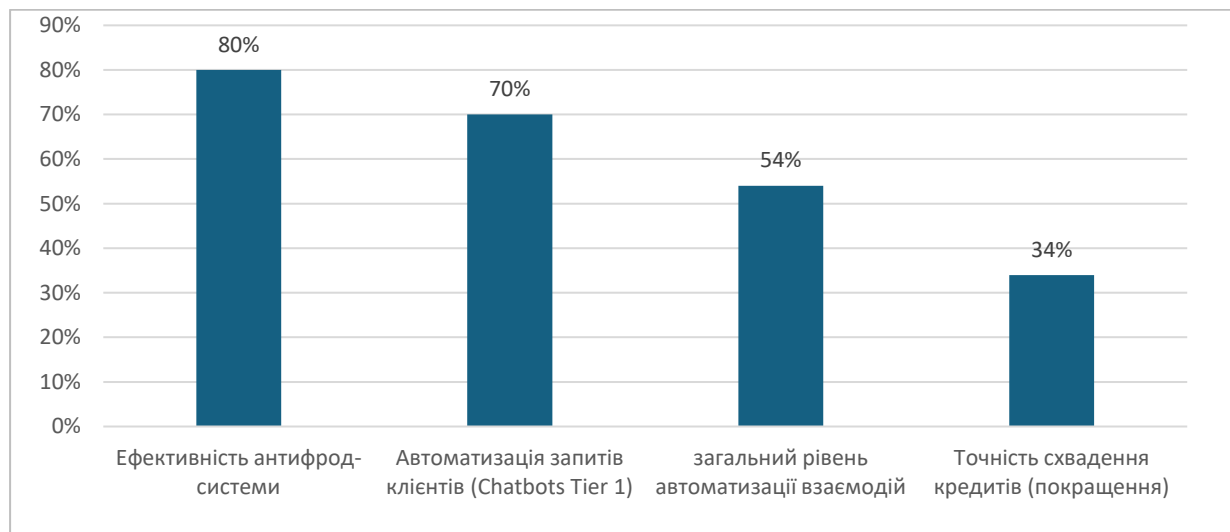
Логічним продовженням комунікаційної інтеграції є перехід до прогностичного консультування та управління персональними фінансами (PFM) [4]. Аналізуючи величезні масиви даних про доходи, структуру витрат та інвестиційну активність, ШІ перетворює мобільний додаток на персонального фінансового менеджера. Такий

асистент не лише констатує факти минулих операцій, а й прогнозує майбутні потреби клієнта, пропонуючи оптимальні плани заощаджень або інвестиційні інструменти саме в той момент, коли виникає об'єктивна потреба.

Паралельно з сервісним складником ШІ докорінно змінює внутрішні банківські процеси, зокрема кредитний скоринг. Традиційні жорсткі моделі оцінки платоспроможності замінюються гнучкими системами машинного навчання, які аналізують альтернативні дані для формування індивідуальних кредитних лімітів та відсоткових ставок. Це робить фінансові продукти доступнішими для ширшого кола споживачів, одночасно мінімізуючи ризики банку завдяки глибокому аналізу великих масивів даних у реальному часі.

Важливим аспектом персоналізації є також забезпечення індивідуальної безпеки через вивчення унікального «цифрового відбитка» клієнта. Сучасні антифрод-системи, керовані ШІ, миттєво ідентифікують аномальні операції, що виходять за межі типової поведінки конкретного користувача [5]. Такий підхід дає змогу автоматизувати виявлення шахрайства та забезпечити суворе дотримання нормативних вимог, що значно підвищує рівень довіри до цифрового банкінгу.

Масштабність впровадження інтелектуальних рішень підтверджується даними глобального ринку станом на 2025 р. За оцінками аналітичних звітів, приблизно 92 % банків світу вже інтегрували ШІ у свої ключові функціональні напрями. Це свідчить про перехід галузі від стадії експериментальних розробок до системного використання технологій для оптимізації прибутку. Ключові показники ефективності ШІ у світовій банківській практиці відображені на рис. 1.

Рисунок 1 – Ефективність впровадження ШІ-технологій у світовому банківському секторі за підсумками 2025 р.

Джерело: побудовано за даними [6]

Аналіз наведених даних демонструє, що найбільший вплив ШІ спостерігається у сфері безпеки, де система антифрод-моніторингу дає змогу знизити кількість хибно позитивних результатів на 80 %. Важливим є також рівень автоматизації клієнтських запитів, що повністю відповідає стратегії проактивної взаємодії [6].

Водночас, попри технологічну досконалість, застосування ШІ породжує певні етичні виклики, пов'язані з конфіденційністю даних та прозорістю алгоритмічних рішень. У складних або нестандартних ситуаціях ШІ все ще потребує людського контролю, що зумовлює актуальність впровадження гібридної моделі обслуговування. Поєднання технологічної швидкості алгоритмів із етичними принципами та професійною експертизою фахівця-людини дає змогу реалізувати концепцію соціально відповідального банкінгу, де технології слугують інструментом, а людина залишається гарантом справедливості.

Висновки. Підсумовуючи, можна стверджувати, що штучний інтелект трансформує банк із формального посередника у здійсненні платежів на активного інтелектуального помічника. Використання машинного навчання допомагає фінансовим установам оптимізувати операційні витрати, підвищити ефективність бізнес-процесів та побудувати довгострокові, лояльні стосунки з клієнтами. Для українського фінансового сектору розвиток продуктів на основі ШІ стане визначальним чинником майбутньої стійкості та конкурентоспроможності у глобальному цифровому просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Параска М. FinTech-тренди 2025: споживчі фінанси зустрічаються з ШІ по всьому світу. *IT Ukraine Association*. 2025. URL: <https://itukraine.org.ua/fintech-trendi-2025-spozivchi-finansi-zustrichayutsya-z-shi-po-vsomu-svitu/>
2. Koster C. The Role of Artificial Intelligence in Personalizing Financial Services. *LinkedIn*. 2024. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/role-artificial-intelligence-personalizing-financial-services-koster-hhdgf/>
3. Штучний інтелект в українському банківському секторі: можливість чи необхідність? *Ощадбанк*. 2024. URL: <https://www.oschadbank.ua/news/stucnij-intelekt-v-ukrainskomu-bankivskomu-sektori-mozlivist-ci-neobhidnist>
4. Павлюченко Д. М. Вплив штучного інтелекту та машинного навчання на банківські послуги. *Академічні візії*. 2024. Вип. 32. Zenodo. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12936652>
5. Данік Н., Торлопов А. Впровадження штучного інтелекту в банківську сферу: революція в обслуговуванні та безпеці. *Міжнародний науковий журнал управління, економіки та фінансів*. 2025. Т. 4, № 3. С. 52–59. DOI: 10.46299/j.isjmef.20250403.07.
6. Burnett S. AI in Banking statistics 2026: Adoption, Savings & Customer Impact. *CoinLaw*. 2025. URL: <https://coinlaw.io/ai-in-banking-statistics/>

Зелінська Д. С.

здобувачка 3 курсу спеціальності «Маркетинг»

ДонНУ імені Василя Стуса

Волкова В. В.

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи

ДонНУ імені Василя Стуса

ОСОБЛИВОСТІ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Вступ. У сучасних умовах ринкової економіки, які характеризуються високим рівнем невизначеності та динамічністю середовища, ефективне управління підприємством неможливе без стратегічного планування. Це пов'язано з тим, що підприємства постійно стикаються зі змінами попиту, конкуренції та зовнішніх факторів, які важко передбачити заздалегідь. Саме тому виникає потреба у чіткому інструменті, який дає змогу не лише визначити напрям розвитку, а й оцінити можливі ризики та результати діяльності. Основним інструментом цього процесу виступає бізнес-план. Він дає змогу систематизувати інформацію про майбутній проект, узгодити цілі підприємства з наявними ресурсами та сформувану обґрунтовану стратегію розвитку. У цифрову епоху бізнес-план поступово трансформується зі статичного документа у динамічну фінансову модель, яка може оперативнo оновлюватися відповідно до змін ринкового середовища та внутрішніх показників підприємства.

Метою роботи є дослідження особливостей використання бізнес-планів як інструменту забезпечення сталого розвитку підприємств в умовах цифровізації економіки.

Основна частина. Бізнес-план є основним інструментом управління в умовах ринкової економіки. Він поєднує стратегічні та операційні аспекти діяльності підприємства, являє собою комплексне обґрунтування розвитку бізнесу або проекту на основі аналізу ресурсів, ринку та фінансових очікувань. Значення бізнес-плану полягає не лише у прогнозуванні результатів і залученні інвестицій, а й у забезпеченні внутрішнього контролю, а також у зменшенні ризиків завдяки моделюванню різних сценаріїв розвитку. Отже, бізнес-план перетворює ідею на структуровану систему дій із чіткими економічними показниками.

Сьогодні бізнес-планування виступає безперервним процесом, який забезпечує ефективне функціонування підприємства. Воно допомагає координувати діяльність усіх підрозділів, раціонально використовувати обмежені ресурси та підвищувати довіру з боку інвесторів і фінансових установ. Ефективність бізнес-плану залежить від дотримання принципів. Серед них можна виділити принципи системності, гнучкості, точності та наукової обґрунтованості. У сукупності це формує надійну основу для прийняття управлінських рішень і сприяє стабільному розвитку та конкурентоспроможності підприємства.

Структура сучасного бізнес-плану передбачає послідовну трансформацію концептуальної ідеї у конкретні фінансові показники через систему взаємопов'язаних розділів. Процес починається з підготовки стратегічного резюме та детального

опису продукту з акцентом на його унікальність і ринкову цінність. Маркетингова стратегія та операційний план формують механізми створення грошових потоків, враховуючи канали збуту та логістичні процеси. У фінансовому розділі всі ці дані зводяться разом, щоб розрахувати точку безбитковості та період окупності.

Вибір конкретної моделі планування залежить від етапу життєвого циклу підприємства та його стратегічних цілей. Для інноваційних проєктів пріоритетним є стартап-план із глибоким аналізом ринкових ніш. Натомість діючі компанії можуть використовувати спеціалізовані форми: операційні або стратегічні плани для внутрішньої організації процесів чи реструктуризаційні і фінансові плани для подолання криз або отримання інвестицій. Розуміння цієї типології дає змогу підприємцям адаптувати обрані інструменти планування до вимог конкретних зацікавлених сторін, забезпечуючи професійне обґрунтування будь-якого управлінського рішення.

Для більш глибокого розуміння змін у підходах до планування варто розглянути порівняльну характеристику традиційної та сучасної моделей (табл. 1).

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика моделей бізнес-планування

Параметр порівняння	Традиційна модель	Цифрова модель
Формат документа	Статичний текстовий файл	Динамічна фінансова модель
Обробка даних	Ручне введення та оновлення	Автоматизація через ERP та ШІ
Візуалізація	Таблиці та графіки в тексті	Інтерактивні дашборди та інфографіка
Прогнозування	Односценарний підхід	Сценарне моделювання (сценарний аналіз)
Частота корегування	Періодично (квартал / рік)	У реальному часі

Джерело: розроблено автором

Цифровізація світової економіки суттєво змінила підхід до створення та подання бізнес-планів. Сьогодні вже недостатньо просто текстового документа з описами. Все частіше використовуються візуальні інструменти – презентації, інфографіка, інтерактивні платформи. Це пов'язано з тим, що інвестори зазвичай не мають багато часу і швидко переглядають інформацію, тому важливо подати її коротко, чітко і зрозуміло. У таких умовах говорять про «економіку уваги», де виграє той, хто може швидше зацікавити. Наприклад, замість великих текстів часто використовують графіки, діаграми або слайди з ключовими цифрами. Це значно полегшує сприйняття інформації.

До того ж сучасні бізнес-плани все частіше пов'язані з цифровими інструментами. Вони можуть інтегруватися з хмарними сервісами та системами управління підприємством (ERP). Це означає, що дані оновлюються автоматично, без постійного ручного введення. Наприклад, зміна цін або витрат може одразу відобразитися у фінансових показниках. Це робить план більш гнучким і актуальним. Підприємство може швидше реагувати на зміни і приймати рішення на основі актуальної інформації, а не застарілих даних.

Окрему роль відіграє використання штучного інтелекту та великих даних. Вони допомагають аналізувати поведінку споживачів, знаходити нові тенденції та прогнозувати попит. Також вони спрощують розрахунки, які раніше виконувалися

вручну. Це економить час і зменшує ризик помилок. У сучасних українських умовах, де є нестабільність і багато ризиків, це особливо важливо. Саме тому підприємства все частіше використовують сценарне планування. Вони розглядають кілька варіантів розвитку подій – наприклад, базовий, оптимістичний і негативний. Це допомагає бути готовими до різних ситуацій і не втрачати контроль над бізнесом.

Також варто зазначити, що наявність сучасного бізнес-плану часто є необхідною умовою для отримання фінансування. Це стосується як банків, так і міжнародних грантів чи програм підтримки. Інвестори хочуть бачити не просто ідею, а чіткий і зрозумілий план дій, який можна адаптувати за потреби. Тому бізнес-план поступово перестає бути звичайним документом. Він стає робочим інструментом, який змінюється разом із бізнесом і допомагає йому залишатися конкурентоспроможним.

Висновки. Проведене дослідження підтверджує, що в умовах ринкової економіки бізнес-план еволюціонує з формалізованого опису бізнес-ідеї у високотехнологічний інструмент управління. Використання цифрових технологій, автоматизації розрахунків та сценарного моделювання дає змогу підвищити точність прогнозів і знизити рівень підприємницьких ризиків. Водночас для українських підприємств, що функціонують в умовах підвищеної невизначеності та нестабільності зовнішнього середовища, бізнес-планування набуває не лише стратегічного, а й антикризового значення. Його ефективне застосування сприяє не тільки залученню інвестицій, а й забезпечує адаптивність, стійкість і довгостроковий розвиток бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаскіна А. В. Бізнес-план: сутність і функції. *Економіка*. 2021. URL: <https://surl.li/qmrnfh> (дата звернення 20.04.2026).
2. Як самостійно скласти дієвий бізнес-план: етапи планування, структура та обсяг. *Дія Бізнес*. 2024. URL: <https://business.diia.gov.ua/history-of-success/yak-samostiino-sklasty-diievyyi-biznes-plan-etapy-planuvannia-struktura-ta-obsiah> (дата звернення 20.04.2026).
3. Вєсьолов В. Бізнес-план: значення, різновиди, структура та покрокова інструкція зі створення. *Sendpulse*. 2024. URL: <https://sendpulse.ua/blog/the-business-plan#printsipi-biznes-planuvannya> (дата звернення 20.04.2026).

УДК 336.7:004.8

Маринчук С. Р.

аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Вступ. Повоєнне відновлення економіки України супроводжується структурними дисбалансами, високим рівнем макроекономічної невизначеності, обмеже-

ністю фінансових ресурсів та зростанням ризиків господарської діяльності. За таких умов управління фінансовими потоками підприємств набуває стратегічного значення як інструмент забезпечення їх фінансової стійкості, платоспроможності та довгострокової конкурентоспроможності. Традиційні підходи до фінансового менеджменту, що ґрунтуються на ретроспективному аналізі, виявляються недостатньо ефективними в умовах динамічного та нестабільного середовища. Це зумовлює необхідність імплементації інноваційних цифрових технологій, зокрема Big Data та штучного інтелекту, які забезпечують перехід до проактивного, дата-орієнтованого управління фінансовими потоками.

Мета роботи. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та визначення прикладних аспектів використання технологій Big Data та штучного інтелекту як ключових інструментів оптимізації фінансових потоків підприємств в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Основна частина. Цифровізація економіки зумовлює трансформацію підходів до управління фінансовими потоками підприємств, де ключову роль відіграють технології Big Data та штучного інтелекту. У контексті повоєнного відновлення економіки України зазначені інструменти формують основу переходу до дано-орієнтованої та проактивної моделі фінансового менеджменту. Штучний інтелект як напрям комп'ютерних наук забезпечує автоматизацію інтелектуальної діяльності та оптимізацію процесів прийняття управлінських рішень, що дає змогу підвищити ефективність фінансового управління та мінімізувати ризики [5; 8]. Його застосування поступово трансформує традиційні підходи до фінансового аналізу, заміщуючи частину рутинних управлінських функцій алгоритмічними моделями.

Технології Big Data формують інформаційно-аналітичну основу сучасного фінансового менеджменту, забезпечуючи обробку великих масивів структурованих і неструктурованих даних. Це допомагає здійснювати комплексний аналіз фінансових потоків з урахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів, підвищуючи точність фінансового планування та прогнозування [4].

Інтеграція Big Data та штучного інтелекту забезпечує суттєвий економічний ефект, зокрема через зниження операційних витрат, підвищення продуктивності та прискорення фінансових операцій. Автоматизація рутинних процесів, зокрема за допомогою роботизованої автоматизації процесів (RPA), дає змогу зменшити кількість помилок і підвищити ефективність використання ресурсів [6].

Важливим напрямом є розвиток предиктивної аналітики та сценарного моделювання, які допомагають прогнозувати грошові потоки, оцінювати фінансові ризики та формувати адаптивні управлінські рішення. Застосування rolling-прогнозування забезпечує безперервне оновлення фінансових планів відповідно до змін зовнішнього середовища, що є критично важливим в умовах високої економічної невизначеності.

Окрему роль відіграє аналітика даних у системі управління фінансовими ризиками, що дає змогу виявляти потенційні загрози та формувати прогностичні моделі їх мінімізації [3]. Це підвищує якість управлінських рішень та забезпечує фінансову стабільність підприємств.

Наукова новизна дослідження полягає у розширенні концептуальних підходів до цифровізації фінансового менеджменту шляхом обґрунтування перспектив

використання генеративних моделей штучного інтелекту нового покоління (зокрема Claude Code та подібних LLM-систем) як інструментів інтелектуальної підтримки управління фінансовими потоками. Такі системи потенційно здатні забезпечувати автоматизований аналіз фінансових даних, генерацію управлінських сценаріїв, виявлення аномалій у грошових потоках та підтримку формування фінансової звітності. Їх інтеграція з корпоративними інформаційними системами може стати наступним етапом еволюції фінансової аналітики, поєднуючи Big Data-підходи з генеративним штучним інтелектом. Отже, поєднання Big Data, машинного навчання та генеративного штучного інтелекту формує нову архітектуру управління фінансовими потоками, що базується на принципах автоматизації, предиктивності та інтелектуалізації процесів прийняття рішень.

Висновки. За результатами дослідження встановлено, що технології Big Data та штучного інтелекту є ключовими інструментами оптимізації фінансових потоків підприємств в умовах повоєнного відновлення економіки України. Їх використання забезпечує підвищення точності прогнозування, зниження витрат та ефективне управління фінансовими ризиками. Впровадження інтелектуальних аналітичних систем сприяє підвищенню фінансової стійкості підприємств та їх конкурентоспроможності. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розробку практичних моделей інтеграції штучного інтелекту у фінансовий менеджмент підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент: підручник. Київ: Ніка-Центр, 2019. 656 с.
2. Коваленко Ю. М. Управління фінансовими потоками підприємств: монографія. Київ: КНЕУ, 2020. 312 с.
3. Монтика Ю. С. Інноваційні інструменти управління фінансовими потоками малих та середніх підприємств. *Трансформаційна економіка*. 2025. № 1(10). С. 63–68. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-10-10>
4. Provost F., Fawcett T. *Data Science for Business: What You Need to Know about Data Mining and Data-Analytic Thinking*. Sebastopol: O'Reilly Media, 2013. 414 p.
5. Russell S., Norvig P. *Artificial Intelligence: A Modern Approach*. 4th ed. Harlow: Pearson, 2020. 1152 p.
6. Ричка Р. Економічний аналіз ефективності інвестицій у сонячну енергетику: окупність, дохідність, ризики. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-146>
7. Zhytar M. Fintech market in Ukraine: features, ways and prospects of development. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2024. № 1(13). P. 4–12.
8. Єфремова К. В. До питання застосування штучного інтелекту у сфері фінансових послуг. *Науково-дослідний інститут правового забезпечення інноваційного розвитку*. 2020. URL: <https://cutt.ly/MrnQ3Izw> (дата звернення: 14.04.2026).

Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Мельничук О. І.

*здобувачка ОП «Реадаптаційна психологія» вищої освіти
ДонНУ імені Василя Стуса*

МЕТОДИКА БЮДЖЕТНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Постановка проблеми. Сучасний етап економічного розвитку України характеризується гострим дефіцитом бюджетних ресурсів на тлі критичної потреби в оновленні основних засобів та реалізації масштабних інвестиційних проєктів. У таких умовах виникає фундаментальна суперечність: з одного боку, держава має стимулювати реальні інвестиції через фінансову підтримку, пільги та гарантії, а з іншого – забезпечувати сувору економію та цільове використання коштів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових працях [1–5] комплексно розкриваються теоретичні та прикладні аспекти інвестиційної діяльності та оцінки її ефективності. Зокрема, у дослідженні О. І. Ємець [1] акцентовано на особливостях управління інвестиційною діяльністю в умовах децентралізації, що є важливим для сучасної економіки України. З. Б. Живко [2] досліджує питання оптимізації інвестицій із позицій стратегічного управління, моніторингу та адаптації до змінного середовища. Р. Кучеренко [3] визначає методологічні підходи до оцінки ефективності інноваційних інвестицій, що дозволяє поглибити розуміння їх результативності. У роботі Полякова М. А. [4] висвітлено практичні аспекти планування інвестиційної діяльності підприємств, тоді як Л. Р. Галько [5] приділяє увагу формуванню стратегічних і тактичних засад управління інвестиціями.

Метою роботи є дослідити сутність і особливості бюджетної оцінки ефективності реальних інвестицій як складника фінансового ринку України.

Основна частина. Оцінка ефективності бюджетних інвестицій в Україні є важливим елементом забезпечення раціонального використання державних ресурсів і досягнення соціально-економічних результатів. Вона передбачає аналіз результативності реалізованих проєктів, рівня їх окупності та впливу на розвиток економіки, що дає змогу підвищити прозорість бюджетного процесу та обґрунтованість управлінських рішень. Якщо уявити цей процес як розповідь, то її головним героєм стає програмно-цільовий метод, що перетворює цифри бюджету на реальні зміни в житті країни. Проблематика управління реальними інвестиціями підприємств широко висвітлюється у працях вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, проте питання формування комплексного підходу до управління інвестуванням у реальні активи відповідно до стратегічних орієнтирів розвитку підприємств залишається недостатньо опрацьованим як у теоретичному, так і в прикладному аспектах [4].

Варто зауважити, що науковці по-різному підійшли і до набору критеріїв економічної ефективності інвестицій, але кожен виділяє такі показники: чиста при-

ведена вартість – NPV, внутрішня норма доходності – IRR, індекс прибутковості – PI та період окупності інвестицій – PP. У разі суперечностей між ними, на думку деяких авторів [5], перевагу варто віддати використанню критерію NPV, оскільки базуються на дисконтуванні грошових потоків і є визнаними у світовій практиці основними показниками, що акумулюють вигоди від упровадження інвестиційного проєкту.

Основні методи бюджетної оцінки, що використовуються:

1. Програмно-цільовий метод (ПЦМ) – основний інструмент, що передбачає встановлення цілей (бюджетних програм), визначення результативних показників та оцінку ефективності їх досягнення.

2. Нормативний метод базується на розрахунку видатків на основі встановлених норм і нормативів (наприклад, вартість харчування, оплати праці).

3. Коефіцієнтний метод оцінює фінансовий стан за допомогою показників бюджетної забезпеченості, ліквідності та стійкості.

4. Балансовий метод забезпечує відповідність між доходами та видатками бюджету.

5. Метод порівняльного аналізу – це порівняння результатів бюджетних програм за різні періоди або з іншими аналогічними програмами.

Все починається з фундаменту – фінансової життєздатності. Держава, як дбайливий господар, спочатку оцінює проєкт через призму класичних показників: чисту теперішню вартість (NPV) та внутрішню норму прибутковості (IRR), що допомагає зрозуміти, чи не «проїдає» інвестиція ресурси майбутніх поколінь. Якщо проєкт здатен генерувати дохід або принаймні вийти на самоокупність, він отримує «зелене світло» за критерієм економічної доцільності.

Проте бюджетна інвестиція має особливу місію, яка виходить за межі прибутку. Оскільки держава часто інвестує в «неприбуткові» сфери – будівництво лікарень, ремонт доріг чи зведення шкіл – методика оцінки стає витонченішою. Фахівці використовують аналіз «витрати – вигоди», намагаючись оцифрувати те, що здається неоціненним: врятовані життя, збережений час водіїв на якісних трасах або вищий рівень освіченості молоді. Кожна витрачена гривня має конвертуватися в конкретний показник продукту та якості.

Важливим аспектом є бюджетна результативність, тобто погляд у майбутнє державних фінансів: наскільки реалізація проєкту збільшить податкові надходження або наскільки вона дасть змогу скоротити інші видатки бюджету в довгостроковій перспективі. Наприклад, будівництво енергоефективної котельні сьогодні – це значна економія на субсидіях та паливі завтра.

Завершальним етапом є постійний моніторинг та державна експертиза. Відповідно до чинного законодавства, кожен інвестиційний проєкт проходить через жорсткі перевірки Мінекономіки та Мінфіну, що гарантує, що кошти платників податків не просто «освоєні», а інвестовані в розвиток національної економіки [5].

Отже, методика бюджетної оцінки в Україні – це баланс між прагматизмом фінансиста та відповідальністю політика, де кінцевою метою є не накопичення капіталу, а створення якісного середовища для життя кожного громадянина.

Висновки. Методика бюджетної оцінки ефективності реальних інвестицій є важливим інструментом забезпечення раціонального використання фінансових

ресурсів та підвищення результативності інвестиційної діяльності. Її застосування дає змогу комплексно оцінити економічні, соціальні та фіскальні ефекти інвестиційних проектів, визначити доцільність їх реалізації та мінімізувати ризики неефективного використання бюджетних коштів. У сучасних умовах особливого значення набуває вдосконалення підходів до такої оцінки з урахуванням принципів прозорості, цифровізації та адаптації до міжнародних стандартів, що сприятиме зміцненню інвестиційного потенціалу та сталому розвитку економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ємець О. І. Управління інвестиційною діяльністю в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 15, т. 1. С. 58–68. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.15.58-68>
2. Живко З. Б. Оптимізація коротко- та довгострокових інвестицій: стратегія, моніторинг і адаптація. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 6(16). С. 775–789. DOI: 10.52058/3041-1254-2025-6(16)-775-789
3. Кучеренко Р. Методологічні особливості оцінки ефективності інвестицій в інновації. *Економічний аналіз*. 2011. Вип. 9, ч. 1. С. 185–188.
4. Поляков М. А. Планування інвестиційної діяльності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Вип. 47. С. 156–159. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-47-27>
5. Галько Л. Р. Інвестиційна діяльність підприємства: стратегія і тактика управління. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-63>

УДК 658.15:005.35

Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Процюк А. В.

*здобувачка вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. У сучасних умовах нестабільного економічного середовища, посилення конкуренції та зростання фінансових ризиків особливого значення набуває ефективне управління фінансовим потенціалом підприємства. Саме фінансовий потенціал визначає можливості суб'єкта господарювання забезпечувати безперервність виробничо-господарської діяльності, підтримувати належний рівень платоспроможності, фінансової стійкості та інвестиційної привабливості. Раціональне формування, розподіл і використання фінансових ресурсів сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства та створює передумови для його стратегічного розвитку.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності фінансового потенціалу підприємства, дослідженні його основних складників.

Основна частина. Фінансовий потенціал підприємства є важливим складником його загального економічного потенціалу та визначає можливості забезпечення стабільного функціонування, розвитку й підвищення конкурентоспроможності. Він відображає сукупність фінансових ресурсів, джерел їх формування, а також здатність підприємства ефективно використовувати наявний капітал для досягнення стратегічних і поточних цілей.

У сучасних умовах господарювання фінансовий потенціал підприємства набуває особливого значення, оскільки саме від рівня фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності та інвестиційної привабливості залежить здатність суб'єкта господарювання адаптуватися до змін зовнішнього середовища. Важливу роль відіграє раціональне управління грошовими потоками, оптимізація структури капіталу та забезпечення ефективного фінансового планування.

Основними складниками фінансового потенціалу є власний і позиковий капітал, прибуток, інвестиційні ресурси, фінансові резерви, а також можливості залучення додаткових джерел фінансування. Ефективність використання цих ресурсів визначає рівень фінансової незалежності підприємства та його здатність до розширеного відтворення.

Оцінювання фінансового потенціалу здійснюється за допомогою системи показників, серед яких важливе місце займають коефіцієнти ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості, оборотності активів та ділової активності. Комплексний аналіз цих показників дає змогу виявити резерви зростання та сформулювати ефективну стратегію фінансового розвитку.

Отже, фінансовий потенціал підприємства виступає не лише інструментом забезпечення поточної діяльності, а й основою довгострокового розвитку, інноваційної активності та зміцнення ринкових позицій підприємства в умовах конкурентного середовища.

Висновки. Фінансовий потенціал підприємства є однією з ключових передумов його стабільного функціонування, ефективного розвитку та підвищення конкурентоспроможності. Він характеризує можливості підприємства щодо формування, розподілу та раціонального використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних і поточних цілей.

У процесі дослідження встановлено, що рівень фінансового потенціалу безпосередньо впливає на фінансову стійкість, ліквідність, платоспроможність та інвестиційну привабливість підприємства. Важливими складниками виступають власний і позиковий капітал, прибуток, фінансові резерви та інвестиційні ресурси, ефективне управління якими забезпечує можливість подальшого розвитку підприємства.

Отже, своєчасна оцінка та ефективне управління фінансовим потенціалом сприяють зміцненню ринкових позицій підприємства, підвищенню його адаптивності до змін зовнішнього середовища та формуванню стійких перспектив довгострокового економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кавтиш О. П., Чепурний Д. О. Аналіз підходів до управління фінансовим потенціалом підприємств в умовах зростання невизначеності. *Economic Synergy*. 2023. № 2(8). С. 159–176.
2. Пілецька С. Т., Васюткіна Н. В., Білоус М. П. Теоретичні аспекти управління фінансовим потенціалом підприємства в умовах економіки знань. *Бізнес Інформ*. 2024. № 1. С. 241–248.
3. Швиданенко О., Швиданенко В. Фінансовий потенціал компанії: сутність, форми прояву та управління в умовах зростаючої нестабільності та невизначеності. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 71. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-78> (дата звернення: 10.03.2026).

УДК 336.713

Козлов В. П.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Ільченко Д. О., Репинський О. В.

*здобувачі ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ АКЦІОНЕРНИХ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Вступ. Дослідження історичного процесу становлення акціонерних комерційних банків на території України продовжує залишатися важливим у сучасному контексті, оскільки для забезпечення ефективного функціонування сучасної банківської системи країни необхідно враховувати історичний досвід розвитку цих інститутів як основної ланки банківської системи, що забезпечує суб'єктів економічної діяльності кредитними ресурсами.

Мета роботи. Визначення особливостей процесу становлення акціонерних комерційних банків на території України у другій половині ХІХ ст. та визначення їх ролі у розвитку банківської справи.

Основна частина. Більшість території України у ХІХ ст. входила до складу Російської імперії, тому процес становлення акціонерних комерційних банків в Україні пов'язаний з особливостями розвитку банківських установ імперії загалом.

У Російській імперії до 1860 р. не існувало системи комерційного кредитування, оскільки:

- були відсутні традиції приватного підприємництва;
- в умовах слабого розвитку промислового виробництва та торгівлі не було потреби у додатковому залученні коштів та відповідно незначним був попит на кредитні ресурси з боку промисловиків та торговців;

– попит на кредити існував тільки з боку дворянства та державного казначейства, що призводило до неефективного використання кредитних ресурсів та неповернення коштів.

В умовах самодержавства у сфері грошово-кредитних відносин спостерігалася державна монополія, і всі кредитно-банківські установи створювалися та контролювалися урядом, тобто мали казенний характер [1].

Казенні банки (Петербурзький та Московський Дворянські банки, Банк для виправлення при Петербурзькому порту комерції та купецтва тощо), незалежно від передумов їх створення, мали єдину мету своєї діяльності – фінансування державної скарбниці та дворянського землеволодіння. Вони виконували пасивні (приймали вклади) та активні операції (видавали кредити під заставу дворянських маєтків), здійснювали розрахункові операції, операції обліку векселів. Значні кошти надавалися уряду у формі державного кредиту для покриття бюджетного дефіциту. З часом держава стала найбільшим боржником казенних банків.

Діяльність казенних банків у кінці 50-х рр. ХІХ ст. стала хронічно збитковою, оскільки більшість дворянських маєтків вже була у заставі, що скоротило можливість нарощувати кредитні операції. До того ж державне казначейство не завжди вчасно повертало отримані від казенних банків кредити або повертало їх за рахунок оформлення нових кредитів. Система казенних банків опинилася під загрозою банкрутства, і уряд вимушений був провести реформування кредитної системи з урахуванням зміни економічної ситуації в країні.

Відміна кріпосного права у 1861 р. стимулювала розвиток сільського господарства та промисловості, будівництво залізниць, поширення підприємств акціонерної форми власності, що вимагало появи таких кредитних установ, у яких концентрувалися б достатні капітали і які надавали б кредитні ресурси промисловим та торговельним підприємствам.

У 1860 р. в Російській імперії було проведено реформу банківської системи, внаслідок якої казенні банки були ліквідовані і усі їх кошти було передано до нового Державного банку. На території України діяло 3 контори Державного банку (Києві, Харкові, Одесі) та 1 відділення (у Полтаві). Цей банк формально був комерційною кредитною установою, але фактично являв собою департамент міністерства фінансів, тому його ресурси постійно залучалися для обслуговування потреб уряду. Така ситуація свідчила про непослідовність реформування банківської системи, оскільки Державний банк не виконував повною мірою функції кредитування економіки [1].

Найбільше відповідали потребам ринкового господарства кредитні структури, як-от акціонерні комерційні банки. Першим таким банком був Приватний комерційний банк у Петербурзі, заснований у 1864 р.

На території України акціонерні комерційні банки створюються у великих промислових центрах – Київський приватний комерційний банк (1868), Катеринославський комерційний банк (1872), Харківський торговий банк (1868), а також у портових містах – Одеський обліковий банк (1879), Миколаївський комерційний банк (1872). Акціонерні комерційні банки з'явилися також у Бердичеві, Кам'янці-Подільському, Кременчуці.

Процес створення акціонерних комерційних банків відбувався дуже повільно, оскільки уряд з метою зменшення конкуренції між кредитними установами забороняв створювати банки там, де вже існував хоча б один банк. Станом на 1900 р. у всій Російській імперії діяло всього 42 акціонерні комерційні банки [2].

Відповідно до законодавства, статутний капітал акціонерного комерційного банку має бути не менше 500 тис. рублів і формуватися шляхом випуску акцій номіналом не менше 250 рублів кожна. Акціонерів має бути не менше 5 осіб. Банки мали право відкривати свої відділення по всій території імперії і за кордоном.

Законодавством встановлювалися види операцій, які мав право здійснювати акціонерний комерційний банк [3]:

- приймати кошти на термінові вклади, поточні рахунки;
- надавати кредити терміном до 9 місяців під заставу державних процентних паперів, акцій, квитанцій залізниці, пароплавств, транспортних контор;
- проводити переказ коштів всередині країни та з закордонними партнерами;
- проводити операції купівлі-продажу державних та приватних цінних паперів;
- проводити операції обліку векселів та інших боргових паперів, термін погашення яких не перевищує 9 місяців.

Особливістю системи кредитування на території України у кінці XIX ст. було те, що домінуючі позиції у кредитуванні промисловості займали столичні російські банки, які через свої філії (тільки Петербурзький міжнародний комерційний банк відкрив 36 філій на території України) контролювали більшість підприємств цукрової промисловості, впливали на металургійну, вугільну, цементну промисловості, машинобудування, обслуговували експорт пшениці, льону та іншої продукції сільськогосподарського виробництва. Обмеження можливостей українських банків було проявом колоніалістської політики уряду Російської імперії.

Висновки. Виникнення акціонерних комерційних банків на території України у другій половині XIX ст. пов'язано з політикою розбудови банківської системи ринкового типу, яку почав проводити уряд Російської імперії з 1860 р. Процес створення нових акціонерних комерційних банків відбувався повільно, банки виникали у великих промислових центрах, у портових містах. Розвиток українських банків стримувало засилля філіалів російських банків, які контролювали найважливіші галузі економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко А. О., Ткаченко І. В. Створення і діяльність банківських установ на території України: економіко-правовий аспект (XVIII ст. – початок 30-х рр. XX ст.). Видавництво «Ярославна», Суми, 2014. 255 с.

2. Орлик М. Зародження банківської кредитної системи в Російській імперії та Наддніпрянській Україні у другій половині XVIII – на початку XIX ст. *Центрально-український науковий вісник. Економічні науки*. Кропивницький, 2018. № 1(34). С. 75–82.

3. Радченко Н. М. Основні види банківських операцій та їх відображення у звітній документації другої половини XIX – початку XX ст. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. 2016. № 8(305). С. 114–118.

Козлов В. П.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Кучер В. А.

*здобувач ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ВИДИ ФІНАНСОВОГО ШАХРАЙСТВА У ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМАХ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вступ. В умовах стрімкого розвитку цифрових фінансових технологій та розширення спектра банківських послуг проблема фінансового шахрайства набуває критичного значення для стабільності фінансової системи України та світу. Щорічні збитки від шахрайства у банківській сфері обчислюються мільярдами доларів і зачіпають як великі фінансові установи, так і пересічних споживачів банківських послуг. Зростання кількості онлайн-транзакцій, поширення мобільного банкінгу та дистанційного обслуговування клієнтів суттєво розширюють можливості зловмисників для вчинення протиправних діянь.

Мета роботи – визначення видів фінансового шахрайства у платіжних системах та оцінка його впливу на банківську діяльність у сучасних умовах.

Основна частина. Визначення шахрайських дій в українському законодавстві приведене у Кримінальному кодексі України (стаття 190). Згідно з цією статтею, шахрайськими діями розуміється заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману або зловживання довірою [1].

Шахрайські дії здійснюють суттєвий негативний вплив на банки, оскільки втрачаються кошти банків та клієнтів, втрачається довіра клієнтів до банків, банки вимушені збільшувати витрати на посилення захисних заходів. Найбільшу загрозу для банків становить шахрайство у платіжних системах. За даними НБУ, за період з 2022 до 2025 р. кількість випадків незаконних дій з картками збільшилася з 218 000 операцій у 2022 р. до 256 000 операцій у 2025 р., або на 17,4 %. За період із 2023 до 2025 р. спостерігається тенденція зменшення кількості незаконних дій та шахрайських операцій з використанням платіжних карток, що пояснюється посиленням протидії з боку надавачів платіжних послуг таким випадкам (посилення методів автентифікації клієнтів). До того ж все більше клієнтів банків дотримуються правил безпечного використання платіжних карток. Водночас зростання середньої суми однієї незаконної операції з 2 200 грн до 5 536 грн (або на 51,6 %) свідчить про зростання фінансових втрат, з якими стикаються клієнти банків. Сума збитків надавачів платіжних послуг, клієнтів, торговців від незаконних дій з картками зросла з 0,48 млрд грн у 2022 р. до 1,4 млрд грн у 2025 р. (або на 291,6 %) (табл. 1).

Аналіз за кількістю шахрайських платіжних операцій у розрізі місця проведення таких операцій показав, що найбільша частка порушень здійснюється у мережі Інтернет і залишається з року в рік практично незмінною – 86–83 % від загальної кількості шахрайських операцій, і тільки 14–17 % операцій проводилося

через фізичні пристрої (торговельна мережа, банкомати, пристрої самообслуговування).

Таблиця 1 – Динаміка показників платіжного шахрайства в Україні за 2022–2025 рр.

Показники	2022	2023	2024	2025
1. Кількість випадків незаконних дій з картками, операцій	218 000	273 000	270 000	256 000
2. Середня сума однієї незаконної операції, грн	2 200	3 055,4	4 247	5 536
3. Сума збитків надавачів платіжних послуг, клієнтів, торговців від незаконних дій з картками, млрд грн	0,80	0,803	1,10	1,40
4. Частка випадків шахрайства в інтернеті у загальній кількості випадків, %	86	83	83	83

Джерело: складено автором за [2]

До найбільш поширених форм фінансового шахрайства в банківській сфері належать такі форми:

– фішинг та соціальна інженерія – методи психологічного маніпулювання, за допомогою яких зловмисники змушують клієнтів розкривати конфіденційні дані (паролі, PIN-коди, реквізити карток);

– скімінг – незаконне копіювання даних платіжних карток за допомогою спеціальних пристроїв, встановлених на банкоматах або POS-терміналах. Попри розвиток чип-технологій, скімінг залишається актуальним у країнах із високою часткою магнітних карток;

– кібератаки на банківську інфраструктуру – злами інформаційних систем банків, впровадження шкідливого програмного забезпечення типу RAT (Remote Access Trojan), атаки на системи міжбанківських розрахунків.

Більшість шахрайських випадків у період з 2022 до 2025 р. була спричинена соціальною інженерією (84–90 % від загальної суми всіх збитків від платіжного шахрайства).

До найпоширеніших сценаріїв соціальної інженерії належать сценарії:

– повідомлення, дзвінки від шахраїв щодо отримання соціальної допомоги від державних чи міжнародних організацій;

– дзвінки від осіб, які видають себе за працівників служби безпеки банку, Національного банку або інших установ, щоб отримати реквізити платіжної картки, одноразові паролі з смс-повідомлень тощо;

– надсилання повідомлень у месенджерах, соціальних мережах щодо можливості отримання додаткового прибутку;

– виготовлення eSIM-картки замість SIM-картки фінансового номера клієнта після виманювання кодів доступу до застосунків операторів мобільного зв'язку [3].

З початком повномасштабного вторгнення та масовою міграцією населення за кордон збільшилася кількість випадків шахрайства з платіжними картками клієнтів, які знаходяться за кордоном і довгий час не користуються номером телефону. Оператор мобільного зв'язку передає цей номер телефону іншому абоненту, і шахраї мають змогу скомпрометувати вхід до інтернет-банкінгу з метою викрадення грошей з рахунків, оформлення онлайн-кредитів.

Ефективна боротьба з фінансовим шахрайством у банківській сфері базується на комплексному підході, що поєднує правові, організаційні та технологічні інструменти. На законодавчому рівні ключову роль відіграють Кримінальний кодекс України, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом», а також директиви ЄС у сфері платіжних послуг (PSD2) та кіберзахисту.

На рівні банків впроваджуються системи фрод-моніторингу в режимі реального часу, багатофакторна автентифікація, поведінковий аналіз транзакцій на основі штучного інтелекту та машинного навчання. Провідні банки активно використовують технології біометричної ідентифікації та блокчейн для підвищення прозорості й безпеки операцій.

Важливу роль відіграє міжвідомча координація: взаємодія Національного банку України, кіберполіції, Служби безпеки України та НАБУ в межах розслідування фінансових злочинів. На міжнародному рівні ключовими інституціями є FATF (Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей) та Egmont Group, що координують зусилля фінансових розвідок понад 160 держав [4].

Висновки. Фінансове шахрайство у сфері банківських послуг є системною загрозою, що еволюціонує разом із розвитком фінансових технологій. Комплексна протидія цьому явищу потребує синергії правового регулювання, технологічних інновацій, підвищення фінансової грамотності населення та міжнародної співпраці. Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці адаптивних механізмів захисту, здатних оперативно реагувати на нові схеми шахрайства в умовах постійно мінливого цифрового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
3. Висоцька І. Б., Нагірна О. Фінансове шахрайство банківського сектору в період дії воєнного стану. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 12–18.
4. Родченко С. С., Живко З. Б. Фінансове шахрайство у банківській сфері: сутність, види та сучасний стан. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 31. С. 103–108.

Волкова Н. І.

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Щербата А. В.

*здобувачка вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ ЯК ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ

Вступ. В умовах сучасного ринку банківських послуг фінансова стійкість банку значною мірою визначається його ресурсною базою – сукупністю власних і залучених коштів, що забезпечують виконання зобов'язань та фінансування активних операцій. Надійна та диверсифікована ресурсна база є ключовим чинником підтримання стабільності діяльності, даючи змогу ефективно управляти ризиками, підтримувати ліквідність і протидіяти негативним економічним коливанням. Актуальність дослідження зумовлена зростаючими вимогами до фінансової стійкості банків у нестабільних економічних умовах та необхідністю підвищення ефективності управління ресурсами.

Метою роботи є аналіз формування ресурсної бази банку та оцінка її впливу на забезпечення фінансової стійкості установи.

Основна частина. Формування та ефективне управління ресурсною базою є одним із ключових стратегічних завдань діяльності банківських установ, оскільки саме вона виступає основою їх фінансової стійкості [1]. Раціональна структура ресурсів забезпечує безперервність банківських операцій, підтримує належний рівень ліквідності та сприяє зміцненню конкурентних позицій банку на фінансовому ринку.

В умовах фінансової кризи, воєнних дій та втрати довіри до банківської системи особливої актуальності набуває залучення банками фінансових ресурсів і ефективне управління ними. Банківські ресурси доцільно розглядати як сукупність власних, залучених і позикових коштів, що перебувають у розпорядженні банку та використовуються для здійснення його діяльності [2].

З метою поглиблення теоретичних положень доцільно перейти до практичного аналізу, розглянувши особливості формування ресурсної бази на прикладі АТ КБ «ПриватБанк». Дослідження структури та динаміки його пасивів дасть змогу оцінити ефективність управління фінансовими ресурсами, визначити ключові джерела їх формування та з'ясувати їх вплив на забезпечення фінансової стійкості банківської установи (рис. 1).

Аналіз даних рис. 1 свідчить про стійку тенденцію до зростання загального обсягу пасивів АТ КБ «ПриватБанк» упродовж 2021–2025 рр. Основну частку пасивів стабільно формують кошти клієнтів, обсяг яких демонструє поступове зростання протягом усього досліджуваного періоду. Зокрема, їх величина зросла з 325 303 млн грн у 2021 р. до 677 591 млн грн станом на 30.09.2025, що свідчить про суттєве розширення депозитної бази банку. Така позитивна динаміка вказує на

активне залучення ресурсів як фізичних, так і юридичних осіб, а також відображає високий рівень довіри клієнтів до банківської установи. Водночас інші залучені кошти зростають більш помірними темпами та займають відносно незначну частку у структурі пасивів, що свідчить про домінування депозитного фінансування у формуванні ресурсів банку.

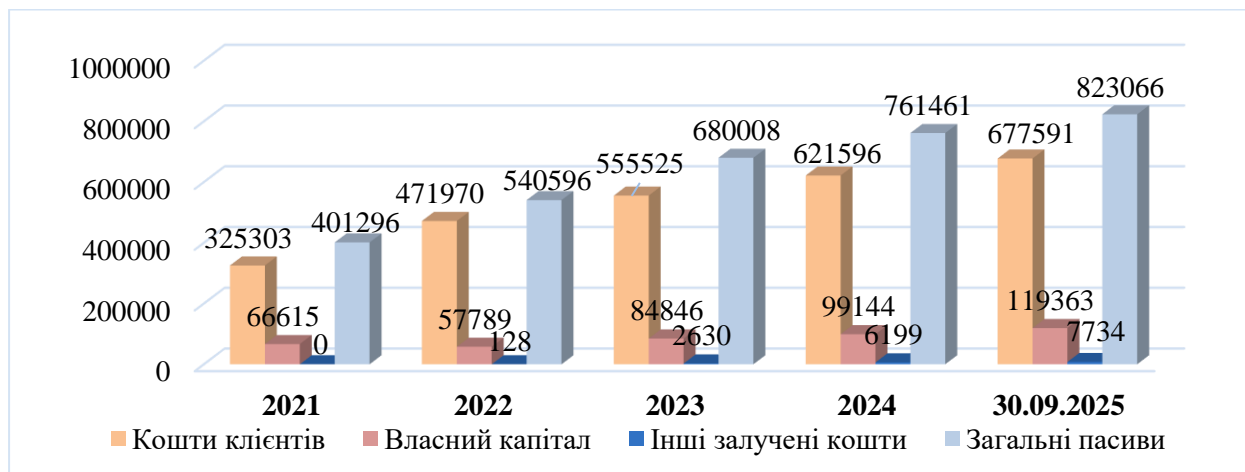

Рисунок 1 – Динаміка ресурсної бази АТ КБ «ПриватБанк» за 2021–2025 рр., млн грн
Джерело: розроблено автором на основі [3]

Водночас простежується позитивна динаміка зростання власного капіталу – з 66 615 млн грн у 2021 р. до 119 363 млн грн на кінець аналізованого періоду, що свідчить про поступове зміцнення фінансової стійкості банку. Хоча його частка у структурі пасивів поступається залученим ресурсам, саме нарощення капіталу створює необхідний запас фінансової надійності та забезпечує дотримання регуляторних вимог. Загалом узгоджене зростання коштів клієнтів, власного капіталу та загального обсягу пасивів відображає ефективну політику формування ресурсної бази банку та створює передумови для підтримання стабільної діяльності й подальшого розвитку установи.

У межах дослідження фінансової стійкості банківської установи вагоме значення має оцінка нормативів капіталу, зокрема показників регулятивного капіталу (Н1), адекватності регулятивного капіталу (Н2) та достатності основного капіталу (Н3). Аналіз їх динаміки на прикладі АТ КБ «ПриватБанк» дасть змогу визначити рівень ефективності управління капітальною базою банку, а також оцінити ступінь його відповідності встановленим вимогам регулятора (рис. 2).

Із графіка видно, що регулятивний капітал банку зріс у 1,6 рази з 2021 до 2023 р. і незначно зменшився у третьому кварталі 2025 р., що свідчить про здатність банку ефективно нарощувати та підтримувати фінансові ресурси. Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) у 2022–2023 рр. перевищував 20 %, а в 2024–2025 рр. знизився до 14–15 %, залишаючись вищим від мінімальних вимог НБУ. Норматив достатності основного капіталу (Н3) зріс із 9 % у 2021 р. до 15 % у 2024 р., демонструючи поступове зміцнення власних ресурсів банку та підвищення його здатності покривати ризики. Загалом динаміка капіталу та нормативів підтверджує фінансову стійкість АТ КБ «ПриватБанк», хоча зниження Н2 потребує подальшого контролю та ефективного управління капіталом.

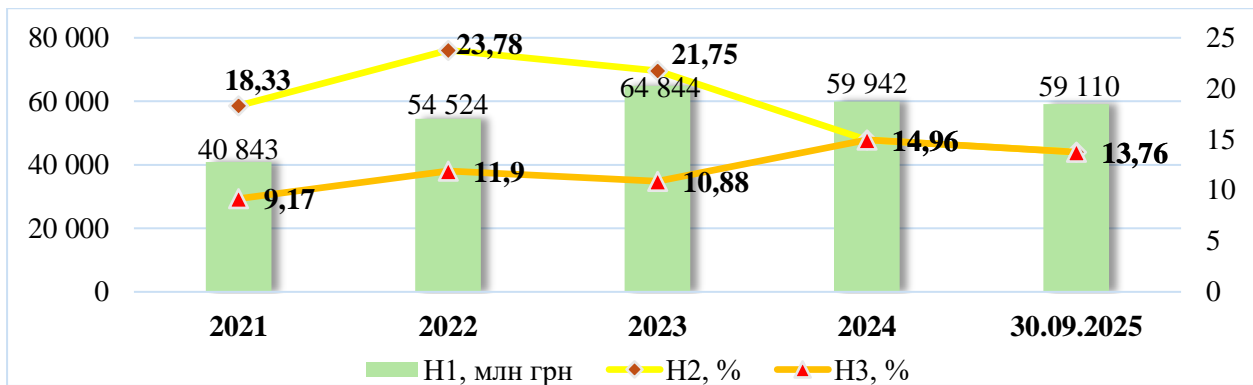

Рисунок 2 – Динаміка регулятивного капіталу та нормативів достатності капіталу АТ КБ «ПриватБанк» за 2021–2025 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Висновки. Стабільне зростання ресурсної бази АТ КБ «ПриватБанк» підтверджує його здатність ефективно забезпечувати фінансову стійкість та виконувати зобов'язання перед клієнтами. Підвищення обсягу коштів клієнтів і власного капіталу свідчить про зміцнення фінансового потенціалу банку та високий рівень довіри до нього. Аналіз регулятивного капіталу та нормативів достатності капіталу підтверджує ефективність управління ресурсами і створює підґрунтя для подальшого розвитку установи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Марич М. Г., Штуник Д. В. Формування ресурсної бази банку: сучасний стан та шляхи зміцнення. *Економіка та суспільство*. 2026. Вип. 84. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-19>
2. Данік Н., Ємельянов А. Теоретичні аспекти впливу якості ресурсної бази на фінансову стійкість банку. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. Vol. 1, № 5. Р. 10–16.
3. Фінансова звітність. АТ КБ «ПриватБанк». <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення: 20.03.2026).
4. Статистична звітність. АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/statystychna-zvitnist> (дата звернення: 20.03.2026).

Гуменюк В.*аспірант ДонНУ імені Василя Стуса*Науковий керівник: **Поліщук Н. В.***д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

ВПЛИВ ІНДЕКСУ ГЕОПОЛІТИЧНОГО РИЗИКУ (GPR) НА ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ

Вступ. У сучасних умовах глобальної економічної нестабільності та посилення геополітичних конфліктів особливого значення набуває дослідження впливу геополітичних ризиків на інвестиційні процеси. Одним із ключових індикаторів оцінки рівня геополітичної нестабільності є індекс геополітичного ризику (GPR), який відображає вплив політичних конфліктів, воєнних дій та міжнародної напруженості на економічний розвиток країн і регіонів. Особливо чутливими до змін геополітичного середовища є прикордонні регіони, розвиток яких значною мірою залежить від обсягів залучення прямих іноземних інвестицій. У таких умовах дослідження взаємозв'язку між індексом GPR та інвестиційною активністю у прикордонних регіонах є актуальним і має важливе практичне значення.

Метою роботи є дослідження впливу індексу геополітичного ризику (GPR) на залучення прямих іноземних інвестицій та визначення особливостей інвестиційного розвитку прикордонних регіонів в умовах геополітичної нестабільності.

Основна частина. Важливо дослідити Geopolitical Risk Index (GPR) для України протягом 2014–2025 рр. (рис. 1), оскільки він показує рівень світових геополітичних ризиків і відображає наскільки високою є невизначеність у світовій політиці та економіці у певний момент. Україна має високий рівень геополітичних ризиків через війну, тому GPR часто використовують під час аналізу інвестиційної привабливості та прогнозів розвитку регіонів.

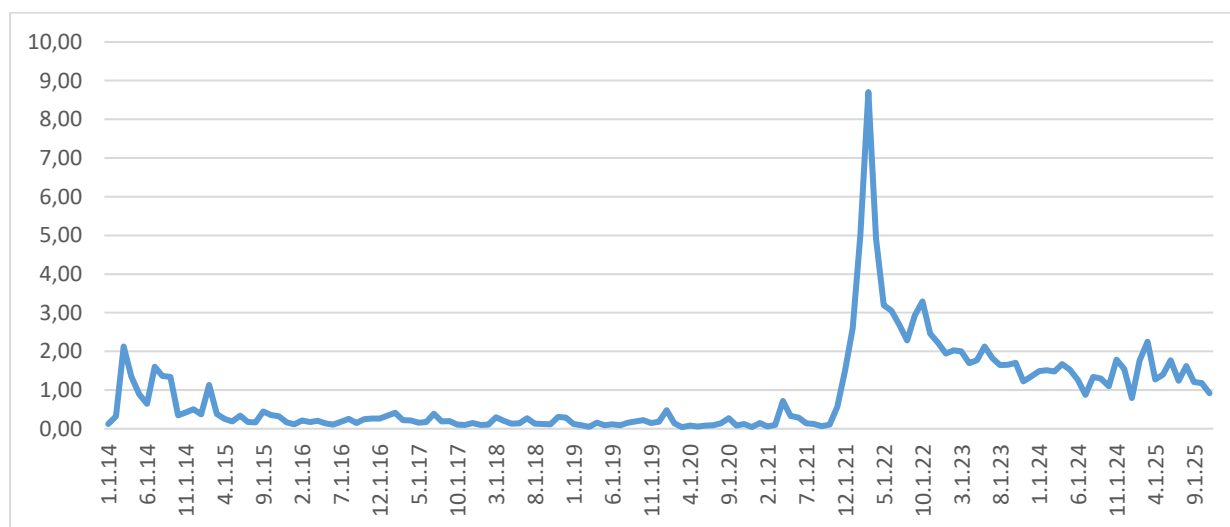

Рисунок 1 – Індекс GPR для України протягом 2014–2025 рр.

Джерело: побудовано на основі [1]

Індекс GPR зріс у 2014 р., що пов'язано з анексією Криму, проте протягом 2015–2020 рр. спостерігається відносна стабільність без різких коливань. У 2021 р. відбувається зростання невизначеності, а у 2022 р. – різке зростання індексу, що є одним із ключових стрибків за всю історію і вагомим сигналом для інвесторів, що ризики зросли. Станом на 01.03.2022 індекс GPR становив 8,7, що свідчить про піковий рівень геополітичного ризику, а станом на 01.04.2022 відбулося зниження індексу GPR до 4,9.

Колівання GPR мають кореляцію зі скороченням інфраструктурних проєктів, зниженням припливу прямих іноземних інвестицій, загальною невизначеністю для розвитку бізнесу.

Зростання індексу GPR зазвичай свідчить про підвищення ризиків для бізнесу та інвесторів, що може призводити до скорочення інвестиційної активності та уповільнення економічного розвитку.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу встановити, що індекс геополітичного ризику (GPR) є вагомим зовнішнім фактором, який суттєво впливає на обсяги та структуру прямих іноземних інвестицій у прикордонні регіони. Підвищення рівня геополітичної нестабільності зазвичай знижує інвестиційну привабливість прикордонних територій, посилює невизначеність для іноземних інвесторів та уповільнює реалізацію інвестиційних проєктів, тоді як стабілізація політичного середовища сприяє активізації інвестиційних потоків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Індекс для України. URL: https://www.matteoiacoviello.com/gpr_country_files/gprc_neeu.htm (дата звернення: 01.04.2026).
2. Прямі іноземні інвестиції. *Міністерство фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua> (дата звернення: 01.04.2026).

УДК 330.322:658

Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Іщенко Д. В.

*здобувач вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Вступ. У сучасних умовах розвитку економіки інвестиційна діяльність є одним із ключових чинників забезпечення ефективного функціонування та стратегічного розвитку підприємства. Посилення конкуренції, нестабільність зовнішнього середовища, необхідність модернізації виробництва та впровадження інновацій обумовлюють зростання ролі інвестиційної політики у системі управління підприємством. Саме ефективно сформована інвестиційна політика забезпечує раціо-

нальне використання фінансових ресурсів, підвищення конкурентоспроможності та зміцнення ринкових позицій підприємства.

Формування інвестиційної політики підприємства передбачає визначення стратегічних цілей інвестиційної діяльності, вибір пріоритетних напрямів інвестування, оцінку інвестиційних ризиків та ефективності інвестиційних проєктів. Важливого значення набуває адаптація інвестиційної політики до сучасних економічних умов, що сприяє забезпеченню фінансової стійкості та довгострокового розвитку підприємства.

Метою роботи є дослідження формування інвестиційної політики підприємства.

Основна частина. Інвестиційна політика формується відповідно до стратегічних цілей підприємства та орієнтована на забезпечення його стабільного розвитку і підвищення конкурентоспроможності на ринку. Вона визначає пріоритетні та найбільш ефективні напрями здійснення інвестиційної діяльності, що потребують ефективного управління для досягнення довгострокових цілей підприємства [1].

Формування інвестиційної політики підприємства є важливим елементом системи стратегічного управління та спрямоване на забезпечення ефективного розвитку суб'єкта господарювання. Процес її формування розпочинається з визначення стратегічних цілей підприємства, аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища, оцінки фінансового стану, інвестиційного потенціалу та можливих ризиків. На цьому етапі підприємство визначає пріоритетні напрями інвестування відповідно до потреб розвитку виробництва, модернізації обладнання, впровадження інновацій або розширення ринків збуту.

Наступним етапом є вибір джерел фінансування інвестиційної діяльності та обґрунтування найбільш ефективних інвестиційних проєктів. Підприємство оцінює можливості використання власних, позикових або залучених фінансових ресурсів, а також проводить аналіз економічної доцільності інвестицій. Важливого значення набуває визначення рівня прибутковості, термінів окупності та ризиків реалізації інвестиційних проєктів, що дає змогу забезпечити ефективне використання ресурсів підприємства.

Реалізація інвестиційної політики передбачає організацію контролю за виконанням інвестиційних рішень та оцінку результативності інвестиційної діяльності. У процесі реалізації здійснюється моніторинг досягнення поставлених цілей, аналіз ефективності використання інвестиційних ресурсів і, за необхідності, коригування напрямів інвестиційної політики відповідно до змін ринкового середовища.

Точкових дій у інвестиційній сфері недостатньо, повинна бути сформована інвестиційна політика та стратегія, що спрямовані на утримання високих показників ефективності економічної діяльності упродовж тривалого періоду часу. Забезпечити сталість фінансово-господарської діяльності можна лише завдяки постійним креативним змінам [2].

Ефективно сформована інвестиційна політика сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства, зміцненню його фінансової стійкості та забезпеченню довгострокового розвитку.

Висновки. Отже, інвестиційна політика підприємства є важливим інструментом забезпечення його стабільного функціонування, фінансової стійкості та

конкурентоспроможності. Ефективне формування інвестиційної політики передбачає визначення стратегічних цілей підприємства, вибір пріоритетних напрямів інвестування, оцінку інвестиційного потенціалу підприємства. Раціональне управління інвестиційною діяльністю сприяє модернізації виробництва, впровадженню інновацій і підвищенню ефективності господарської діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колесніченко А. С., Купригін М. О. Інвестиційна політика промислового підприємства: теоретичні аспекти та особливості формування в кризових умовах. *Бізнес Інформ*. 2024. № 7. С. 240–247.
2. Стефанів І. Інвестиційна політика підприємства. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33, № 4. С. 175–181.

УДК 330.341

Юрчишен Д. В.

*аспірант ОНП «Економіка»
ДонНУ імені Василя Стуса*

Науковий керівник: Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

ПРОБЛЕМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вступ. Роль цифрової трансформації в економіці України посилилася в умовах повномасштабної війни. Цифровізація є не лише інструментом взаємодії громадян і бізнесу з державою, а й чинником забезпечення прозорості та доступності до публічних послуг. У проєкті Концепції цифрової трансформації України до 2030 р. [1] цифровізацію визначено як ключовий чинник розвитку економіки, доступу до державних сервісів і національної стійкості в умовах збройної агресії РФ. Водночас цифрова трансформація потребує цілісної державної політики, належної цифрової інфраструктури, кіберстійкості, розвитку цифрових компетентностей населення, захисту персональних даних і довіри громадян до цифрових рішень. За даними дослідження цифрової та ІІІ-грамотності в Україні 2025 р., 58 % дорослого населення володіють щонайменше базовим рівнем цифрової грамотності, 42 % дорослих і 70 % підлітків уже користуються інструментами штучного інтелекту, а 97 % українців мають доступ до інтернету. Це свідчить про значний цифровий потенціал суспільства, але водночас актуалізує проблему цифрової трансформації [2; 4].

Метою роботи є узагальнення ключових проблем цифрової трансформації в Україні на основі офіційних стратегічних документів.

Основна частина. Передумовою розробки Концепції цифрової трансформації України до 2030 р. [1; 2] є наявність низки проблем, що потребують вирішення. Зокрема:

– фрагментарність і недостатня узгодженість цифрових реформ, що обумовлено різновекторним підходом до їх реалізації державними інституціями без єдиного

стратегічного бачення. Це супроводжується дублювання функцій, неузгодженістю цифрових сервісів, слабкою міжвідомчою координацією, нерівномірним розвитком цифрових рішень;

- недостатня якість управління даними та інтегрованості державних інформаційних систем. Відсутність єдиного джерела актуальних статистичних і аналітичних даних ускладнює формування та оцінювання державної політики у сфері цифровізації. До того ж значна частина державних реєстрів і наборів відкритих даних потребує модернізації, підвищення якості, сумісності та безпечного обміну інформацією;

- цифровий розрив між різними групами населення та територіями проявляється у нерівному доступі до якісного інтернету, цифрових послуг, пристроїв і навичок між містами й селами, різними віковими групами, соціальними категоріями, людьми з інвалідністю, внутрішньо переміщеними особами, ветеранами, людьми старшого віку. Цифровізація відкриває нові можливості для освіти, працевлаштування, бізнесу та соціальної інтеграції, однак без належної інклюзивності вона може поглиблювати нерівність;

- нерівномірний рівень цифрових компетентностей і недостатня готовність громадян до використання ІІІ-технологій. Це зумовлено неоднорідним рівнем цифрової грамотності, здатністю етично і свідомо використовувати ІІІ;

- кібербезпека та цифрова стійкість в умовах війни. Масштабні кібератаки, пошкодження енергетичної та телекомунікаційної інфраструктури, ризику втрати або компрометації персональних даних, залежність державних сервісів від стабільності електронних комунікацій формують новий рівень загроз;

- низький рівень цифровізації бізнесу та недостатнє використання інноваційних технологій у виробничих і управлінських процесах. Значна кількість підприємств, особливо малі й середні, обмежено використовують хмарні сервіси, аналітику даних, штучний інтелект, електронну комерцію, автоматизацію бізнес-процесів. Це зменшує продуктивність праці, підвищує витрати, обмежує доступ до нових ринків і стримує розвиток цифрової економіки;

- правова та технічна невідповідність окремих елементів цифрової інфраструктури стандартам Європейського Союзу. Це стосується електронної ідентифікації, електронних довірчих послуг, транскордонного використання цифрових документів, визнання електронних підписів, адаптації до eIDAS та інтеграції до Єдиного цифрового ринку ЄС;

- баланс між відкритістю даних, прозорістю та національною безпекою. Відкриті дані є важливим ресурсом для антикорупційного контролю, інновацій, аналітики, розвитку ІІІ та економіки даних. Проте в умовах війни необхідно поєднувати прозорість із захистом інформації, надмірне обмеження доступу знижує суспільну довіру та інноваційний потенціал, а надмірна відкритість може створювати безпекові ризики.

Отже, проблеми цифрової трансформації в Україні мають комплексний характер і охоплюють не лише технологічний, а й управлінський, соціальний, освітній, безпековий, економічний та правовий виміри. Їх подолання потребує переходу від окремих цифрових проєктів до системної цифрової політики, заснованої на принципах інклюзивності, кіберстійкості, управління даними, євроінтеграції, цифрових прав людини та розвитку інноваційної економіки.

Висновки. Цифрова трансформація України є стратегічною умовою модернізації держави, підвищення її стійкості, конкурентоспроможності та інтеграції до цифрового простору Європейського Союзу. Водночас її ефективність обмежується низкою системних проблем: фрагментарністю цифрових реформ, нерівномірністю цифрових компетентностей, цифровим розривом між територіями та соціальними групами, недостатньою інтегрованістю державних реєстрів, кіберзагрозами, слабкою цифровізацією бізнесу та потребою в гармонізації з європейськими цифровими стандартами.

Пріоритетами подолання цих проблем мають стати: формування цілісної моделі управління цифровою трансформацією; модернізація державних реєстрів і систем обміну даними; розвиток цифрової інфраструктури у громадах; підвищення цифрової, III- та кіберграмотності населення; забезпечення доступності цифрових сервісів для вразливих груп; підтримка цифровізації бізнесу; розвиток цифрової економіки; посилення кіберстійкості та захисту персональних даних. Отже, цифрова трансформація не є самоцілью, а інструментом підвищення якості життя громадян, прозорості державного управління, розвитку підприємництва, інновацій, людського капіталу та національної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція цифрової трансформації України (Цифровий порядок денний) на період до 2030 р. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/1/b1/e95d68fdcf4adc82be5e847178ef7b11.pdf>
2. Пояснювальна записка до проекту розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції цифрової трансформації України (Цифровий порядок денний) на період до 2030 р.». URL: <https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/a/02841033b1fd73c8fe563f16dd610a23.pdf>
3. Міністерство цифрової трансформації України, Дія.Освіта. Дослідження цифрової та III-грамотності в Україні, 2025. URL: https://osvita.dia.gov.ua/uploads/3/16239-povna_doslidzenna_cifrovoi_ta_si_gramotnosti_v_ukraini_2025_pptx_pptx.pdf
4. EGAP, Фонд Східна Європа. Цифрова Україна: 42 % дорослих і 70 % підлітків користуються III. 2025. URL: https://egap.in.ua/news/cifrova_ukrayina_42_doroslix_i_70_pidlitkiv_koristuyutsya_si?utm_source=chatgpt.com

СЕКЦІЯ 3
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

UDC 336.74:004.738.5

Карпова Т. С.

*PhD, associate professor, associate professor of Finance and Banking Department,
Vasyl Stus Donetsk National University*

**INTRODUCTION OF THE E-HRYVNIA IN UKRAINE:
FEATURES AND BENEFITS**

Introduction. Central banks play a decisive role in the transformation of the monetary and financial system. They form the basis for the introduction of innovations and strengthen public confidence in money. In the current conditions of the development of financial technologies, a wide range of payment instruments appears, among which a special place is occupied by digital currencies of central banks – CBDC (Central bank digital currency, i.e. a digital fiat currency, issued by a central bank). They help to maintain control over the monetary system regardless of technological changes. At the same time, the stability of the financial system must be based on sound institutional foundations defined by central banks [1].

The aim of the article is to analyze current trends in the digitalization of the banking system of Ukraine, in particular the introduction of the e-hryvnia, and to determine the features and consequences of its implementation.

Main part. According to the results of individual studies, in economically developed countries only about 37% of respondents support the introduction of CBDCs. In contrast, in developing countries the level of support is much higher and reaches approximately 61%. The development of CBDC is becoming global, covering various stages of implementation in many countries around the world. Countries that take an active part in research in the field of CBDC include USA, Jamaica, Chile, Kazakhstan, Turkey, Iran, Pakistan, India, Israel, Palestine, Lebanon, Tunisia, Ghana, Kenya, Rwanda, Madagascar, Mauritius, Japan, Taiwan, Indonesia, the Philippines, Australia and New Zealand. At the same time, in some countries research has been suspended or has lost relevance. Such countries include Finland, Estonia, Lithuania, Denmark, Italy, Morocco, Egypt, South Korea, Haiti, Uruguay. CBDC pilot projects can have different focuses: some are focused exclusively on retail payments, others on wholesale payments or they combine both approaches. For example, pilot solutions focused only on the retail segment are being implemented in China and Ukraine, while a mixed approach (retail and wholesale) is currently used mainly by China [2].

At the end of 2021, the Ministry of Digital Transformation in Ukraine together with partners initiated a pilot project aimed at exploring the possibilities of implementing innovative technologies, in particular blockchain and the creation of an e-hryvnia. It is expected that the digital currency will help reduce the cost of money transfers and increase the security of citizens' financial transactions. As part of the pilot project, individual users received access to electronic money with the ability to program it.

The project is being implemented with the participation of the banking sector, fintech companies and international partners with the support of the state. Today the project is in the preparation stage, and its full implementation has been postponed due to the military situation in Ukraine.

The Director of the Department of Payment Systems and Innovative Development of the NBU Andriy Podderiyegyn define the key purpose of the e-hryvnia as ensuring the effective performance all the functions of money, complementing the cash and non-cash forms of the hryvnia, and not replacing the existing forms of money. In his opinion, users will be able to choose freely which form of hryvnia (cash or non-cash, including e-hryvnia) to use for making payments. The e-hryvnia should perform all the functions of money. It should be convenient and accessible to citizens, businesses, government agencies, banks and non-bank payment service providers. The National Bank will be the only issuer of the e-hryvnia, which will operate at the national level. Another important advantage is the ability to program payment transactions with the e-hryvnia, since DLT technology potentially provides more opportunities [3].

In our opinion, the introduction of e-hryvnia has several significant advantages:

- first, the use of smart contracts makes it possible to implement programmable logic of payment transactions, which significantly increases the level of automation of financial processes. This allows to distribute funds between several recipients, make payments only after fulfilling certain conditions and set up regular automatic payments (for example, rent payments). In addition, it is possible to make payments only after the actual receipt of goods or services, or exclusively for certain categories of products (for example, books or children's goods).

- second, e-hryvnia opens opportunities for providing targeted state aid, which can be used only for a specific purpose or for the purchase of certain goods and services.

Another important advantage is the reduction of costs for non-cash payments for the population, since the e-hryvnia provides not only for quick transactions, but also for cheaper transactions. In addition, the introduction of e-hryvnia will contribute to more effective control of financial flows in the field of public procurement and interbank settlements, which will increase the level of transparency of the financial system. It can also have a positive impact on reducing the informal economy due to better monitoring of financial transactions.

Conclusions. To introduce a full-fledged CBDC in Ukraine – e-hryvnia, it is necessary to eliminate existing legal defects: to form a legal framework for the introduction of special accounts and guarantee the security of digital money by the NBU. This can be done by amending Article 34 “Issue” of the Law of Ukraine “On National Bank of Ukraine”, which, among other things, says that banknotes, coins and digital money of the National Bank of Ukraine are unconditional obligations of the National Bank and are secured by all its assets [4]. In our opinion, the introduction of e-hryvnia will simplify calculations and save money paying salaries and pensions. In addition, the e-hryvnia will allow the state and the regulator to understand the origin of incoming and outgoing payments, which will make transactions transparent and available for analysis by financial monitoring systems immediately. It will also allow collecting data on currency movements in real time and generating macroeconomic statistics based on its.

REFERENCES

1. Carstens, A. (2019). *The future of money and the payment system: What role for central banks?* URL: <https://www.bis.org/speeches/sp191205.pdf> (accessed: 14 April 2026).
2. Hryshchai, S. O. (2022). Digital hryvnia: formation. *Actual Problems of Politics: Collection of Scientific Papers*, Issue 69. Odesa: Helvetica Publishing House, pp. 138–143. URL: <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1314>
3. Interview with Andrii Podderiyegina, Director of the Department of Payment Systems and Innovative Development of the National Bank of Ukraine. URL: <https://ucap.io/intervyu-dyrektora-departamentu-platizhnyh-system-ta-innovacijnogo-rozvytku-nbu-andriya-poddyerogina/> (accessed: 14 April 2026).
4. *On Payment Systems and Funds Transfer in Ukraine*: Law of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (accessed: 14 April 2026).

УДК: 336.76:631.1:004.738.5

Віровець Д. В.

*д-р філософії з економіки, доцент кафедри фінансів
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка*

ТОКЕНІЗАЦІЯ АГРАРНИХ АКТИВІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Вступ. Аграрний сектор України традиційно є ключовим у формуванні національної економіки та забезпеченні продовольчої безпеки. Сільське господарство формує значну частку експорту та має значний потенціал для подальшого економічного зростання. Водночас доступ до фінансових ресурсів для фермерських господарств, особливо малих і середніх, залишається обмеженим. Традиційні джерела фінансування, як-от банківські кредити або іноземні інвестиції, переважно орієнтовані на великі аграрні компанії, тоді як фінансова глибина внутрішнього ринку капіталу залишається недостатньою. У таких умовах кредитування часто супроводжується високою вартістю ресурсів та значними вимогами до забезпечення. У зв'язку з цим нові фінансові інструменти набувають актуальності, що формуються в межах цифрової трансформації економіки, до яких належать технології блокчейну, Інтернет речей (IoT), вбудованих фінансів (embedded finance) та токенизації активів, які можуть створювати альтернативні механізми залучення капіталу для аграрного сектору та розширювати інвестиційні можливості фермерських господарств.

Мета роботи. Метою дослідження є аналіз можливостей використання токенизації аграрних активів як інструменту залучення інвестицій та підвищення фінансового потенціалу фермерських господарств. Також метою практичного дослідження є демонстрація отримання мережевої інформації про токенизований актив та методів аналізу фінансової інформації, отриманої в такий спосіб.

Основна частина. У сучасних умовах цифровізації економіки значного поширення набуває концепція токенизації реальних активів (Real World Assets, RWA).

Токенізація передбачає створення цифрового представлення фізичного активу у вигляді криптографічного токена, який функціонує у блокчейн-мережі та може виконувати функції фінансового інструменту. Такий підхід забезпечує можливість цифрового обігу прав на активи, підвищує їх ліквідність та створює умови для формування нових інвестиційних механізмів [1]. Застосування блокчейн-технологій дає змогу знизити транзакційні витрати, забезпечити прозорість операцій та розширити доступ до фінансових ресурсів для учасників ринку. Технологія блокчейн створює можливість формування програмованих фінансових інструментів на основі смартконтрактів та моделювання різних фінансових механізмів у реальному секторі економіки [2].

Аграрний сектор є одним із перспективних напрямів застосування токенизації, оскільки значна частина аграрних активів має матеріальну форму та може бути представлена у цифровому вигляді. До таких активів належать сільськогосподарська продукція, земельні ресурси, майбутні врожаї, логістичні активи та інші елементи аграрного виробництва. Токенізація сільськогосподарської продукції (зерна, олійних культур, бобових тощо) дає змогу створювати нові інструменти фінансування фермерських господарств, які можуть виступати альтернативою традиційним банківським кредитам або товарним розпискам. У програмованих токенах можуть бути реалізовані різні аналоги фінансових інструментів, зокрема цифрові розписки, форвардні контракти, ф'ючерси або стейблкоїни, забезпечені аграрними активами.

У межах дослідження було проаналізовано приклад практичної реалізації токенизації аграрних активів на платформі Cropto, яка реалізує модель цифрового представлення сільськогосподарських товарів у вигляді токенів стандарту ERC-20 та відповідний механізм їх обігу [4]. У цій системі кожен токен відповідає певному виду аграрної продукції, зокрема пшениці, кукурудзі або ячменю.

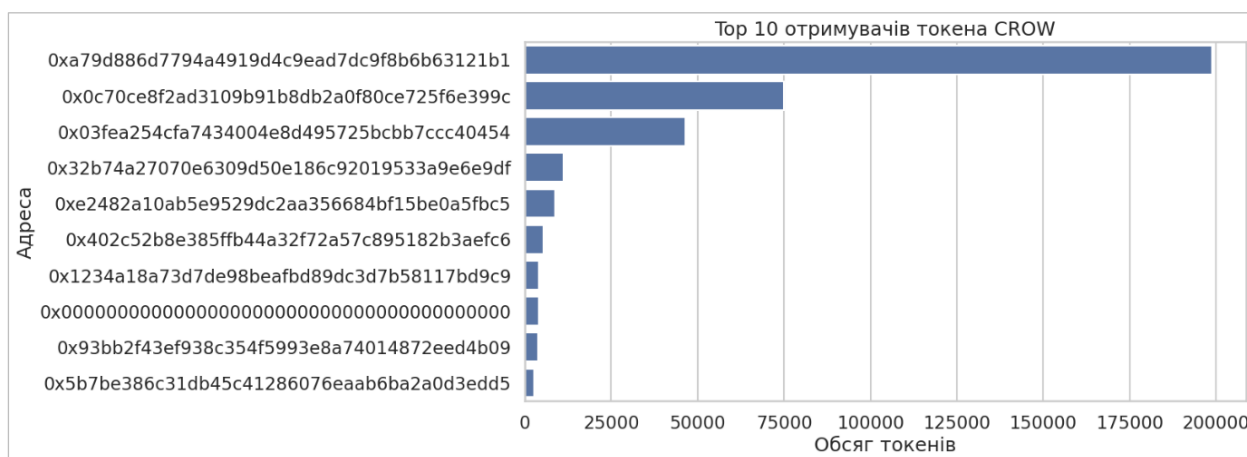

Рисунок 1 – Дослідження характеристик учасників торгів токенизованими активами на основі мережесевих даних

Практична частина дослідження базувалася на аналізі блокчейн-даних, отриманих із мережі Polygon через API-сервіси Polygonscan та Etherscan. Було досліджено транзакції токена Cropto Wheat Token (CROW), який представляє цифровий еквівалент пшениці у системі Cropto, та інших аграрних токенів проєкту. Отри-

мані дані включали технічні параметри транзакцій, як-от номер блоку, час операції, адреси відправника та отримувача, а також кількість переданих токенів. Аналіз цих даних дав змогу дослідити обсяг транзакцій, інтенсивність обігу токенів та структуру учасників ринку (рис. 1). Використання блокчейн-даних має перевагу, порівняно з традиційними інформаційними системами, оскільки допомагає отримувати інформацію безпосередньо з мережі, минаючи централізовані джерела даних, що знижує ризик маніпуляцій або викривлення інформації.

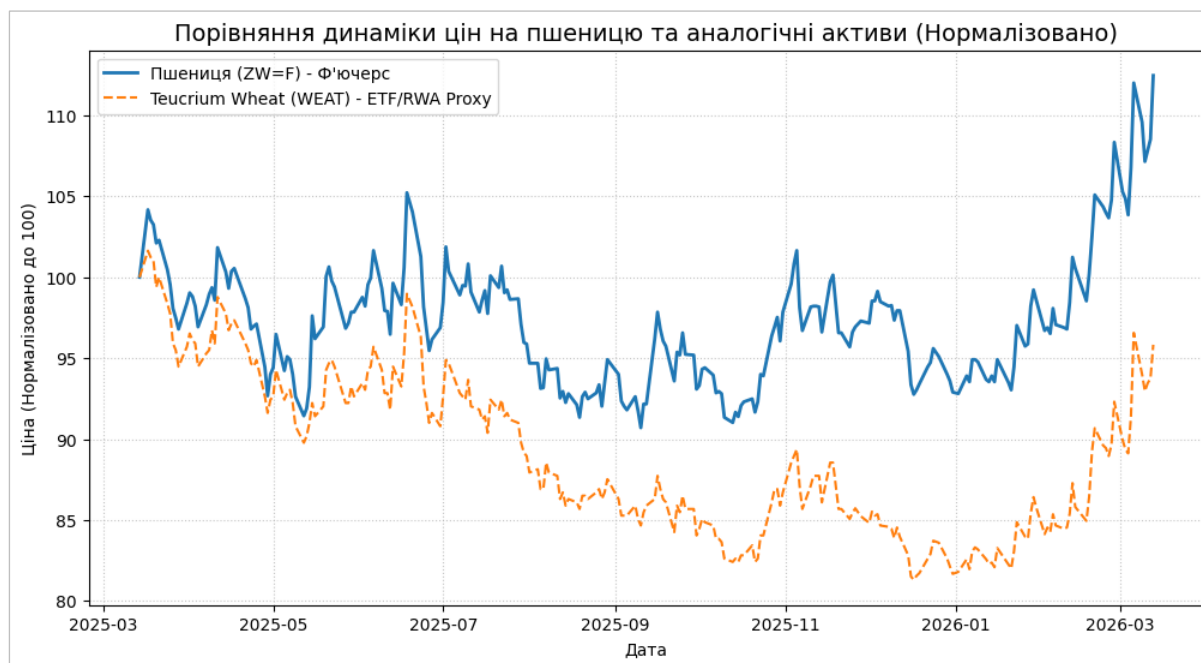

Рисунок 2 – Порівняння цін на пшеницю та токенизованих аналогів

Для порівняння підходів також було використано ринкові дані токенизованих активів з фінансових інформаційних платформ, зокрема Yahoo Finance. Після порівняльного аналізу встановлено, що токени, забезпечені реальними активами, демонструють цінову динаміку, близьку до вартості базового активу (рис. 2 вище). Проте такі джерела відображають переважно фінансові показники (ціни та обсяги торгів), тоді як блокчейн-дані дозволяють досліджувати реальний обіг токенів та поведінку учасників мережі.

Висновки. Результати дослідження свідчать, що токенизація аграрних активів може виступати перспективним фінансовим інструментом розвитку фермерських господарств. Використання блокчейн-технологій створює можливості для залучення додаткової ліквідності в аграрний сектор, формування нових інвестиційних механізмів та інтеграції аграрного виробництва у глобальні фінансові ринки. Подальший розвиток токенизації аграрних активів може бути пов'язаний із розвитком фінансових технологій, інфраструктури інтернету речей (IoT) та удосконаленням правового регулювання ринку віртуальних активів. Формування відповідної нормативної бази в Україні та наявність розвинутого регулювання у Європейському Союзі створюють передумови для поширення таких цифрових фінансових інструментів в аграрному секторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рябокiнь М. В., Котух Є. В., Валера Арето Х. С. Методи оптимiзацiї фiнансових потокiв територiальних громад за допомогою RWA-токенiзацiї. *Економiка*. 2025. № 1(283). С. 57–70. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-283-57-70>
2. Гулей А. І., Котух Є. В., Рябокiнь М. В. RWA-токенiзацiя як iнновацiйний механiзм залучення iнвестицiй та збiльшення надходжень мiсцевих бюджетiв. *Економiка та суспiльство*. 2024. № 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-22>
3. Smart blockchain-powered natural resource asset management and ecological governance countermeasures / W. Huang, Y. Han, Q. Gu, X. Han, T. Gao. *Heliyon*. 2025. Vol. 11. e41475. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e41475>
4. Cropto. Cropto Whitepaper: Tokenization of Agricultural Commodities. 2023. URL: <https://cropto.io> (дата звернення: 13.03.2026).

УДК 336.7

Диченко І. В.

*здобувач вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

Науковий керівник: Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ РИЗИКОВАНИХ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ФІНАНСІВ

Вступ. У сучасних умовах нестабільності фінансових ринків, економічної невизначеності та зростання ризиків особливої актуальності набуває дослідження психологічних аспектів прийняття фінансових рішень. У сфері фінансів вибір інвесторів, менеджерів, підприємців і домогосподарств часто залежить не лише від економічних розрахунків, а й від поведінкових факторів, як-от емоції, рівень довіри, схильність до ризику, вплив стереотипів та когнітивних упереджень. Саме психологічні чинники можуть суттєво впливати на ефективність управління фінансовими ресурсами та рівень фінансової безпеки.

Метою роботи є дослідження впливу психологічних аспектів на мислення суб'єкта під час прийняття фінансового рішення.

Основна частина. Психологічна підготовка забезпечує 50 % успіху щодо прийняття правильного фінансового рішення. Праці Марка Дугласа є класикою психології прийняття фінансових рішень. Насім Талеб враховує його ідеї та пропонує свій погляд.

Усвідомлення того, як діяти в умовах неповноти інформації, є головним і найнагальнішим завданням людини [1, с. 111]. Хоч як це прикро, нинішня версія людини не створена для розуміння абстрактних матерій, їй надто важливий контекст. А випадковість і невизначеність абстрактні. Ми носимося з тим, що сталося,

ігноруючи те, що могло б статися. Інакше кажучи, ми від природи обмежені й поверхневі, і самі про те не відаємо [1, с. 210]. У реальному житті шанси вам невідомі; до них доводиться докопуватися, причому джерела невизначеності не окреслені [1, с. 204]. Для прийняття рішень ви маєте зосередитися на наслідках (які ви можете знати), а не на ймовірності події, ступінь якої ви знати не можете, – це головне правило ідеї невизначеності [1, с. 311].

За 250 років від того моменту, коли математик Якоб Бернуллі вперше створив модель ухвалення рішень в умовах невизначеності, що стала згодом стандартною, майже всі, хто її застосовував, робили грубу помилку, не беручи до уваги ефект різниці між сукупністю об'єктів і часом [2, с. 265]. Коли намагаєтеся зрозуміти, скільки ви переплачуєте за ухилення від ризику, вам не можна не враховувати всі інші фінансові ризики людини. Крах неподільний та інваріантний щодо джерела невизначеності, яке може стати його причиною [2, с. 263–264].

Тим, хто ухвалює рішення в умовах невизначеності, краще якнайменше покладатися на ЗМІ і не вважати їх заклики керівництвом до дії. Люди не розуміють, що журналістам платять за привернення уваги. Для журналістів будь-яке слово краще за тишу. Люди не усвідомлюють, що стан розуму має ступені. Ви повинні знати, де ви знаходитесь на шкалі, щоб мати змогу коригувати спосіб торгівлі. Те, як ви торгуєте, відобразить ваш стан розуму. Трейдер також може перетнути межу впевненості та увійти в стан ейфорії, що так само шкідливо, як і стан страху. Не можна бути «самовпевненим» [3].

Епістемічна самовпевненість має два наслідки: ми переоцінюємо свої знання та недооцінюємо невизначеність, звужуючи діапазон можливих невизначених ситуацій, а отже, звужуючи царину невідомого. Практично будь-яке рішення, націлене на майбутнє, може бути ним порушено. Це хвороба людства – хронічна недооцінка ймовірності того, що майбутнє відхилиться від передбаченого курсу, і у поєднанні з іншими похибками це може дати поєднаний ефект [1, с. 221]. Будь-яке звуження світу, що нас оточує, може призвести до вибухонебезпечних наслідків, бо воно виключає з картини деякі джерела невизначеності та примушує нас неправильно інтерпретувати тканину, з якої витканий світ [1, с. 57]. Ми зосереджуємося на кількох ясно окреслених зонах невизначеності, на занадто вузькому колі чорних лебедів, ігноруючи тих, про існування яких не так легко здогадатися [1, с. 101].

Таліб говорить, що чорний лебідь завжди несподіваний, але тільки для того, хто його не пережив або не був готовий. Варто наголосити, що якщо хтось був готовий до події – значить, вона входила в його модель світу. Отже, вона не була справжнім чорним лебедем для нього. Чорний лебідь – це наслідок асиметричної інформації та фундаментальної непередбачуваності одночасно. Все передбачити неможливо, але щодо більшості чорних лебедів була асиметрична інформація, бо люди не хотіли знати правду, самостійно думати та мати власну модель світу.

Варіації та флуктуації – це звичайні коливання: ціна акції впала на 5 % і зросла, бізнес мав поганий квартал, але відновився. Крах – це необоротна подія: банкрутство, смерть. Стандартна теорія ризику змішує ці два явища, вона вимірює все через дисперсію і стандартне відхилення, не розрізняючи оборотні коливання від необоротного краху.

Правила і досвід, які працюють у нашому повсякденному житті, взагалі не працюють на фондовому ринку. Перенесення логіки зі звичайного життя на торгівлю гарантує вам втрату грошей.

Розуміти ймовірності та вірити в них на рівні своєї торгової особистості – це дві абсолютно різні речі. Оскільки ви не можете розрахувати успіх будь-якої окремої угоди, немає жодної угоди, яка уникає ризику. Найкращим трейдерам довелося втратити всі гроші, щоб зламати опір їхніх дисфункціональних переконань щодо природи цього бізнесу або їхніх помилкових уявлень про те, що це таке. Чим більше ви думаєте, що знаєте, тим менш успішним ви будете. Це бізнес не про те, щоб знати, що станеться далі. Це бізнес про те, щоб привести свій розум до стану повної відстороненості від результатів. Ви повинні прийняти ризик і розуміти його з імовірнісної позиції. Як тільки ви це зробите, все зміниться з погляду перспективи [3].

Висновки. Є події, які неможливо передбачити, і для цього потрібно застосувати стратегію антикрихкості. Для унеможливлення шкоди від передбачуваних подій необхідно побудувати власну модель або картину світу. Необхідно розуміти, що реальну невизначеність неможливо розрахувати, оскільки завжди буде значна похибка. Необхідно нести відповідальність за свої рішення, і тоді буде можливість розвиватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Taleb N. The Black Swan: Second Edition: The Impact of the Highly Improbable: With a new section: «On Robustness and Fragility». Paperback, 2010. 662 p.
2. Taleb N. N. Skin in the Game: Hidden Asymmetries in Daily Life. Allen Lane, 2018. 318 p.
3. Trading Psychology: Overcoming Fear. Scribd. URL: <https://ru.scribd.com/document/974190621/Mark-Douglas-Trading-Psychology-Notes> (дата звернення: 10.03.2026).

УДК 336.76

Єгоричева С. Б.

д-р екон. наук, професор, професор

кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ІНТЕГРАЦІЯ РИНКІВ КАПІТАЛУ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Вступ. Інтеграція фінансових ринків є ключовою передумовою підвищення ефективності економічної системи, мобілізації інвестиційних ресурсів та забезпечення сталого економічного зростання. Європейський Союз, попри досягнення у створенні єдиного ринку товарів і послуг, тривалий час зберігав фрагментованість ринків капіталу. Саме це зумовило розробку проекту Союзу ринків капіталу (Capital Markets Union, CMU), який згодом еволюціонував у Союз заощаджень та інвестицій (Savings and Investments Union, SIU). Аналіз цього процесу є важливим для України в контексті її євроінтеграційного курсу.

Мета роботи – визначити основні напрями та проблеми інтеграції європейських ринків капіталу та завдання для України щодо приєднання до цих процесів.

Основна частина. Союз ринків капіталу – це ініціатива економічної політики, запропонована колишнім президентом Європейської комісії Жан-Клодом Юнкером у 2014 р. Головною її метою було створення єдиного ринку капіталу на всій території ЄС до кінця 2019 р. [1]. Ідея СМУ була сформульована як відповідь на низку структурних проблем фінансового сектору ЄС, до яких варто віднести:

- домінування банківського кредитування як джерела фінансових ресурсів для корпорацій. Європейська економіка традиційно залежить від банків, тоді як альтернативні джерела фінансування (ринки акцій, облігацій, венчурний капітал) розвинені недостатньо;

- фрагментація фінансових ринків, що є наслідком відмінностей у податкових системах, корпоративному праві, процедурах банкрутства, які обмежують транскордонні інвестиції;

- неефективне використання заощаджень, оскільки значна частина коштів зберігається на банківських депозитах із низькою дохідністю;

- недостатнє фінансування інновацій та малого і середнього бізнесу, який має обмежений доступ до капіталу, що стримує економічне зростання.

Отже, СМУ мав на меті створення глибокого та інтегрованого ринку капіталу, здатного забезпечити ефективний перерозподіл ресурсів у межах ЄС. Відповідно до Плану дій, актуалізованому у 2017 р. [2], він передбачав гармонізацію регулювання фінансових ринків, розвиток ринкової інфраструктури (біржі, клірингові системи), стимулювання венчурного фінансування та IPO, створення єдиного інформаційного простору для інвесторів, спрощення доступу компаній до фінансових ресурсів. Важливим аспектом була також диверсифікація фінансування економіки, що давала змогу зменшити системні ризики.

Попри значний прогрес, СМУ до останнього часу не був повністю реалізований. Основними причинами цього стали: неготовність держав-членів передавати значні повноваження наднаціональним органам і поступатися національними інтересами; збереження правових відмінностей у регулюванні економічної діяльності; відсутність єдиного регулятора інтегрованих ринків; схильність європейських домогосподарств до консервативних форм заощаджень та бюрократична інерція. Внаслідок цього ринки капіталу ЄС залишаються менш розвиненими та ліквідними, порівняно з американськими, а обсяги IPO – нижчими.

Саме тому у 2025 р. Європейська Комісія представила нову концепцію інтеграції – Союз заощаджень та інвестицій [3], яка стала логічним розвитком СМУ. Одним з основних чинників трансформації стала негайна потреба у масштабних інвестиціях, пов'язаних з реалізацією «зеленого переходу», цифровізацією економіки, необхідністю підвищення обороноздатності. Ключові положення SIU є розвитком напрямів попереднього проекту:

- розширення можливостей для домогосподарств щодо інвестування у фінансові інструменти з вищою дохідністю;

- покращення доступу бізнесу до капіталу, особливо для суб'єктів малого та середнього бізнесу та інноваційних компаній;

- усунення регуляторних бар'єрів і створення єдиного фінансового простору для безперешкодного руху капіталу;
- запровадження ефективного нагляду та забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку.

Очікується, що повноцінна реалізація зазначених положень призведе до зростання інвестиційної активності, підвищення темпів розвитку та конкурентоспроможності ЄС на глобальному рівні, покращення добробуту домогосподарств та посилення фінансової стабільності через диверсифікацію джерел фінансування. На думку голови Єврокомісії Урсули фон дер Ляєн, формування SIU може вивільнити до 470 млрд євро інвестицій. Водночас ризиками залишаються посилення конкуренції між державами та потенційна концентрація інвестиційних ресурсів у найбільш розвинених економіках.

Для України досвід розробки й реалізації CMU та SIU має стратегічне значення з огляду на євроінтеграційний курс нашої країни та наявність у вітчизняній економіці аналогічних, а також і деяких більш гострих проблем у сфері функціонування ринків капіталу. Отже, Україна вже розпочала гармонізацію законодавства з нормами ЄС у цій сфері. Так, у 2020 р. була прийнята принципова нова редакція закону з оновленою назвою «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». У 2025 р. Нацкомісія з цінних паперів та фондового ринку ухвалила дорожню карту імплементації законодавства ЄС у сфері ринків капіталу за розділом 9 «Фінансові послуги» [4]. Оновлена стратегія розвитку фінансового сектору України (2023) передбачає інтеграцію з європейськими ринками та підвищення інвестиційної привабливості, зокрема через гармонізацію нормативної бази з вимогами директив MiFID II, Prospectus Regulation, Market Abuse Regulation та інших.

Утім внутрішніми викликами для України залишаються обмежена кількість фінансових інструментів, низька ліквідність і капіталізація ринків капіталу, недостатня роль інституційних інвесторів (пенсійних фондів, страхових компаній, різних видів інвестиційних фондів), необхідність зростання довіри інвесторів завдяки прозорості, захисту прав, ефективному нагляду, а також підвищення фінансової грамотності населення.

Висновки. Інтеграція ринків капіталу ЄС є складним, але стратегічно важливим процесом, спрямованим на підвищення ефективності фінансового сектору та економічне зростання. Для України цей досвід є надзвичайно цінним, оскільки дає змогу сформувати ефективну модель розвитку національного ринку капіталу та інтегруватися у європейський фінансовий простір. Реалізація відповідних реформ створить передумови для сталого економічного розвитку та підвищення фінансової стійкості держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action Plan on Building a Capital Markets Union. 2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0468>
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on

the Mid-Term Review of the Capital Markets Union Action Plan. 2017. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52017DC0292>

3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Savings and Investments Union. A Strategy to Foster Citizens' Wealth and Economic Competitiveness in the EU. 2025. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025DC0124>

4. НКЦПФР затвердила Дорожню карту з імплементації законодавства ЄС у сфері ринків капіталу. 2025. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/nktspfr-zatverdyla-dorozhniu-kartu-z-implementatsii-zakonodavstva-ies-u-sferi-rynkiv-kapitalu/>

УДК 336.7:004.9:330.34

Житар М. О.

*д-р екон. наук, професор,
декан факультету менеджменту, фінансів та маркетингу
ДУ «Київський авіаційний інститут»*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ESG-ПЕРЕХОДУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Вступ. Цифровізація фінансового сектору України в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів формує нову парадигму розвитку фінансового ринку, що поєднує технологічні інновації з принципами сталого фінансування. Сучасні трансформації супроводжуються посиленням ролі фінансових інституцій у забезпеченні стійкості економіки, а також інтеграцією ESG-підходів у фінансові рішення. Водночас, як свідчать аналітичні матеріали НБУ, рівень інтеграції ESG-ризиків у фінансовий сектор залишається недостатнім, що обмежує потенціал сталого розвитку та підвищує системні ризики.

Мета роботи – дослідити особливості цифрової трансформації фінансового ринку України в контексті ESG-переходу, визначити ключові ризики та можливості, а також обґрунтувати напрями підвищення ефективності фінансових інституцій у процесі післявоєнного відновлення.

Основна частина. Цифровізація фінансового ринку України є одним із ключових драйверів його модернізації, що проявляється у розвитку фінтех-рішень, цифрових банківських послуг, автоматизації ризик-менеджменту та використанні великих даних. Водночас сучасний етап розвитку характеризується переходом від технологічної ефективності до поєднання цифрових інструментів із принципами сталості. Згідно з підходами НБУ, ESG є комплексною системою управління, що охоплює екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності фінансових установ. Водночас особливого значення набуває інтеграція ESG-ризиків у фінансову діяльність, оскільки вони безпосередньо впливають на якість активів, ліквідність і фінансову стабільність установ. Водночас результати досліджень НБУ свідчать, що лише частина банків реально інтегрує кліматичні ризики у систему управління

ризиками, що свідчить про початкову стадію ESG-трансформації фінансового сектору.

У контексті цифровізації ESG-підхід набуває нових інструментальних можливостей. Зокрема: використання big data дає змогу оцінювати ESG-профіль клієнтів та прогнозувати ризики; штучний інтелект забезпечує автоматизацію ESG-скринінгу кредитних проєктів; цифрові платформи сприяють прозорості та розкриттю нефінансової інформації.

Важливим аспектом є також трансформація ролі фінансових установ: від пасивних посередників до активних агентів сталого розвитку. Зокрема, банки мають не лише оцінювати ризики, але й стимулювати клієнтів до впровадження ESG-принципів через кредитні інструменти та фінансові стимули. Особливу увагу треба приділити післявоєнному відновленню економіки України, яке передбачає реалізацію моделі «зеленого» та інклюзивного розвитку. У цьому контексті фінансовий сектор виступає ключовим механізмом перерозподілу ресурсів на користь екологічно та соціально відповідальних проєктів. Водночас цифровізація дає змогу підвищити ефективність такого перерозподілу завдяки зниженню транзакційних витрат та підвищенню доступності фінансових послуг.

Водночас існують суттєві виклики: низький рівень стандартизації ESG-даних; обмежена інтеграція ESG-факторів у кредитні рішення; ризики «greenwashing»; недостатній рівень фінансової грамотності щодо сталого фінансування.

З огляду на це, на наш погляд, доцільним є формування комплексної моделі розвитку фінансового ринку, що поєднує цифровізацію та ESG-трансформацію. Така модель має базуватися на: регуляторній підтримці з боку НБУ; впровадженні стандартів ESG-звітності; розвитку фінтех-інновацій; інтеграції ESG у системи ризик-менеджменту; підвищенні фінансової грамотності населення.

Висновки. Цифрова трансформація фінансового ринку України створює передумови для переходу до нової моделі розвитку, що поєднує технологічні інновації та принципи сталого фінансування. Водночас ефективність цього процесу залежить від рівня інтеграції ESG-підходів у діяльність фінансових установ. Встановлено, що ключовими напрямками розвитку є поглиблення цифровізації ESG-ризик-менеджменту, підвищення прозорості фінансового сектору та активізація ролі держави у формуванні регуляторного середовища. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню фінансової стабільності, залученню інвестицій та забезпеченню сталого післявоєнного відновлення економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Політика з розвитку сталого фінансування. *Національний банк України*. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/politika-natsionalnogo-banku-ukrayini-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>
2. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua>
3. Zhytar M. ESG тренди у фінансовій діяльності компаній: ключові напрямки та рекомендації. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. Вип. 2(14). С. 87–95. DOI: <http://doi.org/10.32750/2024-0209>. URL: <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/308>

УДОСКОНАЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОДУКТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Вступ. Наслідки кризи та посилення глобальних викликів, поширення пандемії COVID-19, введення воєнного стану в Україні, активізували увагу до проблеми доступності фінансових послуг і більш широкого використання дистанційного та безконтактного обслуговування. В роботі визначаються практичні важелі, спрямовані на розвиток та віртуалізацію інструментів та механізмів фінансового ринку в умовах сучасної діджиталізації суспільства.

Мета роботи – узагальнення сучасних інноваційних продуктів фінансового ринку та обґрунтування доцільності їх впровадження в умовах цифровізації економіки.

Основа частина. Поява у світі цифрових технологій значно змінила світ в останні десятиліття. Кожного дня розробляються нові цифрові послуги, які поступово змінюють поведінку клієнтів, що і призводить до зміни традиційних бізнес-моделей. Фінансова система не є винятком і також змінюється під впливом інновацій. Саме інновації наразі є рушійною силою розвитку будь-якої економіки.

Цифрова економіка створює нові продукти, формує нові потреби, а швидкість і обсяг отримання інформації збільшуються щодня. Всі ці процеси відкривають значні можливості для створення і розвитку бізнесу, заснованого на нових технологічних рішеннях або бізнес-моделях, які не застосовувалися раніше. На сучасному етапі розвитку світової економіки все більше уваги приділяється цифровим технологіям та електронному бізнесу [1].

Функціонування сучасного фінансового ринку відбувається під впливом трансформаційних процесів, які зазнають постійних змін незалежно від суспільних, геополітичних, військових, ситуаційно-економічних, фінансових, кібернетичних, уніфікаційних, інтеграційних, екологічних факторів [3].

Фінансовий ринок є одним із першочергових складників економіки України, адже саме від ефективності його функціонування залежить стабільність національної економіки.

Варто зазначити, що стрімкий розвиток ринку фінансових технологій наприкінці 2021 р. швидко трансформувався в загрозу з приводу потенційної рецесії в першому півріччі 2022 р., оскільки невизначеність, пов'язана з повномасштабним воєнним вторгненням РФ в Україну, поточними проблемами у ланцюгу поставок, зростанням інфляції та відсоткових ставок, знайшли свій відбиток як на державному рівні, так і на рівні приватних компаній.

Саме завдяки фінансовим інноваціям фінансовий сектор дає змогу оптимізувати фінансові процеси на різних рівнях економіки, що особливо важливо для функціонування господарюючих суб'єктів в Україні [3].

Функціонування цифрової економіки ґрунтуються на використанні інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та власне цифрових.

Інновації фінансових технологій (скорочено – фінтех) включають широкий спектр цифрових рішень для поліпшення фінансових послуг. Наразі вони охоплюють мобільні застосунки для банкінгу, автоматизацію інвестицій, онлайн-кредитування та багато іншого. Фінтех-компанії, як-от PayPal, Revolut та Monzo, пропонують зручні та швидкі послуги без посередників, спрощуючи фінансові операції [4].

До інноваційних продуктів фінансової системи можна віднести появу міждержавних електронних платіжних систем, міждержавних безпекових програмних продуктів, міжнаціональних фінансових аналітичних і безпекових стандартів.

Серед основних напрямів винаходу та впровадження фінансових інновацій можна визначити:

- забезпечення стабільності та безпеки руху фінансових ресурсів;
- підвищення ефективності діяльності фінансових інститутів;
- запобігання шахрайству [1].

Основними сегментами області фінансових технологій наразі є: платежі та перекази, краудфандинг, управління активами, фінансовий маркетплейс, блокчейн. Водночас можна спостерігати посилення тенденцій зі створення повністю цифрових банків, які в своїй діяльності орієнтуються переважно на тих, хто вважає за краще використання банківських послуг онлайн.

Відтак в Україні можна виділити три базові тренди у функціонуванні фінансового ринку та розвитку його архітектури в нових умовах цифрової економіки [2]:

- модернізація діяльності учасників ринку та способів надання послуг фінансовими посередниками;
- розвиток альтернативних фінансів як чогось принципово нового, що не дає змоги в принципі проводити паралелі з попередніми особливостями архітектури ринку;
- поєднання класичних елементів інфраструктури, звичних модернізованих сервісів, а також принципово нових елементів архітектури в частині інститутів управління ринком, механізмів нагляду за його роботою [4].

Висновки. Цифровізація дає змогу підвищити доступність фінансових послуг, зменшити трансакційні витрати, покращити фінансову інклюзію та створити нові фінансові продукти. Водночас на перший план виходить конкурентна боротьба не лише між традиційними банками, а й між ними та новими цифровими гравцями: фінтех-компаніями, BigTech-корпораціями, платформеними операторами. Як наслідок цього – змінюється структура фінансового ринку від централізованих систем до більш відкритих, децентралізованих моделей.

Отже, цифрова трансформація не лише змінює фінансовий ринок, але і створює передумови для формування нової парадигми фінансових відносин, що вимагає гнучкості, інноваційності, відповідальності та системного мислення з боку всіх учасників ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демчишак Н., Глутковський М. Розвиток цифрової економіки в Україні: концептуальні основи, пріоритети та роль інновацій. *Інноваційна економіка*. 2020. № 5–6. С. 43–48.

2. Десятнюк О., Крисоватий А., Птащенко О. Стан та тенденції розвитку фінансової інклюзії в Україні. *Світ фінансів*. 2023. № 3(76). С. 21–34. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1629>

3. Піжук О. І. Цифрова трансформація економіки України: обмеження та можливості: монографія. Ун-т ДФС України. Ірпінь, 2020. 504 с.

4. Шлапак А. В. Наглядний потенціал фінансових установ у протидії кіберзлочинам та інформаційним атакам в умовах зростання ролі FINTECH і BIG TECHS на цифровізованих ринках капіталу. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: економічні науки*. 2022. № 2, т. 2. С. 273–280.

УДК 336

Крупка А. Я.

*канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри економіки та фінансів
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя*

Химич І. Г.

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки та фінансів
Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ КРИЗИ

Вступ. Сучасний розвиток міжнародного фінансового ринку відбувається в основному через наявність чинників відчутного впливу на нього, як-от глобалізаційні процеси в економічній сфері, лібералізація фінансових ресурсів, а також цифровізація (диджиталізація), що сприяє доволі швидкому переміщенню необхідних коштів між різними країнами. До того ж варто виокремити й головні рушійні сили, що теж здійснюють значний вплив на розвиток та подальшу неупинну динамічну трансформацію фінансового ринку, зокрема: виникнення необхідності й значної потреби інвесторів у процесі щодо диверсифікації наявних викликів, ризиків та загроз; наявності процесу транснаціоналізації банківської сфери та, як наслідок цього, й самих банків; застосування механізму сек'юритизації як одного з важливих та активних напрямів розвитку фінансових інновацій; використання процесу інтеграції щодо національних фінансових ринків та міжнародної фінансової системи загалом.

Мета роботи. У дослідженні проведено аналіз стану та динаміки трансформаційності фінансового ринку як на національному, так і на міжнародному рівнях, який функціонує в умовах швидкозмінного кризового середовища.

Основна частина. На початок 2026 р. світовий фінансовий ринок характеризується втриманням й підтримкою достатнього рівня стійкості та відображає прогнозоване зростанням рівня світового ВВП на 3,3 %, що включає глобальне застосування як штучного інтелекту (AI), так і адаптацію до наявних тарифних обмежень тощо. Основними ключовими драйверами, попри наявні серйозні ризики, пов'язаними зі станом геополітичної напруженості та високим рівнем цін на енергоносії, все ж залишаються як технологічні інвестиції, так і пом'якшення монетарної політики загалом.

На рис. 1 перелічено важливі фактори [1; 2], що сприяють розвитку світового фінансового ринку.

Власне розвиток світового фінансового ринку сприяє перетворенню фінансових ринків на головні каталізатори світової економіки загалом, що також забезпечуватиме й підтримуватиме достатній рівень глобальної ліквідності [2].

Рисунок 1 – Основні фактори розвитку світового фінансового ринку

На початок 2026 р., незважаючи на значне зменшення кількості небанківських установ у фінансовому ринку України відбувається доволі активний процес інтеграції із ЄС, а також валютна лібералізація та домінування банківського сектору (91 % усіх активів). Серед основних трендів національного фінансового ринку варто виділити такі: цифровізацію послуг, зростання фінтеху, динамічність розвитку інвестиційних інструментів (ETF, акції тощо), фокусування на фінансування різноманітних енергетичних проєктів [2; 4].

Сучасний національний фінансовий ринок країни трансформується, застосовуючи у своїй практиці такі напрями: прозорість, технологічність і адаптованість до наявних умов війни, кризи та застосування європейських стандартів. Варто наголосити, що наразі саме криза є одним з ефективних стимуляторів як для процесу

трансформації фінансової системи, так і для швидкого впровадження інновацій, водночас створюючи ряд нових викликів – необхідність застосування механізмів щодо регулювання криптоактивів і кіберзахисту.

До основних напрямів щодо трансформації фінансового ринку в умовах кризи [3; 4] належать такі:

1) цифровізація та FinTech, що пояснюється наявністю швидкого переходу на цифрові платіжні технології, а також значним рівнем зростання популярності необанків;

2) змінність бізнес-моделей, що викликана часовою вимушеністю адаптаційності фінансових інституцій до нового швидкозмінного середовища, що впливає на підвищення рівня гнучкості й зменшення рівня витрат завдяки впровадженню автоматизації процесів;

3) вдосконалення рівня кібербезпеки, що виникла під час зростання значної потреби щодо захисту фінансових даних, а також інфраструктури від виникнення нових видів загроз (ризиків);

4) адаптивність інструментів, що відображає появу нових видів фінансових продуктів та інструментів, які набагато краще відповідають запитам і потребам клієнтів (споживачів) за кризових умов.

Від 2026 р. трансформаційність фінансового ринку України відображає посилення регуляторного нагляду, глибоку цифровізацією й адаптацію до умов тривалого відновлення.

Висновки. Національний фінансовий ринок зазнав значних змін, функціонуючи в умовах війни в державі, і далі трансформується, фокусуючись на напрямі підтримки рівня стійкості й подальшого впровадження цифровізації. Світовий фінансовий ринок відображає стан підвищення ризиків, структурні зрушення й неоднозначні очікування, незважаючи на прогнозованість стійкого зростання світової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кеннет Рогофф. Чого очікувати на фінансових ринках у 2026 році. *NV.ua*. 24.12.2025. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/tramp-pravitime-zhorstko-profesor-garvardu-daye-prognoz-na-2026-rik-50571032.html>

2. Харламов П. Чи буде обвал, торгові війни та ставка на ШІ: прогнози світової економіки на 2026 р. у Давосі і від провідних фінансових інститутів. Майбутнє є не катастрофічним, але й не обнадійливим. *Mind*. 23.01.2026. URL: <https://mind.ua/publications/20300100-chi-bude-obval-torgovi-vijni-ta-stavka-na-shi-prognozi-svitovoyi-ekonomiki-na-2026-rik-u-davosi-i-vid>

3. 10 переваг цифрової трансформації для бізнесу у 2026 р. *Iwis*. 10.02.2026. URL: <https://iwis.io/blog/digital-transformation-benefits//>

4. Підсумки Ukraine Fintech Week 2026. *Fintechua*. 26.03.2026. URL: https://fintechua.org/ukraine_fintech_week_2026

Волкова Н. І.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Лисак Д. І.

*здобувач ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Вступ. У сучасних умовах глобалізації та стрімкої цифровізації економіки грошовий оборот перестає бути просто механічним процесом руху вартості. Він трансформується у складну, динамічну систему, яка миттєво реагує на технологічні інновації та геополітичні зміни. Якщо ще кілька десятиліть тому домінуючою формою обороту були паперові гроші та класичні банківські перекази, то сьогодні ми є свідками фундаментального переходу до безготівкової екосистеми, де межа між фінансами та технологіями (FinTech) фактично зникла. Актуальність цієї теми зумовлена декількома чинниками, а саме появою криптовалют, стейблкоїнів та активним впровадженням центральними банками власних цифрових валют (CBDC), що докорінно змінюють архітектуру платежів; запитом суспільства на миттєві транзакції (24/7), що змушує фінансові інститути відмовлятися від застарілих кореспондентських моделей на користь блокчейн-технологій; наявністю специфічних викликів – від кіберзагроз та системних збоїв до складнощів у здійсненні монетарної політики та контролю за відмиванням коштів.

Отже, дослідження трансформації грошового обороту є необхідним для розуміння того, як адаптувати національні фінансові системи до нових реалій, мінімізувати ризики «цифрового розриву» та забезпечити стабільність економіки в умовах перманентних технологічних викликів.

Мета роботи – дослідити еволюцію структури грошового обороту в умовах цифровізації, виявити ключові закономірності трансформації форм його активів та обґрунтувати стратегічні підходи до подолання сучасних викликів з метою забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи.

Основна частина. Дослідження трансформації грошового обороту в сучасних умовах базується на фундаментальних працях вітчизняних науковців, які аналізують перехід до нових монетарних парадигм. Зокрема, значний внесок у вивчення цієї проблематики зробив О. Турчин [1], дослідивши, як інноваційні інструменти змінюють природу грошових відносин та стимулюють перехід до безготівкових і цифрових форм грошей. Питання адаптації монетарної політики до кризових умов та воєнного стану висвітлює О. В. Дзюблюк [2]. Особливу увагу привертає концепція монетарного суверенітету в епоху диджиталізації, яку розглядає В. Козюк [3], аналізуючи так звану «трилему CBDC» та її вплив на державний контроль над грошовим обігом. У сукупності ці дослідження підтверджують, що традиційні кредитні гроші поступово трансформуються у програмовані активи, що вимагає оновлення підходів до регулювання фінансового сектору.

Сучасний етап розвитку грошового обороту характеризується «дематеріалізацією» вартості. Готівкові кошти поступово витісняються безготівковими операціями, що базуються на технологіях NFC, QR-кодах та миттєвих платежах. Проте найбільш радикальною зміною є поява цифрових грошей центральних банків (CBDC) [4], які поєднують у собі переваги готівки та безготівкових грошей (табл. 1).

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз сучасних форм грошового обороту

Характеристика	Технологічна база	Емітент	Швидкість розрахунку	Ризики
Готівковий оборот	Паперовий друк	НБУ	Миттєва (offline)	Втрата, фізичне зношення
Електронні гроші (банки)	Централізовані БД банків	Комерційні банки	Від 10 сек до 1 доби	Ліквідність банку, кіберзлом
Цифрова гривня (е-гривня)	Розподілений реєстр (DLT)	НБУ (пряме зобов'язання)	Миттєва (24/7/365)	Технологічні помилки коду

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Україна демонструє один із найвищих темпів адаптації до безготівкових розрахунків у Європі. Навіть в умовах енергетичного терору 2022–2023 рр. банківська система забезпечила безперебійність платежів. Трансформація грошового обороту в Україні демонструє стійку тенденцію до повної домінації цифрових платежів. За підсумками 2025 р. платіжна інфраструктура не лише відновилася до довоєнного рівня, а й значно перевищила показники 2021 р., що свідчить про високу адаптивність фінансової системи. Загальна кількість операцій із картками українських емітентів у 2025 р. сягнула 9 512,3 млн у сумарному вимірі – 7 157,2 млрд грн, що демонструє зростання на 10 % та 9 % відповідно, порівняно з попереднім роком. Аналіз структури безготівкових платежів (табл. 2) свідчить, що найпопулярнішим видом операцій залишається оплата у торговельній мережі через POS-термінали. У 2025 р. на них припало 74,3 % від кількості та 50,9 % від суми всіх безготівкових транзакцій [6].

Таблиця 2 – Порівняльна характеристика основних видів безготівкових операцій за 2024–2025 рр.

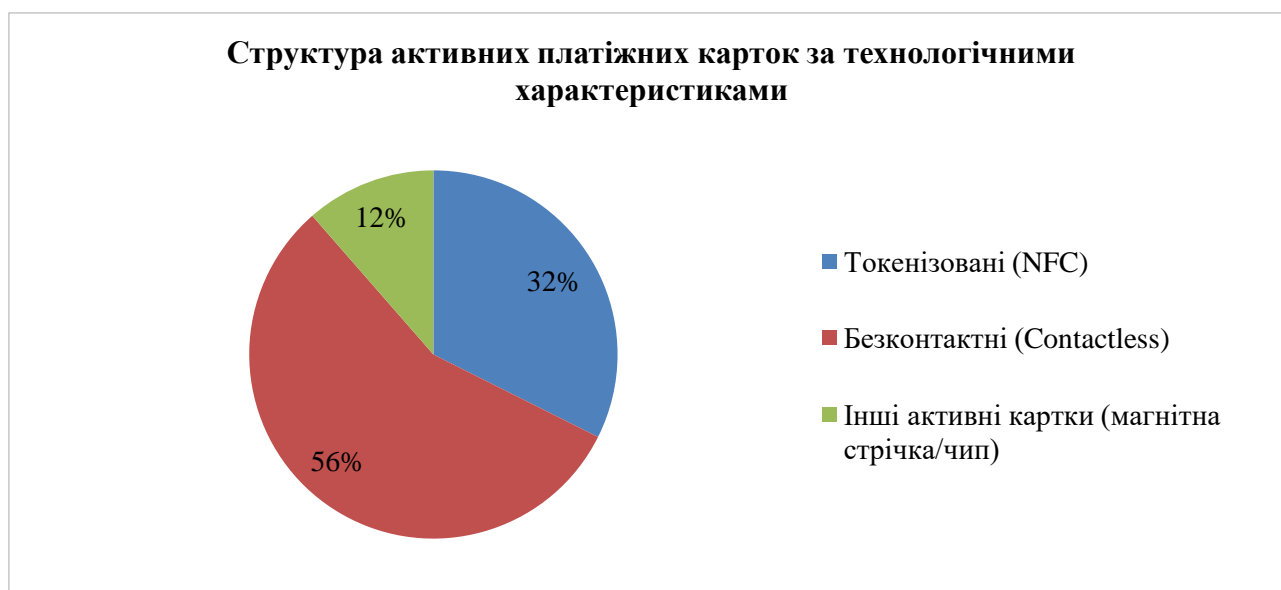
Вид операції	Частка за кількістю (%) – 2025	Частка за сумою (%) – 2025	Сер. чек (грн), 2025	Сер. чек (грн), 2024
Розрахунки в торг. мережі	74,3	50,9	354	330
Перекази з карток на картку	7,3	26,3	1 864	1 958
Оплата товарів в інтернеті	13,9	16,4	608	561

Джерело: побудовано автором на основі даних аналітичних звітів НБУ [6]

Важливим фактором трансформації є розвиток інфраструктури: кількість активних платіжних терміналів зросла на 12,5 % (до 558,6 тис. одиниць), причому

85 % із них є безконтактними. Емісія карток також продемонструвала ріст на 12,7 %, досягнувши 148,7 млн шт., що значною мірою зумовлено реалізацією державних програм підтримки («Національний кешбек», «Зимова підтримка»). Особливу увагу треба звернути на технологічний стрибок: кожна третя активна картка в Україні наразі є токенизованою (NFC), а 98 % усіх розрахунків у торговельних мережах здійснюються безконтактно [6]. Структуру активних платіжних карток за технологічними характеристиками відображено на рис. 1.

Трансформація грошового обороту, окрім очевидних технологічних переваг, супроводжується формуванням принципово нових системних викликів. Ключовою серед них є агресивна конкуренція з боку децентралізованих приватних криптоактивів (Bitcoin, Ethereum тощо). Оскільки ці активи функціонують поза межами державного контролю та емісійних центрів, їх масове поширення створює реальну загрозу для ефективності класичної грошово-кредитної політики: втрачається точність вимірювання грошових агрегатів, а трансмісійний механізм центрального банку стає менш передбачуваним. Другим критичним викликом є технологічна вразливість. У системі, де 98 % торговельних операцій є безконтактними, будь-який масштабний збій в енергосистемі або масована кібератака на банківські сервери здатні миттєво паралізувати економічний обіг країни. Окрім системних ризиків, актуальною залишається проблема соціальної інженерії – адаптація шахрайських схем до нових платіжних інструментів випереджає темпи зростання фінансової грамотності населення.

*Рисунок 1 – Структура активних платіжних карток за технологічними характеристиками
Джерело: побудовано автором на основі статистичних звітів НБУ [6]*

Отже, трансформація грошового обороту вимагає від держави не лише технічних інновацій, а й створення гнучкого правового поля, яке зможе інтегрувати приватні цифрові активи в легальну площину, мінімізуючи ризики відтоку капіталу в «сіру» зону.

Новим інструментом розвитку цифрових грошей є е-гривня. Впровадження цифрової гривні має стати відповіддю на потребу економіки в «розумних грошах».

Можливість використання смарт-контрактів дасть змогу автоматизувати податкові платежі та цільові субсидії, що значно знизить рівень корупції та адміністративних витрат у системі грошового обороту.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, варто зазначити, що сучасний грошовий оборот в Україні перетворився на високоефективну цифрову екосистему, яка не лише успішно пройшла випробування глобальною диджиталізацією, а й продемонструвала безпрецедентну стійкість та гнучкість в умовах війни. Стрімка трансформація форм грошей – від класичної готівки до безконтактних і токенизованих активів, а в перспективі й до е-гривні – свідчить про фундаментальне зміщення пріоритетів користувачів у бік швидкості, безпеки та технологічної зручності. Статистичні дані 2025 р. підтверджують, що цифрова грамотність населення та розвиненість платіжної інфраструктури, де кожна третя активна картка є цифровим токеном, фактично нівелювали бар'єри між традиційними фінансами та майбутнім. Водночас головним викликом залишається необхідність подальшого вдосконалення регуляторної бази та посилення кібербезпеки, що є критично важливим для збереження монетарного суверенітету та забезпечення довгострокової стабільності фінансової системи України в умовах новітньої економічної реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Турчин О. Розвиток фінансових інновацій і трансформація грошових відносин в Україні. *Наукові перспективи*. 2025. № 8(38). С. 414–419. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-411-423](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-411-423)
2. Дзюблюк О. В. Цільові орієнтири монетарної політики в умовах воєнного стану. *Світ фінансів*. 2025. № 2(83). С. 96–121. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1821>
3. Козюк В. Монетарний суверенітет: діджиталізація та трилема CBDC. *Журнал європейської економіки*. Вип. 23(1), березень. 2024. С. 4–32. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1727>
4. Пояснення Цифрових валют центральних банків (CBDC). *Криптовалютна біржа «Binance»*. URL: <https://www.binance.com/uk-UA/academy/articles/central-bank-digital-currencies-cbdc-explained>
5. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 45. Ст. 359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20>
6. Операції з платіжними картками у 2025 р. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/operatsiyi-z-platijnimi-kartkami-u-2025-rotsi-bilshist-bezgotivkovi>

Поліщук Н. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Сивак О. М.

*здобувач вищої освіти ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Вступ. У сучасних умовах розвитку ринкової економіки особливого значення набуває ефективне функціонування фінансового ринку, важливим складником якого є цінні папери. Вони виступають не лише засобом мобілізації тимчасово вільних коштів, а й важливим інструментом інвестування та перерозподілу капіталу між різними секторами економіки. Актуальність дослідження цінних паперів зумовлена їх зростаючою роллю у забезпеченні економічного зростання, підвищенні інвестиційної активності та формуванні стабільного фінансового середовища. Саме тому аналіз цінних паперів як інструменту фінансового ринку є важливим напрямом сучасних економічних досліджень.

Метою роботи є дослідження сутності та ролі цінних паперів як інструментів фінансового ринку, а також визначення їх впливу на ефективність функціонування фінансової системи.

Основна частина. Згідно зі статтею 8 розділу 2 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», цінний папір є самостійним об'єктом цивільних прав, визначеним статтею 194 Цивільного кодексу України [1].

Класифікація цінних паперів наведена на рис. 1. На фінансовому ринку розрізняють дві основні групи цінних паперів, які найбільше досліджують та які є основою: емісійні та неемісійні цінні папери. Емісійні цінні папери – це цінні папери, що посвідчують однакові права їх власників у межах одного випуску цінних паперів стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітента). Сукупність емісійних цінних паперів одного виду, що випущені одним емітентом, мають однакову номінальну вартість, однакову форму випуску та міжнародний ідентифікаційний номер, і надають їх власникам однакові права незалежно від часу придбання та способу розміщення, називається випуском цінних паперів. Неемісійні цінні папери можуть існувати виключно в документарній формі і за формою випуску можуть бути лише ордерними або на пред'явника.

До емісійних цінних паперів належать: акції; акції корпоративних інвестиційних фондів; корпоративні облігації; облігації місцевих позик; державні облігації України; облігації міжнародних фінансових організацій; депозитні сертифікати банків; іпотечні облігації; сертифікати фондів операцій з нерухомістю (далі – сертифікати ФОН); інвестиційні сертифікати; казначейські зобов'язання України; державні деривативи; опціонні сертифікати; фондові варанти; кредитні ноти; депозитарні розписки [2; 3].

До неемісійних цінних паперів належать: векселі, заставні, коносамент, чеки, депозитні або ощадні сертифікати.

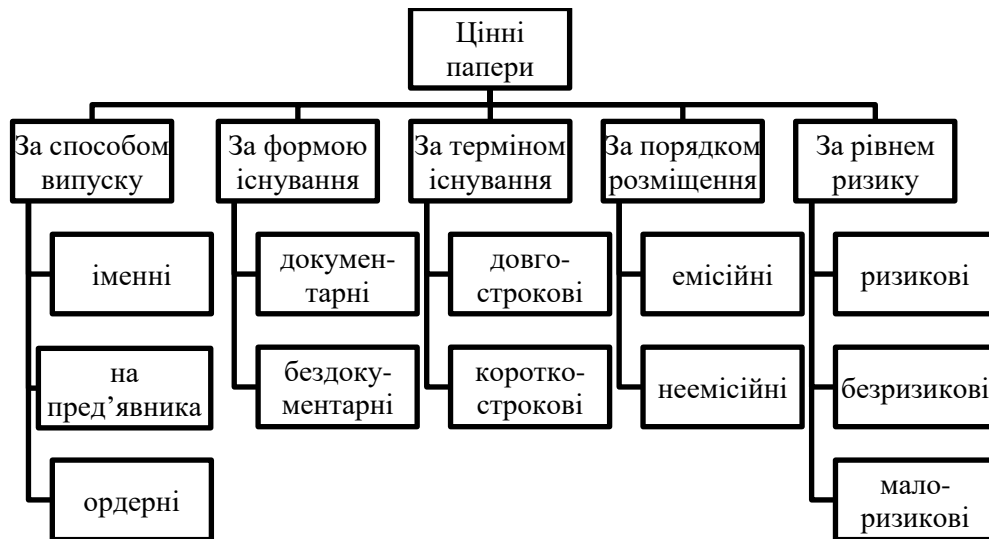

Рисунок 1 – Класифікація цінних паперів

На фінансовому ринку для цінних паперів визначають такі функції:

- перерозподільна;
- економічна;
- інформаційна;
- інвестиційна.

Перерозподільна функція полягає в ефективному русі капіталу, коли він переміщується з менш ефективних секторів економіки в більш ефективні, у такий спосіб продукуючи розвиток економіки, державні доходи та економічний відбір.

Економічна функція означає, що виграш будуть мати обидві сторони угоди. Інвестор буде отримувати за використання свого капіталу іншими особами дивіденди, і позичальник, отримуючи ці кошти, буде розширюватись, покращувати технології та втілювати свої бізнес-плани у життя.

Цінні папери виконують також яскраво виражену інформаційну функцію – свідчать про стан економіки. На ринку цінних паперів, насамперед на фондових біржах, формуються курси цінних паперів. Ці курси – барометр будь-яких змін в економічному та політичному житті країни.

Цінні папери є гнучким інструментом інвестування вільних коштів юридичних та фізичних осіб. Розміщення цінних паперів – ефективний спосіб мобілізації ресурсів для розвитку виробництва і задоволення інших суспільних потреб. Цінні папери активно беруть участь в обслуговуванні товарного та грошового обігу.

За допомогою цінних паперів здійснюється переміщення капіталу інвесторів до виробників, визначення ефективності використання фінансових активів в окремих секторах економіки, переміщення капіталу з однієї галузі в іншу.

Висновки. Цінні папери є важливим інструментом фінансового ринку, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів між суб'єктами економіки, сприяє залученню інвестицій та розвитку підприємств і держави. Розглянуті види цінних паперів виконують різні функції, зокрема перерозподільну, економічну, інформаційну та інвестиційну, що робить їх універсальним фінансовим інструментом. Завдяки використанню цінних паперів забезпечується мобілізація тимчасово вільних коштів, підвищується ефективність функціонування фінансового ринку та

економіки загалом. Отже, цінні папери відіграють важливу роль у розвитку фінансової системи та інвестиційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення 25.03.2026).

2. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку [Official website of the National securities and stock market commission]. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення 25.03.2026).

3. Всі цінні папери України на одній фондовій біржі – ПФТС. *Всі цінні папери України на одній фондовій біржі – ПФТС*. URL: <https://pfts.ua/> (дата звернення: 25.03.2026).

СЕКЦІЯ 4

ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

УДК 336.71:004.8:005.52

Крупка М. І.

*д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Котур А. Б.

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКІВ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Вступ. Сучасний розвиток фінансового сектору характеризується активним впровадженням цифрових технологій, що зумовлює трансформацію традиційних підходів до управління банківською діяльністю. Цифровізація фінансових послуг, розвиток фінансових технологій (FinTech), використання великих даних, алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту відкривають нові можливості для підвищення ефективності управління кредитними портфелями банків.

В умовах цифрової економіки ефективно управління кредитним портфелем потребує використання сучасних інтелектуальних систем аналізу даних, автоматизації процесів кредитування та впровадження інноваційних методів оцінювання кредитних ризиків. Кредитний портфель є одним із ключових елементів банківської діяльності, оскільки формує основну частину доходів банківських установ та водночас пов'язаний із високим рівнем ризику. Зростання частки проблемних кредитів, економічна нестабільність, посилення конкуренції на фінансовому ринку та розвиток цифрових технологій зумовлюють необхідність інтелектуалізації систем управління кредитним портфелем банків. Це передбачає інтеграцію сучасних інформаційно-аналітичних технологій у процеси прийняття управлінських рішень, завдяки чому підвищується точність оцінювання кредитних ризиків та забезпечується фінансова стійкість банківської системи.

Мета роботи – дослідження особливостей інтелектуалізації систем управління кредитним портфелем банків у цифровій економіці та визначення ключових напрямів використання сучасних цифрових технологій для підвищення ефективності управління кредитними ризиками.

Основна частина. Інтелектуалізація систем управління кредитним портфелем банків передбачає інтеграцію сучасних цифрових технологій, інформаційно-аналітичних систем та інтелектуальних алгоритмів у процеси аналізу кредитних ризиків, оцінювання кредитоспроможності позичальників і формування оптимальної структури кредитного портфеля. У сучасних умовах цифрової трансформації економіки банківські установи активно впроваджують інноваційні технології опрацювання і аналізу даних, підвищуючи в такий спосіб точність управлінських рішень та одночасно знижуючи рівень кредитних ризиків. Як зазначає А. Олійник [1], ефективно управління кредитними ризиками із застосуванням комплексних методів оцінювання можливих втрат від кредитних операцій та використанням сучасних моделей прогнозування ризиків сприяє зміцненню стабільності банківської діяльності.

Одним із ключових напрямів інтелектуалізації систем управління кредитним портфелем банків є використання технологій Big Data, які надають банкам змогу здійснювати аналіз значних масивів фінансової та поведінкової інформації про клієнтів. Застосування технологій великих даних забезпечує можливість обробки інформації про транзакційну активність клієнтів, їх кредитну історію, фінансові показники, а також зовнішні економічні фактори, сприяючи формуванню більш точних оцінок кредитоспроможності позичальників та прогнозуванню можливих ризиків під час кредитування. На думку вітчизняних вчених [2], впровадження сучасних інформаційно-аналітичних систем у банківську практику забезпечує якісне оцінювання кредитного ризику та мінімізує обсяги проблемної заборгованості.

Водночас важливим інструментом інтелектуалізації банківських систем є використання штучного інтелекту та алгоритмів машинного навчання, покликаних автоматизувати процеси аналізу кредитних ризиків і прогнозування фінансової поведінки позичальників. Алгоритми машинного навчання можуть аналізувати великі обсяги фінансових даних, виявляти закономірності у поведінці клієнтів та визначати ймовірність дефолту позичальників. Вони сприяють ефективній оцінці кредитних ризиків, оптимізації структури кредитного портфеля та підвищують якість кредитних рішень. Застосування інтелектуальних алгоритмів також сприяє автоматизації процесів кредитного скорингу, що значно скорочує час опрацювання кредитних заявок та підвищує оперативність прийняття рішень.

До того ж інтелектуалізація систем управління кредитним портфелем банків передбачає розвиток цифрових платформ кредитування, які забезпечують інтеграцію банківських послуг із сучасними фінансовими технологіями. Цифрові платформи допомагають банкам надавати кредитні послуги дистанційно, використовуючи онлайн-сервіси, мобільні застосунки та електронні канали обслуговування клієнтів. Це сприяє підвищенню доступності фінансових ресурсів для клієнтів та розширенню можливостей кредитування. Як зазначає І. Шалигіна [3], у сучасних умовах економічної нестабільності ефективно формування кредитного портфеля потребує використання нових цифрових інструментів управління кредитними операціями, що забезпечує оптимальне поєднання прибутковості та рівня ризику.

Важливим елементом інтелектуалізації систем управління кредитним портфелем банків є впровадження систем раннього виявлення кредитних ризиків (Early Warning Systems). Функціонування таких систем спрямоване на здійснення постійного моніторингу фінансового стану позичальників та оперативне реагування на коливання їхньої платоспроможності. Системи раннього попередження ґрунтуються на аналізі фінансових показників клієнтів, їх транзакційної активності, макроекономічних факторів та інших показників, що можуть свідчити про можливі ризики невиконання кредитних зобов'язань. Н. Шевченко та М. Копитко [4] наголошують, що розвиток систем моніторингу кредитних ризиків є важливим чинником забезпечення фінансової безпеки банків та підвищення ефективності управління кредитною діяльністю в умовах економічної нестабільності.

На наш погляд, інтелектуалізація систем управління кредитним портфелем банків передбачає комплексне використання сучасних цифрових технологій, аналітичних інструментів та автоматизованих систем управління ризиками. Інтеграція технологій Big Data, штучного інтелекту, цифрових платформ кредитування та систем раннього виявлення ризиків підвищує ефективність управління кредит-

ними операціями, зменшує частку проблемних кредитів та покращує фінансову стійкість банківської системи в умовах цифрової економіки.

Висновки. Інтелектуалізація систем управління кредитним портфелем банків є важливим напрямом розвитку банківської діяльності в умовах цифрової трансформації економіки. Застосування цифрових технологій, зокрема Big Data, штучного інтелекту, алгоритмів машинного навчання та цифрових платформ кредитування, забезпечує підвищення ефективності управління кредитними ризиками та оптимізацію структури кредитного портфеля. Впровадження інтелектуальних систем аналізу даних сприяє автоматизації процесів кредитування, підвищує точність оцінювання кредитоспроможності позичальників та надає банкам змогу більш ефективно прогнозувати можливі ризики кредитної діяльності. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення економіко-математичних моделей оптимізації кредитного портфеля банків із використанням алгоритмів машинного навчання та сучасних аналітичних систем управління ризиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Олійник А. Оцінка втрат від кредитного ризику та моделювання ризику ліквідності банку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. С. 323–328. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-294-3-53>
2. Другова О., Клепікова С., Романів В. Оцінка кредитного ризику у фінансовій діяльності банку. *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 63. С. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.63-18>
3. Шалигіна І. Кредитний портфель українських банків під час війни: ефективне формування та мінімізація ризиків. *Сталий розвиток економіки*. 2024. № 2(49). С. 186–194. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-29>
4. Шевченко Н., Копитко М. Проблеми управління ризиками і кредитною безпекою банків в умовах війни та економічної нестабільності. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2024. № 76. С. 287–294. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-76-287-294>

УДК 330.1:336.7

Андрушак Г. С.

здобувач третього рівня вищої освіти

Львівського національного університету імені Івана Франка

Науковий керівник: Крупка М. І.

д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівського національного університету імені Івана Франка

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ

Вступ. Українська економічна суверенність перебуває в умовах випробувань на життєздатність та спроможність формувати, підтримувати й розвивати системи функціонування суспільства. В умовах воєнного стану виникла стратегічна потреба

в підвищенні ефективності управління фінансовими ризиками, особливо на рівні суб'єктів підприємництва. Адже отримання контролю над деструктивними сценаріями дає змогу забезпечити безперервність функціонування як окремого підприємця, так і фінансової системи загалом, ліквідує касові розриви, зміцнює фінансову стійкість банківських установ та підвищує прибутковість в осяжному майбутньому. Інституційною основою теоретико-методологічного супроводу зазначеного процесу, на наш погляд, є ідеї І. Я. Франка, які знаходять своє відображення у працях сучасних фінансистів-науковців та політичних діячів, актуальні для імплементації в державну політичну парадигму розвитку України в частині декомпозиції систем аналізу фінансово-господарських процесів та гармонізації макро- і мікрорівнів [1]. Подальший розвиток фінансових парадигм, які переосмислюють ризики, їх вплив на суспільні відносини дають змогу формувати інноваційні методики управління, є своєчасним, а тема дослідження – актуальна в умовах сьогодення.

Мета роботи. Метою роботи є вивчення на теоретико-методологічному рівні фінансових ризиків, причин їх виникнення, ролі під час формування результатів діяльності суб'єктів підприємництва та механізму управління ними для ліквідації розвитку деструктивних сценаріїв як на мікро-, так і на макрорівні.

Основна частина. Фінансовий ризик, на думку представників львівської фінансової школи, є невід'ємним складником, усієї архітектури ризиків – це ймовірність виникнення непередбачуваних результатів у процесі фінансово-господарської діяльності, що супроводжується зміною внутрішньої фінансової архітектури суб'єкта підприємництва та зовнішніх взаємозв'язків у коротко- та довготерміновій перспективі як у національній економічній системі, так і за її межами [2]. Погоджуємося з науковими судженнями вчених у частині «розподільчої ознаки» фінансових ризиків. На наш погляд, фінансові ризики виникають в умовах реалізації відносин між суб'єктами підприємництва за відсутності ефективного механізму оцінки, моніторингу економічного простору, прогнозування зміни кон'юнктури ринків та страхових резервів суб'єкта чи джерел своєчасного його формування.

Загальний фінансовий ризик – ризик неможливості продовження діяльності підприємства, який може виникнути у разі погіршення фінансового стану підприємства, якості його активів, структури капіталу, під час виникнення збитків від його діяльності внаслідок перевищення витрат над доходами [3]. Вище фіксована фінансова дефініція в правовому полі України регламентує опосередковано взаємозв'язок між ризиками та системою управління ними. На нашу думку, за наявності у суб'єкта підприємництва кваліфікованого фінансового директора та фінансового відділу, виникнення негативних явищ малоімовірне, а загроза банкрутства є виключно індикатором для активації антикризового алгоритму управління і не приводить до завершення життєвого циклу підприємства, системних проблем у банківської установи.

Ринковий ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через несприятливі коливання вартості цінних паперів та товарів і курсів іноземних валют за тими інструментами, які є в торговельному портфелі [4]. Наголошуємо, що зазначений ризик може мати деструктивний вплив на суб'єкта господарювання під час неефективного фінансового внутрішнього

управління та відсутності на макрорівні якісної фінансової політики, в тому числі грошово-кредитної і макропруденційної. Чітко прослідковується взаємозв'язок між юридичними особами (банківськими установами) і державою (фінансовою системою), що відповідає основним парадигмам фінансової науки. Вважаємо, що під час побудови ефективної системи управління фінансовими ризиками рівень результативності банківської установи залежить виключно від фінансової спроможності клієнтів та податкового навантаження на реалізацію бізнес-проектів. Доцільно зазначити, що в умовах воєнного стану український центральний банк проводить ефективну фінансову політику, яка протягом 2022–2025 рр. створила сприятливе макрофінансове середовище для ведення фінансово-господарської діяльності. Основні ризики-індикатори стану банківської системи, а саме кредитний, капіталу, валютний, ліквідності та прибутковості, систематично знижуються, а ймовірність формування негативних наслідків для економіки перебуває на контрольованому рівні [5]. Із зазначеного випливає, що запорукою прибутковості комерційних банків чи їх клієнтів, які працюють в Україні, є ефективна система управління фінансовими ризиками, яка, на нашу думку, має містити такі блоки: 1) управління фінансовою дисципліною юридичної особи, що сприятиме покращенню підприємницького іміджу, взаємодії з клієнтами та створить механізм формування керованої кредиторської заборгованості; 2) алгоритм формування фінансової політики, яка дасть змогу розробити не тільки тактику, а й стратегію розвитку; 3) аналітичний блок оцінки зовнішнього середовища; 4) прогнозування життєвого циклу суб'єкта підприємництва; 5) система взаємодії з державними органами влади, а саме: у правовому, фіскальному та міжнародному просторах.

Висновки. Отже, ефективність управління фінансовими ризиками залежить насамперед від розуміння природи їх виникнення, що створює або перспективи, або обмеження до оцінки, прогнозування явищ в економіці та асортименту інструментів, які можна використати для управління фінансово-господарськими процесами, що в осяжній перспективі може створити системні конструктивні чи деструктивні трансформації бізнесу. У процесі наших наукових розвідок нами виявлено на макрофінансовому рівні України сприятливі умови ведення підприємницької банківської діяльності, рівень результативності якої в сучасних умовах, на наш погляд, залежить насамперед від купівельної спроможності клієнтів підприємств, прибутковості бізнесу та якості системи фінансового управління, особливо у сфері ризик-менеджменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крупка М. І., Бодаковський В. Ю. Роль Івана Франка у формуванні парадигми української фінансової системи. *Світ фінансів*. 2024. Вип. 2(79). С. 157–167. DOI: 10.35774/SF2024.02.157.
2. Бодаковський В. Ю., Рудик О. Р., Яворовський С. М. Теоретико-методологічна оцінка взаємозв'язку між фінансовими ризиками та фінансовим забезпеченням суб'єктів економіки. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2025. № 2. DOI: 10.32782/2617-5940.2.2025.1 (3-8).
3. Про затвердження Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку та вимог до системи управління ризиками. НКЦПФР.

Рішення 01.10.2015 № 1597. Зареєстровано в МЮ України 28 жовтня 2015 р. за № 1311/27756 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1311-15/ed20151001#n38> (дата звернення: 12.03.2026).

4. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків». Постанова Правління Національного банку України 15.03.2004 № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04?find=1&text=%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA#Text> (дата звернення: 12.03.2026).

5. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2025 р. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2025-roku> (дата звернення: 12.03.2026).

УДК 336.74

Юрчишена Л. В.

*д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Журба Л. Ю.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Воєнні конфлікти, безперечно, впливають на життя людей, діяльність суб'єктів господарювання та фінансову стабільність держави. За таких умов підвищується роль Національного банку України з інструментами монетарної політики, зокрема облікової ставки, кредитів рефінансування, операцій на валютному ринку, управління міжнародними резервами, та їх особливостей у період воєнного часу. Інструменти допомагають утримувати економічну стабільність, гнучке курсоутворення, регулювати облікову ставку та функціонування фінансових процесів загалом. Питання оптимізації цих інструментів у воєнний період є ключовими для уникнення фінансових криз. Багато науковців аналізують питання діяльності Національного банку України та особливостей застосування інструментів монетарної політики під час війни. Серед них роботи Н. О. Дорошенко, А. О. Бакланової [1], Д. Ю. Кретьова [3] та інших.

Метою дослідження є оцінка ефективності застосування інструментів монетарної політики в умовах воєнного стану, спрямованих на забезпечення стабільності економіки України.

Сучасна українська економіка характеризується як оборонна, що працює в умовах значних військових витрат і триваючої війни. За цих умов основним завданням грошово-монетарної політики залишається підтримка монетарної стабільності, запобігання інфляції та забезпечення стабільності валютного курсу [3]. Національний банк України структурує свої завдання та основні дії на чотири етапи: «Перший шок війни», «Війна на виснаження», «На шляху до Перемоги»

та «Мирний час». На етапі «першого шоку війни» НБУ вимушено змінив підходи до виконання своїх основних функцій, запровадивши жорсткі валютні обмеження, фіксує курс, підтримуючи ліквідність банків, у тому числі антикризовими інструментами. На етапі «Війна на виснаження» НБУ відносить до основних дій повернення до активної процентної політики, калібрування валютних обмежень та зниження ролі рефінансування. «На шляху до Перемоги» передбачає дії щодо управління ліквідністю, стимулювання конкуренції банків за строкові кошти вкладників і, як результат, посилення монетарної трансмісії. Завдання «Мирного часу» будуть спрямовані на повернення до інфляційного таргетування [4].

Основним інструментом монетарної політики є облікова ставка. Н. О. Дорошенко та А. О. Бакланова зазначають, що у мирні часи облікова ставка спрямовувалась на поступове зниження темпів інфляції до рівня середньострокової інфляційної цілі – 5 % із допустимим діапазоном відхилень ± 1 в. п. [1]. На початку війни Національний банк України забезпечує цінову стабільність шляхом відтермінуванням рішень за обліковою ставкою (лютий–травень 2022 р.) [4].

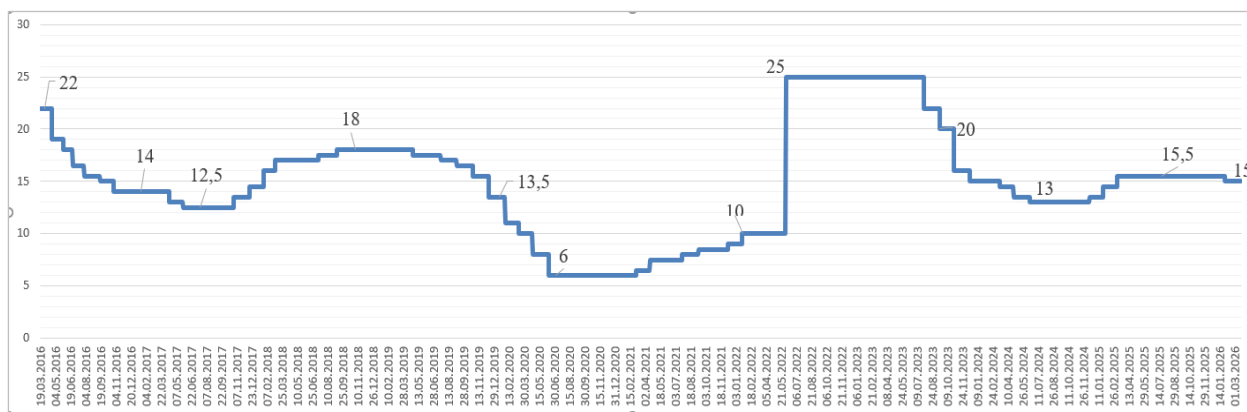

Рисунок 1 – Динаміка облікової ставки НБУ 2016–2026 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [5]

Протягом лютого–травня 2022 р. облікова ставка залишалась фіксованою на рівні 10 %. Проте в червні НБУ різко підвищує облікову ставку до 25 %. Таке рішення було необхідним для зменшення інфляційного тиску та підтримки валютної стабільності. Підвищення облікової ставки на 15 % зробило інструменти в гривні більш привабливими, зменшило потребу в емісії для фінансування бюджету та стабілізації цін, хоча це і призвело до подорожчання кредитів. Такої ж думки дотримується і автор Д. Ю. Кретов у своїй роботі [3]. Із 2023 р. облікова ставка поступово зменшувалась: у вересні – 20 %, у жовтні – 16 %, у грудні – 15 %. Із липня до грудня 2024 р. облікова ставка трималась на рівні 13 %, проте у березні 2025 р. знов зросла до 15,5 % і трималась так до лютого 2026 р.

Інтервенції на валютному ринку є основним інструментом для підтримання курсової стабільності гривні. На початку війни НБУ запроваджує фіксацію обмінного курсу на рівні 29,25 грн за 1 долар США. Пізніше, у липні, відповідно до основних дій етапу «Війна на виснаження» [4], обмінний курс був відкоригований та у серпні зафіксований на рівні 36,6 грн за 1 долар США. Такі заходи допомогли стабілізувати ринковий курс та певною мірою зменшити попит на іноземну валюту.

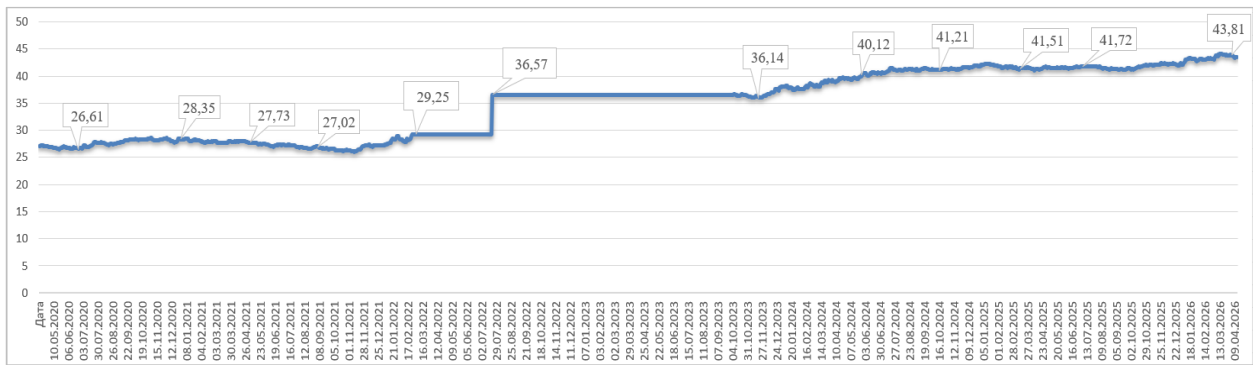

Рисунок 2 – Динаміка офіційного курсу гривні, 2020–2026 рр.

Джерело: побудовано автором на основі даних [6]

Через негативний вплив війни на валютний ринок та фінансову стабільність загалом, рішення про пролонгування деяких обмежень є необхідним в умовах війни. НБУ стверджує, що з огляду на важливість мінімізації викривлень на валютному ринку банк буде проводити політику поступового пом'якшення валютних обмежень [2].

Підсумовуючи, грошово-монетарна політика ефективно виконує свої основні завдання, зокрема підтримку економічної стабільності держави. Вчасно впроваджені жорсткі валютні обмеження та фіксація курсу дещо стримали інфляційний тиск і призупинили знецінення гривні. НБУ доводить дієвість і адаптивність грошово-кредитної політики, використовуючи всі належні для цього інструменти. Далі всі рішення мають базуватись на поверненні до інфляційного таргетування, на пом'якшення валютних обмежень та підтримку української економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дорошенко Н. О., Бакланова А. О. Банківська система України за період воєнного стану: виклики і здобутки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна»*. 2022. Вип. 103. С. 48–56. DOI: 10.26565/2311-2379-2022-103-06.
2. Інструменти монетарної політики. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/tools> (дата звернення: 19.03.2026).
3. Кретов Д. Ю. Особливості застосування інструментів монетарної політики України в умовах воєнного стану. *Інтелект XXI*. 2023. № 4. С. 38–43. Грудень 2023. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-4.7>
4. Лепушинський В. Монетарна політика НБУ в умовах воєнного стану. *Національний банк України*. 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Lepushynskyy_pr_22.12.2023.pdf
5. Монетарні операції НБУ з банками: процентні ставки. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/interest-rates> (дата звернення: 19.03.2026).
6. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> (дата звернення: 19.03.2026).

Лобачева І. Ф.

*канд. пед. наук, доцент кафедри фінансів
Вінницького фінансово-економічного університету*

Британська Н. Н.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів
Вінницького фінансово-економічного університету*

Муляр Д. М.

генеральний директор Готельно-ресторанного комплексу «Франція», м. Вінниця

Фоміна Д. О.

менеджер Готельно-ресторанного комплексу «Франція», м. Вінниця

ОСНОВНІ СКЛАДНИКИ МЕХАНІЗМУ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Вступ. Банківський сектор є невід’ємною ланкою національного економічного механізму. Водночас ефективне функціонування банків на фінансовому ринку дає змогу поповнити економіку грошима і здійснити перерозподіл грошових потоків відповідно до економічних потреб країни. Стабільний розвиток банківського бізнесу – пріоритетне завдання урядів провідних країн світу, а без необхідних інвестиційних ресурсів банків досягти економічного зростання в державі практично неможливо. З огляду на це виникає необхідність у проведенні поглибленого вивчення основних аспектів банківського бізнесу в Україні, результати якого окреслять нові напрями його управління і розвитку.

Дослідженню теоретичних засад та практичних аспектів розвитку банківського сектору присвячено праці таких вчених: О. Андросова, Л. Бондаренко, В. Базилевича, Д. Ваньковича, З. Васильченко та інших.

Мета роботи полягає у дослідженні основних складників механізму управління розвитком банківського бізнесу.

Основна частина. В Україні функціонування банків набирає все більшої потужності і ними надаються все більше послуг. Очевидним є те, що банківський бізнес пов’язаний із банківською діяльністю. Національний банк України визначає банківську діяльність як залучення грошових коштів як фізичних, так і юридичних осіб, розміщення їх від свого імені, на певних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків [1]. Отже, банківську діяльність НБУ визначає через послуги, які банк надає клієнтам. Проведений аналіз законодавства показує, що про банківську діяльність можна говорити не лише тоді, коли банки виконують дії з фінансовими інструментами, якими є гроші, цінні папери, валютні цінності тощо. Тобто банківська діяльність – це сукупність дій банків із використанням фінансових інструментів, що стосується обігу грошей, цінних паперів і валютних цінностей як засобів платежу і збереження та як товару. Вважаємо, що банківський бізнес доцільно розглядати у двох аспектах:

- на мікрорівні – це діяльність певного банку чи певний вид його діяльності з метою отримання прибутку;
- на макрорівні – це діяльність банків держави чи певного регіону з метою отримання прибутку.

Для того, щоб бізнес приніс бажані результати, необхідно провадити ефективне управління, оскільки саме правильно вибрані та цілеспрямовані дії зі сторони органів управління забезпечать не лише організацію діяльності людей, а й досягнення поставлених цілей та розвиток власної справи. Управління є невід’ємною частиною банківської діяльності. Управління – це вплив суб’єктів управління на діяльність людей і трудових колективів для організації та розвитку виробництва, які спрямовані на отримання бажаних результатів. Управління банківським бізнесом – це вплив органів управління на діяльність банків для організації та розвитку банківських послуг, які скеровані на отримання прибутку. Невід’ємним чинником ефективної діяльності будь-якої установи є її розвиток. Розвиток банківського бізнесу може здійснюватися у різних формах, які наведено у табл. 1 [2].

Таблиця 1 – Форми розвитку банківського бізнесу

Форми	Характеристика
Прогресивний	Зміна якості системи управління від нижчого до вищого
Регресивний	Зниження рівня якості, деградація банківського бізнесу, падіння якісних та кількісних характеристик
Ринковий	Збільшення клієнтської бази, зростання попиту на банківські продукти
Організаційний	Процес розвитку з удосконаленням та оновленням на усіх рівнях управління банку шляхом використання культурних постулатів та технологічної прикладної науки про поведінку
Екстенсивний	Збільшення того, що вже є
Інтенсивний	Створення нових видів банківського бізнесу
Сталий	Розвиток під впливом макро- та мікроекономічних чинників, зростання попиту на банківські товари та послуги, розширення масштабів функціонування, можливість забезпечення безперервного процесу розвитку на фінансовому ринку, збереження рівня забезпеченості фінансових зобов’язань протягом довготермінового періоду
Управлінський	Виділена система управління розвитком банківського бізнесу, в якій об’єднані інноваційні та інвестиційні процеси, реінжиніринг, що сприяють якісним та кількісним змінам у всіх організаційних напрямках банку, а також контури управління на основі зворотних зв’язків, де виконуються стратегічні та тактичні завдання суб’єктів управління, а також використовується механізм управління розвитком бізнесу

Головна мета, яку ставлять перед собою власники банку, вкладаючи грошові кошти, – досягнення високої ефективності функціонування банків для отримання прибутку, який необхідний для залучення нового капіталу, що дає змогу збільшувати обсяги та підвищувати якість пропонованих послуг, стимулювати діяльність керівництва банку, оптимізувати витрати та розвивати банківські технології і бізнес загалом [3]. Питання ефективного управління розвитком банківського сектору сьогодні доволі актуальне. Розглянувши детально усі складники, що утворюють поняття «управління розвитком банківським сектором», ми вважаємо за доцільне запропонувати власне трактування. Управління розвитком банківського бізнесу – це цілеспрямований вплив суб’єктів щодо діяльності банку для ефективної організації його функціонування, що сприятимуть реалізації стратегії розвитку та досягненню очікуваних соціально-економічних індикаторів [4]. Головним суб’єктом управління тут є вищі органи управління банку: Загальні збори акціо-

нерів, Спостережна рада та Правління банку. Саме вони організують управління розвитком банківського сектору на макрорівні.

Дослідження еволюції банківської справи свідчить про безперервний рух банків вперед, постійний пошук нових форм та методів управління, які під впливом глобалізаційних та євроінтеграційних процесів інтенсивно удосконалюються.

Висновки. Отже, ефективне функціонування банківського бізнесу на фінансовому ринку відбувається за наявності різних видів забезпечення, зокрема: законодавчого, фінансового, стратегічного, організаційного, інноваційного, маркетингового та ін. У більшості країн світу, у тому числі й в Україні, робота банку піддається деталізованому управлінню чи не усіма аспектами діяльності зі сторони держави і самих комерційних банків, вивчення прогресивних механізмів управління, особливо щодо ефективності розвитку банківського сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андросюк О. Механізм здійснення банківських послуг та операцій в банках України. *Економічний простір*. 2022. № 148. С. 72–81.
2. Банківська система в умовах війни. *Макроекономічний огляд: ICU*. URL: <https://icu.ua/en/research/macroeconomics?year=2022>
3. Бондар Л. Банківські інновації як необхідність ефективного функціонування банківського ринку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 3. С. 5–8.
4. Вовчак О. Напрями стабілізації роботи банків в умовах кризових явищ. *Фінансовий простір*. 2023. № 4(16). С. 27–31.
5. Дудченко В. Етапи формування та сучасні проблеми розвитку банківської системи України. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2024. Вип. 14. С. 99–10.

УДК 336.7

Волкова Н. І.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Паланська В. М.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ФОРМ КРЕДИТНИХ ГРОШЕЙ В УКРАЇНІ

Вступ. В умовах масштабної трансформації фінансової системи України традиційні інструменти поступово доповнюються цифровими активами. Під час воєнного стану впровадження е-гривні стає не лише технічною інновацією, а й важливим елементом підтримки фінансової стабільності. Оцифрування кредитних відносин дає змогу знизити транзакційні витрати, підвищити прозорість розподілу коштів та застосовувати смарт-контракти для цільового фінансування. Однак перед

регулятором постають нові виклики: необхідність формування відповідної законодавчої бази, мінімізація кіберризиків та попередження загроз для ліквідності банківського сектору. Питання впровадження цифрових форм грошей є критичним для поствоєнного відновлення України та її інтеграції до Єдиного платіжного простору євро (SEPA). Традиційні кредитні гроші поступово трансформуються у програмовані активи, що дає змогу автоматизувати виконання кредитних договорів через смарт-контракти. Проте цей процес супроводжується ризиками кібербезпеки, регуляторною невизначеністю та необхідністю адаптації законодавства до європейських стандартів, зокрема регламенту МіСА. Оптимізація роботи з цими інструментами є запорукою фінансової стабільності та інвестиційної привабливості країни.

Мета роботи – дослідити сучасний стан розвитку цифрових форм кредитних грошей в Україні, виявити ключові з них, а саме інфраструктурні, правові, безпекові бар'єри, що стримують їх масове впровадження, та визначити стратегічні перспективи інтеграції української цифрової валюти у європейський фінансовий простір.

Основна частина. Трансформацію грошового обігу та перспективи запровадження е-гривні активно досліджують С. В. Науменкова та В. І. Міщенко [1], аналізуючи цифрові валюти центробанків (CBDC). Адаптацію фінансової системи до умов воєнного стану та роль новітніх активів як «безпечної гавані» розглядають науковці, зокрема О. В. Дзюблюк [2]. Водночас правові аспекти регулювання віртуальних активів, зокрема базовий законопроект № 10225-д щодо їх оподаткування, висвітлюються в аналітиці Мінцифри за участі О. Борнякова [3].

Сучасна українська фінтех-екосистема демонструє високу готовність до впровадження цифрової гривні. Статистика НБУ показує, що попри війну, частка безготівкових операцій стабільно зростає, досягнувши рекордних показників у 2025 р. [4]. Це створює ідеальний фундамент для переходу до е-гривні як прямого цифрового зобов'язання центробанку.

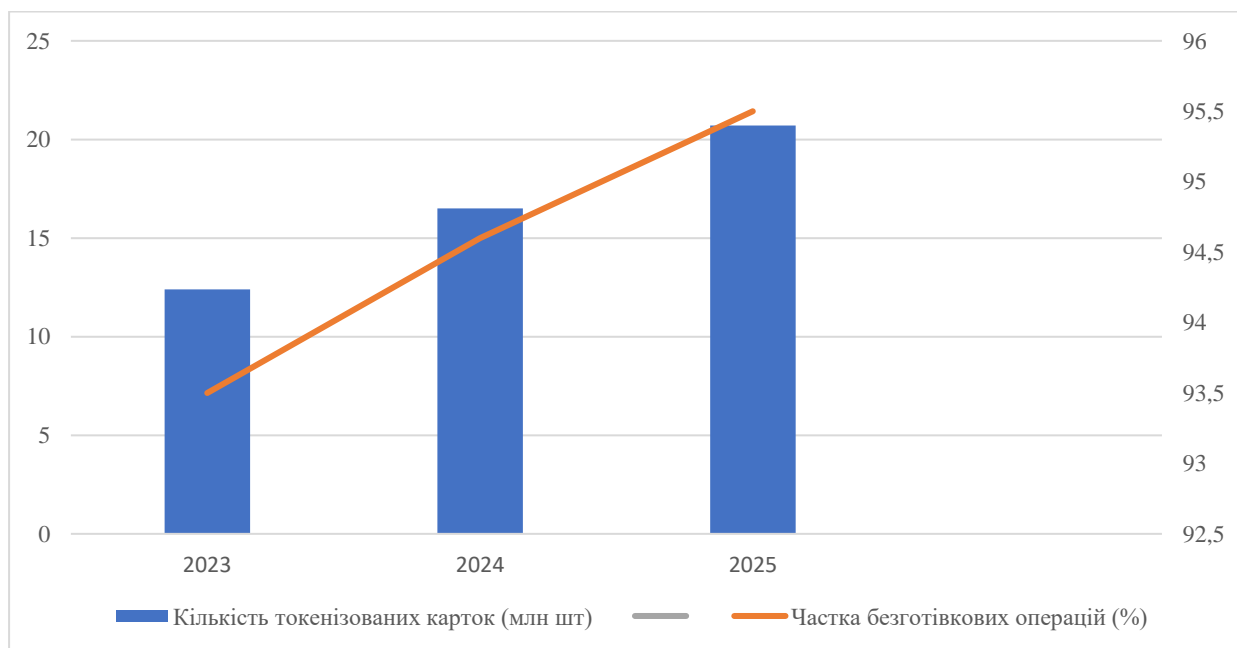

Рисунок 1 – Показники цифровізації платіжного ринку України 2023–2025 рр.
Джерело: побудовано автором на основі статистичних звітів НБУ [5]

Основним інструментом розвитку цифрових кредитних грошей стає е-гривня. Як зазначають експерти, її впровадження дасть змогу реалізувати концепцію «програмованих грошей». Наприклад, соціальні виплати або цільові кредити на відбудову можуть бути закодовані так, щоб їх можна було використати лише на визначені категорії товарів, як-от будівельні матеріали, енергообладнання, що виключає корупційний складник.

Незважаючи на високу технологічну готовність вітчизняного фінансового сектору, процес повноцінного запуску е-гривні стикається з низкою суттєвих викликів. За таких умов перед Національним банком України постає питання оптимізації політики впровадження інновацій заради збереження макроекономічної стабільності та уникнення криз.

Таблиця 1 – Проблеми впровадження цифрових форм кредитних грошей

№ з/п	Сутність проблеми	Наслідки
1.	Ризик дезінтермедіації – потенційний відтік ліквідності з комерційних банків	Загроза для стабільності банківської системи України
2.	Правовий бар'єр – законодавство України у сфері віртуальних активів перебуває на стадії адаптації до європейського регламенту MiCA	Перешкоди для повноцінної інтеграції вітчизняного ринку цифрових активів у європейський фінансовий простір
3.	Необхідність посилення кібербезпеки	Зростання суми збитків від незаконних дій із використанням платіжних інструментів, шахрайства в мережі Інтернет

Джерело: побудовано автором на основі [6; 7; 8]

Акцентуючи на тому, що в умовах цифровізації фінансового сектору та триваючої війни питання кібербезпеки стає надмірно важливим, наведемо статистичні дані. Як свідчать результати аналізу Національного банку України, незважаючи на загальне зменшення кількості шахрайських операцій на 1 % у 2024 р., загальна сума збитків від незаконних дій із використанням платіжних інструментів стрімко зросла на 37 % і сягнула 1,1 млрд гривень. Відбулося суттєве зростання середньої суми однієї незаконної операції на 39 % (із 3 065 грн у 2023 р. до 4 247 грн у 2024 р.) [6]. Особливе занепокоєння викликає той факт, що 93 % від загальної суми збитків припадає на шахрайство в мережі Інтернет, а лівова частка втрат (84 %) спричинена методами соціальної інженерії. За таких умов захист фінансової стабільності та безпечне функціонування майбутньої е-гривні вимагає від державних адміністративних органів не лише побудови безпрецедентно стійкої цифрової інфраструктури, але й системного підвищення рівня обізнаності громадян щодо правил платіжної безпеки.

Висновки. Впровадження цифрових форм кредитних грошей, а саме е-гривні, є стратегічно важливим кроком для фінансової системи України, особливо в контексті поствоєнного відновлення. Завдяки високій готовності вітчизняного фінтех-сектору та стабільному зростанню частки безготівкових розрахунків держава вже має міцний фундамент для запуску цифрової валюти. Найбільшою перевагою цього переходу є можливість використання смарт-контрактів, які здатні зробити розподіл коштів на відбудову та соціальні виплати абсолютно прозорим та захищеним від корупції. Проте успішність цієї масштабної трансформації прямо залежить від здатності держави подолати три ключові бар'єри. По-перше, НБУ необхідно впро-

ваджувати е-гривню так, щоб не спровокувати масовий відтік коштів із традиційних депозитів і зберегти здатність комерційних банків кредитувати економіку. По-друге, українське законодавство потребує остаточної адаптації до європейського регламенту MiCA, щоб усунути регуляторну невизначеність. По-третє, через стрімке зростання збитків від кібершахрайства критичною умовою стає розбудова стійкої інфраструктури безпеки та масова освіта громадян щодо захисту від соціальної інженерії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міщенко В. І., Науменкова С. В., Міщенко С. В. Цифрові гроші центральних банків: майбутнє інституційних змін у банківському секторі. *Фінанси України*. 2021. № 2. С. 26–48. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.02.026>
2. Дзюблюк О. В. Цільові орієнтири монетарної політики в умовах воєнного стану. *Світ фінансів*. 2025. № 2(83). URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1821>
3. Борняков О. Новий етап регулювання віртуальних активів в Україні: що змінюється для бізнесу та інвесторів (щодо законопроекту № 10225-д). *Картка законопроекту на сайті ВРУ*. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56271>
4. Статистика платіжного ринку. *Офіційне інтернет-представництво Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/payments>
5. Безготівкові розрахунки у 2024 р. суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. *Офіційне інтернет-представництво Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami>
6. Динаміка зростання середньої суми однієї шахрайської операції з платіжними картками в Україні (2023–2024 рр.). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-vipadkiv-shahraystva-z-kartkami-znizilasya-zbitki-za-nimi--zrosli>
7. Цифрові гроші та фінансова система: регулювання, переваги та ризики. *Журнал «Експерт»*. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/4686>
8. Аналітика від юридичної фірми GOLAW: «Новий етап регулювання віртуальних активів в Україні». URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/novij-etap-regulyuvannya-virtualnih-aktiviv-v-ukrayini-shho-zminyuyetsya-dlya-biznesu-ta-investoriv/>

УДК 336.74(477)

Пастух Д. І.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

Юрчишена Л. В.

*д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Грошова система України в період 2022–2026 рр. стала об'єктом безпрецедентного за масштабами адаптивного управління. В умовах повномасштаб-

ної агресії вона не лише зберегла цілісність, а й трансформувалася в інструмент абсорбції зовнішніх і внутрішніх шоків. Проблема полягає у необхідності переходу від «економіки виживання» до відновлення стійкого ринкового механізму за умови збереження значного дефіциту державного бюджету та непередбачуваності зовнішніх логістичних шляхів. Аналіз поточної динаміки дає змогу оцінити ефективність монетарних інструментів НБУ в умовах воєнного часу [1; 4].

Мета роботи – обґрунтувати особливості функціонування грошової системи України та оцінити ефективність застосування монетарних інструментів НБУ для забезпечення макрофінансової стабільності в умовах воєнного стану.

Основна частина. У 2022 р. грошова система України зазнала значного впливу кризових явищ, що зумовило необхідність оперативного реагування з боку Національного банку України. З метою забезпечення макрофінансової стабільності було застосовано жорсткі монетарні заходи, зокрема валютні обмеження та фіксацію обмінного курсу. Такі дії дали змогу уникнути дестабілізації валютного ринку та стримати інфляційні процеси [1].

Упродовж 2023–2024 рр. відбувалося поступове пом'якшення валютних обмежень і перехід до більш гнучкого валютного регулювання. Згідно з офіційними матеріалами Національного банку України, у 2025 р. було впроваджено режим керованої гнучкості валютного курсу, що сприяло підвищенню ефективності валютної політики та адаптації економіки до ринкових умов [1]. Підтримка стабільності на валютному ринку забезпечувалася також завдяки міжнародній фінансовій допомозі та достатньому рівню міжнародних резервів, що підтверджується аналітичними матеріалами Міжнародного валютного фонду [4].

Інфляційні процеси у досліджуваній період характеризуються поступовим уповільненням. Відповідно до інфляційного звіту Національного банку України за січень 2026 р., у 2025 р. споживча інфляція знизилася до орієнтовно 8 % у річному вимірі. Очікується, що у 2026 р. інфляція становитиме 7–7,5 % з подальшим зниженням до цільового рівня 5 % у середньостроковій перспективі [2]. Важливу роль у стримуванні інфляції відіграє облікова ставка, що використовується як ключовий інструмент грошово-кредитної політики відповідно до законодавчо визначених функцій Національного банку України [3].

Значні зміни відбулися у сфері безготівкових розрахунків. За даними Національного банку України, у 2025 р. кількість операцій із використанням платіжних карток досягла 9,5 млрд, причому більшість із них становили безготівкові платежі. Частка безготівкових операцій за сумою перевищила 65 %, що свідчить про високий рівень розвитку платіжної інфраструктури та цифровізації фінансових послуг [5]. Зростання кількості токенизованих карток також підтверджує активне впровадження сучасних технологій у фінансову систему.

Перспективним напрямом розвитку грошової системи є впровадження цифрової валюти центрального банку. Відповідно до офіційних матеріалів Національного банку України, у 2025–2026 рр. триває тестування проекту е-гривні, що може використовуватися як інструмент для здійснення цифрових платежів та підвищення прозорості фінансових операцій [1].

Водночас, за оцінками Міжнародного валютного фонду, зберігаються певні ризики для стабільності грошової системи, зокрема значний дефіцит державного

бюджету та залежність від зовнішнього фінансування [4]. Це зумовлює необхідність зваженої грошово-кредитної політики та координації дій між монетарними та фіскальними органами.

Висновки. Отже, у 2022–2026 рр. грошова система України функціонує в умовах підвищеної невизначеності, проте демонструє здатність до стабілізації та поступового розвитку. Аналіз офіційних джерел свідчить про ефективність заходів Національного банку України щодо стримування інфляції, підтримання валютної стабільності та розвитку безготівкових розрахунків. Подальший розвиток грошової системи пов'язаний із необхідністю зниження макрофінансових ризиків та впровадження інноваційних фінансових інструментів, що відповідає визначеній меті дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грошово-кредитна політика: офіційні матеріали та звіти. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua>
2. Інфляція буде помірною у 2026–2028 рр.: Інфляційний звіт за січень 2026 р. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-bude-pomirnoyu-u-20262028-rokah-a-ekonomika-postupovo-zrostatime--inflyatsiyniy-zvit>
3. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 29. Ст. 238.
4. Ukraine: IMF Country Report No. 25/110. Washington: International Monetary Fund, 2025. 108 p.
5. Операції з платіжними картками у 2025 р.: аналітичний огляд. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/operatsiyi-z-platijnimi-kartkami-u-2025-rotsi-bilshist--bezgotivkovi>

УДК 336.71

Синенко В. М.

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту ЛНУ ім. І. Франка

ЗНАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СФЕРІ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Вступ (постановка проблеми). Сучасний розвиток банківської системи безпосередньо пов'язаний із масштабом і якістю інноваційних процесів у сфері банківських послуг. Цифровізація фінансового сектору змінює не лише канали взаємодії банку з клієнтом, а й саму логіку створення, надання та супроводу банківських продуктів. Національний банк України у стратегічних документах визначає розвиток ринку фінтеху, цифрових технологій, кешлес-економіки та платформ регуляторів як складник інноваційного розвитку фінансового сектору [1]. Це свідчить про те, що інновації в банківських послугах вже не є факультативним елементом конкуренції, а перетворюються на системну умову стійкості, доступності та ефективності банківської діяльності.

Мета роботи. Метою роботи є визначення економічного та інституційного значення розвитку інноваційних процесів у сфері банківських послуг, а також обґрунтування їх впливу на конкурентоспроможність банків, якість обслуговування клієнтів, безпеку фінансових операцій і трансформацію банківської системи України.

Основна частина. Інноваційні процеси у сфері банківських послуг охоплюють цифрові платежі, дистанційне обслуговування, мобільний та інтернет-банкінг, використання API, автоматизацію внутрішніх процедур, інструменти електронної ідентифікації, аналітику даних і нові підходи до управління ризиками. Характерною ознакою сучасної цифровізації фінансів є зростаюче використання широкого спектра інноваційних технологій у різних сегментах банківського ланцюга створення вартості. Це означає, що інновації впливають не лише на зовнішній сервіс, а й на внутрішню операційну модель банку.

Значення розвитку інноваційних процесів насамперед виявляється у підвищенні доступності банківських послуг. Цифрові канали дають змогу скоротити часові та просторові обмеження у взаємодії клієнта з банком, знизити транзакційні витрати та розширити охоплення фінансовими послугами. Українська практика підтверджує цю тенденцію: за даними НБУ, у 2024 р. частка безготівкових операцій із використанням платіжних карток за кількістю досягла 94,6 %, а за сумою – 64,5 % [2]. Такі показники засвідчують, що інновації у платіжній інфраструктурі вже стали однією з базових форм повсякденної банківської взаємодії.

Технологічне оновлення дає змогу банкам прискорювати обробку операцій, персоналізувати продукти, підвищувати якість клієнтського досвіду та швидше адаптуватися до змін ринкового середовища. У Стратегії розвитку фінтеху в Україні підкреслено, що розвиток цифрових фінансів, відкритого банкінгу та платформ регуляторної взаємодії формує нове середовище конкуренції, у якому перевагу отримують установи, здатні поєднувати технологічність, безпеку та клієнтоорієнтованість [1]. Отже, інноваційність банківських послуг треба розглядати як чинник не лише технологічного, а й економічного розвитку банківської системи.

Водночас розвиток інноваційних процесів має супроводжуватися належним нормативним і безпековим забезпеченням. Закон України «Про платіжні послуги» визначає засади функціонування платіжного ринку, порядок надання платіжних послуг та вимоги до захисту інформації під час виконання платіжних операцій [3]. Зокрема, закон вимагає забезпечення цілісності, конфіденційності, доступності та простежуваності інформації. Додатково НБУ у звіті з оверсайту інфраструктури фінансового ринку наголошує на необхідності безперервності, надійності та ефективності функціонування платіжної інфраструктури. Це означає, що інноваційний розвиток банківських послуг є продуктивним лише тоді, коли він поєднується з кіберстійкістю, правовою визначеністю та інституційним контролем.

Отже, розвиток інноваційних процесів у сфері банківських послуг має багатомірне значення. Він сприяє фінансовій інклюзії, модернізує механізми банківського обслуговування, прискорює обіг коштів, підвищує прозорість операцій та формує нові стандарти якості фінансового сервісу. Водночас інновації змінюють сам статус банку: від традиційної кредитно-розрахункової установи він еволюціонує до технологічно інтегрованого провайдера комплексних фінансових рішень.

Такий підхід дає підстави стверджувати, що інноваційні процеси є не похідним, а системоутворювальним чинником розвитку сучасної банківської сфери.

Висновки. Отже, розвиток інноваційних процесів у сфері банківських послуг треба розглядати як один із визначальних чинників структурної трансформації сучасної банківської системи. Їх значення не обмежується лише технологічним оновленням окремих продуктів або каналів обслуговування, а виявляється у глибокій зміні принципів функціонування банків, способів взаємодії з клієнтами, механізмів управління даними, ризиками та платіжними потоками. Саме інноваційні процеси формують передумови для переходу від традиційної моделі банківської діяльності до цифрової інтегрованої системи фінансового посередництва, у межах якої ключового значення набувають швидкість, доступність, безперервність і персоналізація банківських послуг.

Під час дослідження обґрунтовано, що розвиток інновацій у банківській сфері має комплексний економічний та інституційний ефект. З одного боку, він сприяє підвищенню конкурентоспроможності банків, зниженню операційних витрат, розширенню фінансової інклюзії та вдосконаленню клієнтського сервісу. З іншого боку, інноваційні процеси змінюють саму архітектуру банківського ринку, посилюючи значення цифрової інфраструктури, правового регулювання, кібербезпеки та міжінституційної взаємодії. Це дає підстави стверджувати, що інноваційність у сфері банківських послуг доцільно оцінювати не як допоміжну характеристику розвитку банку, а як системну основу його довгострокової стійкості та адаптивності.

Теоретичне узагальнення опрацьованого матеріалу дає змогу також акцентувати, що ефективність інноваційних процесів визначається не лише рівнем технологічного впровадження, а й ступенем їх інституційної узгодженості з потребами ринку, очікуваннями споживачів і вимогами фінансової безпеки. У цьому аспекті перспективним є підхід, за якого інноваційний розвиток банківських послуг трактується як поєднання технологічної модернізації, регуляторної адаптації та функціонального переосмислення ролі банку в цифровій економіці. Такий підхід дає змогу глибше інтерпретувати сучасні зміни у банківській сфері та розглядати їх не фрагментарно, а як взаємопов'язаний процес якісного оновлення фінансового посередництва.

Отже, розвиток інноваційних процесів у сфері банківських послуг визначає не лише поточну динаміку банківського сектору, а й стратегічні напрями його подальшої еволюції. У сучасних умовах саме здатність банків поєднувати технологічність, надійність, правову визначеність і клієнтоорієнтованість стає базовою умовою їх ефективного функціонування. Це дає підстави зробити висновок, що інноваційні процеси є фундаментом якісного оновлення банківських послуг і водночас механізмом формування нової моделі банківської системи, більш гнучкої, стійкої та відповідної викликам цифрової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 р. Національний банк України. 2020. URL: <https://surl.li/bxvfpb> (дата звернення: 28.03.2026).
2. Безготівкові розрахунки у 2024 р. суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. Національний банк України. 2025. URL: <https://surl.li/qsznha> (дата звернення: 28.03.2026).

3. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20> (дата звернення: 28.03.2026).

УДК 336.71:343.72(477)

Волкова В. В.

*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Мельник В. О.

*магістрант ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

МЕХАНІЗМ БОРОТЬБИ З БАНКІВСЬКИМ ШАХРАЙСТВОМ В УКРАЇНІ

Вступ. Сучасний етап розвитку фінансового сектору характеризується тотальною цифровізацією банківських процесів, яка, з одного боку, забезпечила безпрецедентну доступність послуг, а з іншого, – сформувала нове поле вразливостей. Трансформація традиційного банківського бізнесу в цифрові екосистеми супроводжується еволюцією злочинних схем, які адаптуються до технологічних змін швидше, ніж системи захисту.

Актуальність дослідження підтверджується критичною динамікою: за період 2020–2024 рр. кількість зареєстрованих випадків банківського шахрайства в Україні зросла більш ніж у 2,3 рази – з 82,4 тис. до 193,2 тис. інцидентів. Фінансовий складник викликає ще більше занепокоєння: обсяг прямих збитків збільшився у 3,56 рази, досягнувши 11,4 млрд гривень у 2024 р. Такі показники свідчать не лише про масштабування загрози, але й про зростання «середнього чека» однієї операції, що свідчить про перехід шахраїв від масованих примітивних атак до складних багатовекторних операцій.

Сприятливе середовище для розвитку шахрайських практик формується під впливом комплексу факторів. По-перше, це швидке впровадження інструментів дистанційного обслуговування, які випереджають рівень цифрової гігієни користувачів. По-друге, системна недосконалість механізмів внутрішнього моніторингу та систем боротьби з шахрайством у низці фінансових установ. Нарешті, ситуація ускладнюється фактором війни, який підвищив соціальну вразливість населення та спровокував появу нових маніпулятивних схем (псевдоблагодійність, фіктивні платежі тощо). У сукупності це вимагає негайного перегляду стратегій кібербезпеки та посилення взаємодії між банківським сектором, правоохоронними органами та регулятором для мінімізації системних ризиків.

Мета роботи. Метою дослідження є аналіз сутності банківського шахрайства, оцінка сучасного механізму боротьби з ним в Україні та визначення напрямів удосконалення системи захисту з урахуванням зарубіжного досвіду.

Основна частина. Банківське шахрайство – це багатогранне явище, яке поєднує фінансові, технологічні та соціально-поведінкові аспекти [3, с. 428]. Економічна сутність шахрайства полягає не лише у прямій матеріальній шкоді, а й у дестабілізації кредитної системи, збільшенні операційних ризиків та підриві

довіри до банківських установ. Основними факторами поширення шахрайства є: недосконалі системи внутрішнього контролю, низький рівень фінансової грамотності клієнтів, швидкий розвиток цифрових каналів без належного захисту, а також внутрішні загрози з боку банківського персоналу.

Сучасні шахрайські схеми характеризуються такими тенденціями: фішингові та смішингові атаки – 31 %, соціальна інженерія – 24 %, несанкціоновані транзакції шляхом перехоплення ОТР-кодів – 18 %. Частка віддалених схем зростає з 68 % у 2020 р. до 88 % у 2024 р., що свідчить про системний перехід злочинної діяльності в цифровий простір.

Таблиця 1 – Динаміка банківського шахрайства в Україні (2020–2024 рр.)

Показник	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість випадків (тис.)	82,4	104,3	131,7	168,5	193,2
Збитки (млрд грн)	3,2	4,8	6,1	8,7	11,4
Частка дистанційних схем (%)	68	73	79	83	88
Рівень автовиявлення шахрайства (%)	–	48	55	63	71

Джерело: складено автором на основі даних [1; 2]

Оцінка систем внутрішнього контролю виявила глибоку технологічну диференціацію між фінансовими установами, яка безпосередньо корелює з їх інвестиційними можливостями. Великі системно важливі банки, що впроваджують інтелектуальні платформи боротьби з шахрайством на основі машинного навчання, досягли автоматичного рівня виявлення шахрайства на рівні 82 %, тоді як у малих банках цей показник становить лише 44 % через використання застарілих сценарних методів моніторингу. Така нерівномірність створює вразливі зони в загальнонаціональній банківській мережі, які активно використовуються зловмисниками для виведення коштів. Водночас ефективність механізмів реагування постфактум залишається критично низькою: частка активів, повернутих постраждалим клієнтам, не перевищує 10 %. Це пов'язано з високою швидкістю транзакцій через системи миттєвих платежів, недосконалими процедурами блокування рахунків фіктивних осіб та недостатньою ефективністю міжбанківського обміну даними про інциденти, що вимагає переходу до проактивних стратегій захисту.

Аналіз зарубіжного досвіду, зокрема країн Європейського Союзу, підтверджує високу ефективність моделей, заснованих на принципах відкритого банкінгу та централізованому міжбанківському обміні даними про підозрілі транзакції в режимі реального часу. Впровадження суворих стандартів автентифікації клієнтів (SCA), передбачених директивою PSD2, дало змогу європейським фінансовим інституціям суттєво мінімізувати ризики несанкціонованого доступу до рахунків. Особливої уваги заслуговує використання інструментів прогнозування аналітики на базі великих даних (Big Data), які дають змогу виявляти аномалії в поведінці користувачів ще до моменту вчинення правопорушення. Крім технологічних рішень, провідні країни впроваджують масштабні національні програми підвищення цифрової грамотності, що формує у населення навички кібергігієни та знижує ефективність методів соціальної інженерії. Адаптація цих підходів до вітчизняних реалій через гармонізацію українського законодавства з нормами ЄС та посилення

ролі регулятора у створенні єдиного інформаційного хабу з протидії фроду є стратегічно важливим напрямом зміцнення національної системи фінансової безпеки [6, с. 317].

Механізм боротьби з банківським шахрайством в Україні охоплює три рівні: превентивний, який включає багатofакторну автентифікацію, поведінкову аналітику та моделі ML; оперативне реагування, яке передбачає блокування транзакцій та внутрішні розслідування; та фінансовий моніторинг, який передбачає повідомлення про підозрілі транзакції до Державної служби фінансового моніторингу [4, с. 163]. Незважаючи на це, залишаються значні вразливості, зокрема фрагментована міжбанківська взаємодія, нерівномірний технологічний розвиток установ, формалізація процедур моніторингу та обмежена координація з правоохоронними органами.

Отже, наявна трирівнева система боротьби з банківським шахрайством потребує системної модернізації шляхом переходу від реактивної моделі до проактивної екосистеми безпеки. Пріоритетними напрямками вдосконалення мають стати створення єдиної загальнонаціональної платформи для миттєвого обміну даними про інциденти шахрайства між банками, правоохоронними органами та регулятором, а також впровадження єдиних стандартів кіберзахисту для установ усіх рівнів. Лише поєднання технологічної конвергенції на основі штучного інтелекту з підвищенням фінансової обізнаності громадян дасть змогу мінімізувати системні ризики та забезпечити стабільність фінансового сектору України в умовах глобальної цифровізації.

Висновки. За результатами проведеного дослідження встановлено, що масштаби банківського шахрайства в Україні зростають паралельно з розвитком цифрових фінансових технологій, що вимагає переходу від реактивної до проактивної, ризикоорієнтованої моделі контрзаходів. Ефективність механізмів захисту підвищується завдяки створенню централізованої міжбанківської платформи для обміну даними про шахрайські рахунки та «дропи» під координацією НБУ, гармонізації стандартів Strong Customer Authentication відповідно до вимог ЄС (PSD2), вирівнюванню технологічного рівня між великими та малими банками шляхом запровадження єдиних регуляторних вимог до систем боротьби з шахрайством, а також розширенню національних програм з підвищення фінансової грамотності населення. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню рівня фінансової безпеки банківської системи та зміцненню довіри населення до фінансових установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про платіжне шахрайство. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistics/fraud> (дата звернення: 15.03.2025).
2. Звіти про інциденти банківського шахрайства. *Фонд гарантування вкладів фізичних осіб*. URL: <https://www.fg.gov.ua/uk/statistika> (дата звернення: 15.03.2025).
3. Мирко Г. Є. Визначення поняття шахрайства в банківській сфері за кримінальним законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 427–430.
4. Нежива М. О., Мисюк В. О. Протидія шахрайству в умовах війни. *Бізнес-інформ*. 2023. № 1. С. 160–166.

5. European Banking Authority. Report on fraud prevention and detection 2023. URL: <https://www.eba.europa.eu> (дата звернення: 15.03.2025).

6. Аналіз сучасних методів шахрайства в банківських платіжних системах. К. Р. Жмуровська, К. Е. Чукалов, В. О. Товстик та ін. *Modern research in science and education*. Chicago, 2024. P. 315–321.

УДК 336.7

Волкова В. В.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Філімонова А. О.

*здобувачка ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Вступ. У сучасних умовах розвитку економіки України спостерігається підвищення рівня макроекономічної нестабільності, що проявляється в інфляційних процесах, коливаннях валютного курсу та посиленні впливу глобальних фінансових факторів. Вагому роль у забезпеченні макроекономічної рівноваги відіграє Національний банк України, який здійснює грошово-кредитне регулювання з метою підтримання стабільності грошової одиниці та фінансової системи загалом. У наукових дослідженнях вітчизняних учених значна увага приділяється оцінці ефективності інструментів монетарної політики та їх впливу на функціонування фінансового ринку. У зв'язку з цим дослідження впливу монетарної політики НБУ на розвиток внутрішнього фінансового ринку набуває особливої актуальності та має важливе теоретичне і практичне значення, особливо в умовах воєнного стану та підвищеної макроекономічної невизначеності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У наукових працях значна увага приділяється оцінці ефективності інструментів монетарної політики, зокрема у дослідженнях С. В. Глуценка щодо теорії та практики монетарної політики, С. М. Савлука та С. М. Аржевітіна стосовно діяльності центрального банку, а також у роботах Є. В. Ткача та П. О. Нікіфорова, де аналізується інституційне середовище фіскальної та монетарної політики.

Мета роботи – аналіз ефективності монетарної політики НБУ, її впливу на вітчизняний фінансовий ринок та оцінка супутніх ризиків у короткостроковій і довгостроковій перспективах.

Основа частина. Монетарна політика Національного банку України є системою заходів, спрямованих на регулювання грошового обігу та забезпечення макроекономічної стабільності. За допомогою неї забезпечується цінова стабільність, що реалізується через режим інфляційного таргетування, а також підтримання стабільності фінансової системи [3, с. 37].

Для реалізації монетарної політики Національний банк України застосовує комплекс інструментів, серед яких провідне місце посідають облікова ставка, операції на відкритому ринку, механізм обов'язкового резервування, валютні інтервенції та інструменти рефінансування банків. Використання зазначених інструментів дає змогу регулювати обсяг грошової маси в економіці та впливати на динаміку процентних ставок.

Одним із ключових інструментів монетарної політики є облікова ставка Національного банку України, яка визначає вартість кредитних ресурсів у банківській системі. Її зміна безпосередньо впливає на процентні ставки за кредитами і депозитами, а також на інвестиційну активність. Підвищення облікової ставки спрямоване на стримування інфляційного тиску, тоді як її зниження стимулює економічну активність і розвиток кредитування [2, с. 85].

Монетарна політика Національного банку України має комплексний вплив на функціонування внутрішнього фінансового ринку. Застосування інструментів грошово-кредитного регулювання зумовлює зміну умов кредитування, рівня процентних ставок, стабільності валютного курсу та розвитку фінансових інструментів. Вплив поширюється на ключові сегменти фінансового ринку, зокрема банківський, кредитний, валютний та інвестиційний. Узагальнення основних напрямів такого впливу наведено в табл. 1 [1, с. 52].

Застосування інструментів грошово-кредитного регулювання забезпечує стабілізацію банківської системи, впливає на динаміку кредитної активності та сприяє підтриманню стабільності валютного ринку. Це формує передумови для розвитку внутрішнього фінансового ринку, зокрема банківського кредитування, ринку державних цінних паперів та інших його сегментів, а також підвищує ефективність функціонування фінансової системи та рівень довіри до фінансових інститутів.

Таблиця 1 – Вплив монетарної політики НБУ на основні сегменти фінансового ринку України

Сегмент фінансового ринку	Основні інструменти впливу НБУ	Характер впливу
Банківський ринок	Облікова ставка, операції рефінансування, резервні вимоги	Визначає вартість кредитних ресурсів, впливає на обсяги кредитування та депозитні ставки
Кредитний ринок	Облікова ставка, регулювання ліквідності	Сприяє зміні обсягів кредитування економіки та рівня процентних ставок
Валютний ринок	Валютні інтервенції, валютне регулювання	Стабілізує валютний курс та зменшує коливання на валютному ринку
Ринок цінних паперів	Операції з державними облігаціями, операції на відкритому ринку	Впливає на дохідність державних цінних паперів та ліквідність фінансового ринку
Інвестиційний ринок	Регулювання грошової маси, процентна політика	Стимулює або стримує інвестиційну активність у країні

Важливим напрямом сучасної монетарної політики України є режим інфляційного таргетування, що передбачає використання процентної ставки як основного інструменту регулювання інфляції. Такий підхід забезпечує підвищення прозорості та передбачуваності грошово-кредитної політики.

Вагомим складником забезпечення фінансової стабільності є узгоджена реалізація монетарної та макропруденційної політики. У цьому контексті Національний банк України здійснює системний аналіз діяльності банківських установ, оцінює рівень ризиків у банківській системі та застосовує відповідні регуляторні інструменти з метою підтримання стійкості фінансового сектору.

В умовах макроекономічної нестабільності особливого значення набуває також підтримання стабільності валютного ринку. З цією метою Національний банк України здійснює валютні інтервенції та регулює обсяги валютних операцій, що сприяє зменшенню курсових коливань і підтриманню стабільності національної валюти [2, с. 87].

Для узагальнення економічних ефектів монетарної політики НБУ та оцінки їх часових характеристик і потенційних ризиків використано аналітичний підхід, результати якого наведено у табл. 2 [4].

Аналіз даних, наведених у табл. 2, свідчить, що монетарна політика Національного банку України має багатовимірний і динамічний вплив на розвиток внутрішнього фінансового ринку, що проявляється як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. У короткостроковому періоді інструменти грошово-кредитного регулювання забезпечують стабілізацію фінансової системи через підтримання ліквідності банків, згладжування валютних коливань та регулювання вартості кредитних ресурсів. У довгостроковій перспективі ефективна монетарна політика формує передумови для підвищення стійкості банківської системи, розвитку кредитного та інвестиційного ринків, а також зміцнення довіри до фінансових інститутів.

Таблиця 2 – Аналітична оцінка впливу монетарної політики НБУ на розвиток фінансового ринку України

Напрямок впливу	Інструменти НБУ	Короткостроковий ефект	Довгостроковий ефект	Потенційні ризики
Стабільність банківської системи	Облікова ставка, рефінансування, резервні вимоги	Підтримка ліквідності банків, зниження ризику неплатоспроможності	Зміцнення стійкості банківської системи, підвищення довіри вкладників	Надмірна залежність банків від рефінансування
Розвиток кредитного ринку	Процентна політика, регулювання ліквідності	Зміна вартості кредитів, стимулювання або стримування попиту на кредити	Розширення доступу до фінансування, розвиток підприємництва	Перегрів кредитного ринку або кредитне стиснення
Стабільність валютного ринку	Валютні інтервенції, валютне регулювання	Зменшення різких коливань валютного курсу	Формування стабільних валютних очікувань	Виснаження валютних резервів
Інвестиційна активність	Облікова ставка, регулювання грошової маси	Вплив на дохідність фінансових інструментів	Зростання внутрішніх та зовнішніх інвестицій	Зниження інвестицій за умови високих ставок
Ринок цінних паперів	Операції на відкритому ринку, ОВДП	Зміна дохідності державних облігацій	Розвиток фондового ринку та підвищення його ліквідності	Витіснення приватних інвестицій державними запозиченнями

Джерело: складено автором на основі [4]

Водночас результати аналізу свідчать, що вплив монетарної політики не є однозначно позитивним і супроводжується низкою ризиків, зокрема можливістю кредитного стиснення, зниження інвестиційної активності або виснаження валютних резервів у разі неефективного застосування відповідних інструментів. Це зумовлює необхідність проведення зваженої та гнучкої монетарної політики, яка враховує поточні макроекономічні умови та узгоджується з іншими напрямками державного регулювання.

Отже, ефективність монетарної політики НБУ в сучасних умовах визначається її здатністю трансформуватися у цілісну систему макрофінансової безпеки. Вона базується на гнучкому поєднанні антиінфляційних заходів із підтриманням стійкості валютного ринку та стимулюванням внутрішнього боргового фінансування без залучення прямої емісії. Завдяки зваженому використанню процентної політики та валютних інтервенцій регулятор не лише забезпечує цінову стабільність, а й формує умови для адаптації фінансового ринку до екстремальних викликів воєнного стану. Це створює необхідний фундамент довіри до національної валюти та банківської системи, що є критичною передумовою для збереження макроекономічної рівноваги та майбутнього відновлення економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глущенко С. В., Аржевітін С. М., Калита О. В. Монетарна політика: теорія та практика: навч. посіб. Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.». Київ: НаУКМА, 2024. 168 с.
2. Савлук С. М. Монетарна політика центрального банку: підручник за наук. ред. А. А. Мазаракі; Держ. торг.-екон. ун-т. Київ: Держ. торг.-екон. ун-т, 2025. 315 с.
3. Ткач Є. В., Нікіфоров П. О. Фіскальна та монетарна політика: макроекономічний аналіз та інституційне середовище: навч. посіб. Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича: Рута, 2022. 239 с.
4. Монетарна політика НБУ. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua>

СЕКЦІЯ 5
ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ І ПОДАТКИ ПОВОЄННОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 336.22:339.543

Zaporozhets O. F.

*Ph.D. in Economics, Lecturer, Department of Finance
Odesa National University of Economics*

Miroshnichenko M. I.

*Applicant for the third academic degree in higher education
Odesa National University of Economics*

**IMPROVING CUSTOMS ADMINISTRATION
AS A TOOL OF STATE FINANCIAL CONTROL**

Introduction. In the current context of national economic development and deepening integration processes, the effective functioning of the state financial control system is of particular importance.

A crucial component of this system is customs control and customs administration, ensuring the proper collection of customs duties, compliance with foreign economic legislation, and the protection of the state's financial interests. Customs authorities play a key role in monitoring the movement of goods across the customs border, which directly impacts the formation of state budget revenues.

The purpose of this paper is to examine the role of customs administration in the state financial control system, analyze its impact on ensuring the proper collection of customs duties and generating state budget revenues, and identify key areas for improving customs administration mechanisms in the context of martial law and European integration processes.

Main Section. Customs administration can be viewed as a set of organizational, legal, and informational measures aimed at ensuring the effective collection of customs duties, compliance with customs legislation, and the implementation of state customs policy. In the context of state financial control, customs administration serves as an important tool for ensuring the transparency of foreign economic transactions, preventing customs evasion, and combating smuggling and other violations of customs regulations. Given this, improving the effectiveness of customs administration requires systemic reform and the implementation of modern approaches to the organization of customs affairs. In this context, key reform areas are of particular importance, as the comprehensiveness and effectiveness of their implementation will determine the achievement of the strategic goals defined by the National Revenue Strategy until 2030: increasing trust in customs authorities in terms of compliance with the regime, law and order, and public order in customs control zones; completing the harmonization of Ukrainian customs legislation with EU legislation; building modern, flexible, reliable, service-oriented information and communication systems; modernizing outdated systems in accordance with best international practices based on EU legislation, updated provisions of the Customs Code of Ukraine aimed at simplifying and harmonizing customs procedures, and modern technical equipment for intelligent video control and weighing systems [1, p. 109].

The fiscal role of customs authorities is confirmed by the significant volumes of customs duties received by the state budget. Value-added tax on goods imported into

the customs territory, excise tax, and import duty traditionally make up a significant share of budget revenues. The effectiveness of customs administration directly impacts the state budget, necessitating the continuous improvement of customs payment control and administration mechanisms. Specifically, in 2025, the State Customs Service of Ukraine (SCU) transferred UAH 716.1 billion in customs payments to the state budget, an increase of 21% (or UAH 124.4 billion) compared to 2024. This was made possible by the combination of the resilience of Ukrainian businesses and the creation of the most favorable conditions [2].

Under martial law, the role of customs administration in the state financial control system has significantly increased. On the one hand, there is a need to ensure the prompt import of critical goods, humanitarian aid, and defense goods. On the other hand, maintaining an adequate level of financial control over the movement of goods across the customs border has become an important task, aimed at preventing violations of customs legislation and minimizing losses to the state budget. Thus, during 2025, the customs offices of the State Customs Service recorded 9,507 violations of customs regulations; as a result of resolving these cases, the amount of revenue to the state budget increased significantly: from 69.8 million UAH in 2024 to 133.5 million UAH in 2025 [3].

Despite the reforms implemented in the customs sector, Ukraine's customs administration system requires further improvement. Key challenges include the insufficient digitalization of customs procedures, the complexity of certain customs formalities, the presence of corruption risks, and the inadequate integration of customs authorities' information systems with other government institutions. A separate issue is the limited effectiveness of the risk management system, which does not always ensure the appropriate level of analytical selection of transactions for customs control.

In this context, an important area for improving customs administration is the development of electronic control systems and the automation of customs procedures. The introduction of modern information technologies contributes to increased transparency of customs processes, reduced customs clearance times, and reduced human error. Of particular importance are the development of an electronic declaration system, the use of automated risk management systems, and the implementation of information exchange mechanisms between customs authorities and other government agencies.

An important area for improving customs administration is the harmonization of Ukrainian customs legislation with international standards. In the context of European integration, the implementation of EU customs legislation and the application of best practices from international organizations in the field of customs are particularly important. This will contribute to the increased efficiency of customs control, the simplification of procedures for foreign trade entities, and the creation of a favorable environment for the development of international trade. Furthermore, improving the effectiveness of customs administration requires strengthening the institutional capacity of customs authorities, namely, enhancing the professional training of State Customs Service employees, developing analytical units, improving the internal control system, and introducing modern management methods. An important aspect is the development of a transparent and accountable system of customs authorities' activities, which will contribute to increasing business and public trust in the customs service.

Conclusions. Thus, customs administration is an important instrument of state financial control, ensuring the proper collection of customs duties, compliance with foreign

economic legislation, and the protection of the state's financial interests. Improvement of customs administration mechanisms should be achieved through the development of digital technologies, increased effectiveness of the risk management system, harmonization of legislation with international standards, and strengthening the institutional capacity of customs authorities. The implementation of these measures will contribute to the effectiveness of state financial control and ensure stable revenues for the state budget.

SOURCES REFERENCED

1. State Revenue Strategy until 2030. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
2. Record UAH 716 billion in budget revenues: trends shaping the structure of customs revenues in 2025. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rekordni-716-mlrd-grn-do-biudzhetu-tendentsiyi-shcho-formuvali-strukturu-mitnikh-nadkhodzen-u-2025-rotsi-2624> (date of access: 18.03.2026).
3. Almost a quarter of cases of customs rules violations in 2025 were settled through compromise. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/maizhe-chvert-sprav-pro-porushennia-mitnikh-pravil-u-2025-rotsi-vregulovani-shliakhom-kompromisu-2652> (date of access: 18.03.2026).

УДК 336.273+336.279

Ванькович Д. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

БОРГОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Вступ. Повномасштабна війна завдала Україні безпрецедентних економічних втрат, зруйнувавши виробничі потужності, інфраструктуру та житловий фонд, а також суттєво звузивши фіскальні можливості держави. Повоєнне відновлення вимагатиме масштабних і довгострокових фінансових ресурсів, обсяги яких значно перевищують потенціал внутрішніх бюджетних надходжень. У цих умовах боргове фінансування стає одним із ключових інструментів забезпечення реконструкції та модернізації економіки України. Активне залучення боргу порушує низку стратегічних питань, пов'язаних із борговою стійкістю, структурою запозичень, роллю міжнародних фінансових інституцій і балансом між короткостроковими потребами відновлення та довгостроковою макроекономічною стабільністю. Саме тому аналіз можливостей, ризиків і умов використання боргового фінансування є критично важливим для формування ефективної моделі повоєнного відновлення України.

Метою роботи є дослідження ролі боргового фінансування у процесі повоєнного відновлення України, а також аналіз можливостей, ризиків і обмежень використання боргових інструментів для забезпечення стійкого економічного зростання та макрофінансової стабільності держави.

Основна частина. Пандемія COVID-19 2020 р. знову активізувала давні дискусії щодо макроекономічних наслідків зростання державного боргу. Уряди країн

усього світу відреагували на кризу масштабними фіскальними заходами, що призвело до безпрецедентного зростання суверенного боргу. Ці події стали каталізатором нового сплеску академічного інтересу до взаємозв'язку між державним боргом та економічним зростанням і спричинили появу значної кількості емпіричних досліджень, що охоплюють різні економіки та методологічні підходи.

Згідно з прогнозами, наведеними в останньому Фіскальному моніторі МВФ 2025 [1], за збереження поточних тенденцій світовий державний борг може зрости до 100 % світового валового внутрішнього продукту до кінця десятиліття. Ця тенденція викликає нові побоювання щодо довгострокової фіскальної стійкості, оскільки багато країн стикаються з дедалі більшими бюджетними викликами.

Станом на 31 січня 2026 р. сукупний державний і гарантований борг досяг позначки у 9 212,60 млрд грн, а його співвідношення до ВВП наближається до 102 %, що створює значне навантаження на економіку та звужує простір для розвитку. В умовах війни й відбудови питання боргової стійкості, ймовірно, стане ключовим у формуванні довгострокової фінансової політики країни. Особливо різке зростання боргового навантаження відбулося у 2022 р. – з 49,0 % ВВП у 2021 р. до 77,8 % ВВП, що безпосередньо пов'язано з повномасштабною війною, падінням економічної активності та суттєвим зростанням обсягів державних запозичень для фінансування оборонних і соціальних видатків. У контексті повоєнного відновлення це підкреслює необхідність поєднання боргового фінансування з інструментами пільгових запозичень, реструктуризації боргу та залучення безповоротної міжнародної допомоги з метою недопущення надмірного фіскального тиску в середньо- та довгостроковій перспективі [2].

Окремо варто звернути увагу на зміну співвідношення між внутрішнім та зовнішнім боргом. Як видно з рис. 1, частка зовнішнього боргу зросла з 58,4 % у 2021 р. до 77,5 % на 31 грудня 2025 р.

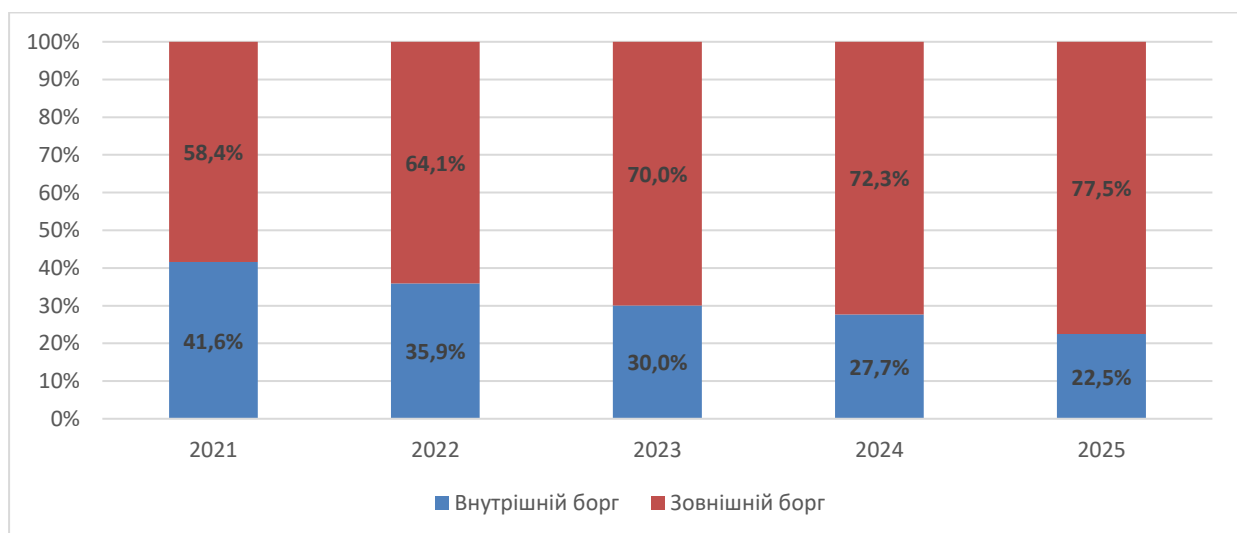

Рисунок 1 – Структура державного та гарантованого державного боргу України
впродовж 2021–2025 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [3]

Дані свідчать про чітку тенденцію до зростання частки зовнішніх запозичень у загальній структурі боргу на тлі відповідного скорочення частки внутрішнього

боргу. У 2021 р. внутрішній борг становив 41,6 % сукупного обсягу, тоді як частка зовнішнього боргу дорівнювала 58,4 %. Від 2022 р. спостерігається поступове, але стале зменшення ролі внутрішніх запозичень: їх частка скоротилася до 35,9 % у 2022 р. до 30,0 % у 2023 р. Водночас частка зовнішнього боргу зросла відповідно до 64,1 % та 70,0 %. У 2024–2025 рр. ця тенденція посилюється: частка внутрішнього боргу зменшується до 27,7 % у 2024 р. та до 22,5 % у 2025 р., тоді як зовнішній борг домінує в структурі сукупних зобов'язань, досягаючи 72,3 % та 77,5 % відповідно. Така структурна трансформація відображає зростаючу залежність фінансування державних потреб від зовнішніх джерел, передусім офіційної міжнародної фінансової допомоги, пільгових кредитів та програм підтримки від міжнародних фінансових інституцій і партнерських держав.

Попри високий рівень боргу, його нинішня структура – з великою часткою пільгових кредитів і грантів (58,09 % зовнішнього боргу – це заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій) – робить ситуацію контрольованою в короткостроковій перспективі [3]. Проте після завершення війни Україні доведеться проводити зважену боргову політику: стимулювати економічне зростання, поступово зменшувати дефіцит бюджету та уникати надмірної залежності від зовнішнього фінансування.

Висновки. Отже, розуміння взаємозв'язку між державним боргом і економічним зростанням має першочергове значення як для економістів, так і для осіб, відповідальних за формування політики. Високі та зростаючі рівні боргу породжують занепокоєння щодо фіскальної стійкості, міжпоколінної справедливості та потенційних обмежень майбутнього простору економічної політики. Водночас фіскальне стимулювання, профінансоване за рахунок боргу, часто використовується як інструмент політики під час економічних спадів, особливо в умовах «пастки ліквідності», коли можливості монетарної політики є обмеженими. Отже, ключове питання економічної політики полягає не в тому, чи є державний борг за своєю суттю «добрим» чи «поганим», а в тому, за яких умов він починає шкодити досягненню довгострокових економічних цілей.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на детальніше розмежування взаємозв'язку між боргом і зростанням з урахуванням якості інституцій, демографічного тиску та структури державних видатків. Водночас наявний масив наукової літератури дає змогу зробити ключовий висновок: для розвинених економік, орієнтованих на стале процвітання, збереження рівня державного боргу нижче 80 % ВВП має залишатися базовим орієнтиром.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Fiscal Policy under Pressure: High Debt, Rising Risks. URL: <https://www.imf.org/en/publications/fm/issues/2026/04/15/fiscal-monitor-april-2026>
2. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 27–45. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022/04/027>
3. Статистика державного боргу. Офіційна сторінка Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/borgova-politika>

Прокопчук Д. О.

*здобувач ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

Юрчишена Л. В.

*д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Вступ. Післявоєнний період розвитку держави супроводжується глибокими структурними трансформаціями економіки, зумовленими руйнуванням виробничої, соціальної та фінансової інфраструктури. Воєнні дії спричиняють суттєве зниження податкових надходжень, зростання бюджетного дефіциту та підвищення фіскальних ризиків, що потребує перегляду пріоритетів фінансової політики. У сучасних умовах особливо актуальним є формування ефективної фінансової системи, здатної забезпечити мобілізацію ресурсів для відбудови та економічного зростання, а також розроблення гнучкої податкової політики, яка б одночасно виконувала фіскальну та стимулюючу функції.

Мета роботи. Метою дослідження є обґрунтування пріоритетних напрямів реалізації бюджетно-податкової політики держави в умовах післявоєнного відновлення економіки.

Основна частина. Фінансова система держави в умовах післявоєнного відновлення характеризується необхідністю концентрації значних фінансових ресурсів для відбудови економіки, відновлення інфраструктури та забезпечення соціальної стабільності. У цей період держава виступає ключовим суб'єктом економічних процесів, оскільки саме через механізми публічних фінансів здійснюється акумуляція та перерозподіл ресурсів. Основними складниками такої системи виступають державний бюджет, податкова система, державний кредит і фінансові ринки, які в сукупності забезпечують функціонування економіки в умовах підвищених ризиків і невизначеності [3].

Особливого значення набуває бюджетна політика, яка в умовах післявоєнного відновлення трансформується з інструменту стабілізації у механізм активного економічного стимулювання. Державний бюджет стає основним інструментом фінансування відбудови критичної інфраструктури, зокрема транспортної, енергетичної та соціальної сфер. Значні ресурси спрямовуються також на забезпечення обороноздатності держави та підтримку населення, що постраждало від воєнних дій. У таких умовах важливим є забезпечення пріоритетності видатків та їх цільового використання, що дає змогу досягти максимального економічного ефекту за обмежених ресурсів.

У післявоєнний період відбувається суттєва зміна структури бюджетних видатків. Зростає частка соціальних трансфертів, витрат на відновлення економіки та обслуговування державного боргу. Водночас зменшується частка капітальних інвестицій у приватному секторі, що зумовлює необхідність активного державного втручання. Держава бере на себе функцію стимулювання інвестиційної діяльності через бюджетні програми, субсидії та державні гарантії [2].

Важливою особливістю післявоєнного періоду є зростання ролі державного кредиту. Через обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів уряд змушений активно залучати зовнішні джерела фінансування – кредити міжнародних фінансових організацій, гранти та допомогу від іноземних держав. Це призводить до зростання державного боргу та потребує ефективного управління борговими зобов'язаннями. Раціональна боргова політика передбачає оптимізацію структури боргу, мінімізацію вартості його обслуговування та забезпечення довгострокової фінансової стійкості.

Податкова політика у післявоєнний період має адаптивний та стимулюючий характер. Її ключовим завданням є забезпечення достатнього рівня бюджетних надходжень без створення надмірного податкового тиску на економічних суб'єктів. У цьому контексті особливого значення набуває оптимізація структури податкової системи, що передбачає розширення податкової бази, зниження рівня ухилення від оподаткування та підвищення ефективності адміністрування податків.

Запровадження податкових стимулів є важливим інструментом активізації інвестиційної діяльності. Зокрема, можуть застосовуватися податкові пільги для підприємств, що здійснюють інвестиції у відновлення виробництва, інноваційні проекти або створення нових робочих місць. Такі заходи сприяють економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки.

Підтримка малого та середнього бізнесу є ще одним пріоритетом податкової політики. Спрощення процедур адміністрування податків, зниження регуляторного навантаження та запровадження спеціальних режимів оподаткування дає змогу створити сприятливі умови для розвитку підприємництва. Це, у свою чергу, сприяє створенню нових робочих місць і збільшенню доходів населення [1].

У післявоєнний період доцільним є також застосування тимчасових податкових пільг для галузей, які зазнали найбільших втрат. Йдеться, зокрема, про промисловість, аграрний сектор, транспорт і будівництво. Такі пільги повинні мати чітко визначений термін дії та бути спрямованими на відновлення виробничого потенціалу.

Важливим напрямом удосконалення податкової політики є цифровізація процесів адміністрування. Використання сучасних інформаційних технологій дає змогу підвищити прозорість податкової системи, зменшити рівень корупції та забезпечити ефективний контроль за сплатою податків. Електронні сервіси, автоматизація звітності та обмін даними між державними органами сприяють зниженню адміністративних витрат як для держави, так і для платників податків.

Окремої уваги потребує проблема тіньової економіки, яка в умовах післявоєнної нестабільності має тенденцію до зростання. Боротьба з тіньовими фінансовими потоками передбачає посилення контролю, вдосконалення законодавства та створення стимулів для легалізації бізнесу.

Підвищення ефективності управління державними фінансами є ключовою умовою успішного післявоєнного відновлення. Це передбачає забезпечення прозорості бюджетного процесу, підзвітності органів державної влади та раціонального використання фінансових ресурсів. Важливим інструментом у цьому контексті є впровадження програмно-цільового методу бюджетування, який дає змогу оцінювати ефективність використання бюджетних коштів і досягнення поставлених цілей.

Висновки. Отже, фінансова система держави та податкова політика в умовах післявоєнного періоду є ключовими інструментами забезпечення економічного відновлення. Їх ефективність залежить від здатності держави забезпечити баланс між фіскальною стабільністю та стимулюванням економічного розвитку. Пріоритетними напрямками вдосконалення є оптимізація структури бюджетних видатків, розширення податкової бази, зниження рівня тіньової економіки, цифровізація податкового адміністрування та активне залучення міжнародних фінансових ресурсів. Комплексна реалізація цих заходів сприятиме формуванню стійкої фінансової системи та забезпеченню довгострокового економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кульчицький Г., Трояновський В. С. Робота державної податкової служби під час воєнного стану. *Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір: матеріали науково-практичного онлайн-заходу*. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 149–150.
2. Лупенко Ю. О., Радіонов Ю. Д., Забуранна Л. В. Формування соціальних видатків в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2023. № 3. С. 7–26.
3. Радіонов Ю. Д. Пріоритети бюджетної політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. *Фінанси України*. 2023. № 9. С. 24–47.

УДК 336.221:346.5(477)

Слатвінська М. О.

*д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів
Одеського національного економічного університету*

Перекопський Д. Т.

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Одеського національного економічного університету*

ПОДАТКОВІ СТИМУЛИ РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Вступ. Введення в Україні воєнного стану стало тригером низки соціально-економічних змін та зумовило принципові трансформації в системі оподаткування й державної підтримки бізнесу. В умовах руйнування виробничої інфраструктури, масштабного відпливу капіталу та скорочення ринків збуту актуалізувалася проблематика оцінки дієвості, раціонального застосування податкових інструментів як засобу стимулювання діяльності суб'єктів господарювання різних розмірів та форм власності для збереження економічного потенціалу держави.

Мета роботи полягає у систематизації чинних податкових стимулів для суб'єктів господарювання в Україні в умовах воєнного стану та оцінці їх дієвості.

Основна частина. З початком повномасштабного вторгнення Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України ухвалили низку нормативно-правових актів, спрямованих на підтримку суб'єктів господарювання. Серед ключових змін у

податковому законодавстві, які відбулися в цей час, можна виокремити декілька ключових, групуючи їх за окремими напрямками.

По-перше – спрощення системи оподаткування. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» (№ 2120-IX) запроваджено право платників переходити на спрощену систему оподаткування незалежно від обсягу доходу. Ставка єдиного податку для третьої групи тимчасово знижена до 2 % доходу, що суттєво зменшило адміністративне та фінансове навантаження на малий і середній бізнес [1; 2].

По-друге – звільнення від окремих податків і зборів. У перші місяці воєнного стану суб'єкти господарювання були звільнені від сплати земельного податку та орендної плати за державне і комунальне майно на окупованих або прифронтових територіях. Тимчасово було призупинено нарахування штрафних санкцій і пені за несвоєчасну сплату податків.

По-третє – відстрочення та розстрочення податкових зобов'язань [3]. Запроваджено механізми відстрочення сплати авансових внесків із податку на прибуток, а також надано можливість розстрочення погашення податкового боргу, що виник у зв'язку зі знищенням або пошкодженням активів внаслідок бойових дій.

По-четверте – запроваджено митні та акцизні пільги. З метою забезпечення безперебійного функціонування підприємств критичної інфраструктури та гуманітарних організацій запроваджено звільнення від ввізного мита та ПДВ на імпорт окремих категорій товарів, зокрема паливно-мастильних матеріалів, медичного обладнання, генераторів та промислової сировини. Передбачено пільгові умови оподаткування митом, ПДВ та прибутком для керуючих компаній індустріальних парків, що спрямовано на стимулювання інвестиційної активності та підвищення привабливості таких територій для ведення господарської діяльності. Зокрема, податкові преференції передбачають звільнення від ввізного мита та податку на додану вартість за умови імпорту нового обладнання, необхідного для реалізації інвестиційних проєктів у межах індустріальних парків, за умови його цільового використання. До того ж застосовуються пільги з податку на прибуток підприємств у вигляді тимчасового звільнення або зниження ставки оподаткування за умови реінвестування отриманого прибутку у розвиток виробництва. Такі фіскальні стимули доповнюються можливістю отримання місцевих податкових пільг, зокрема щодо плати за землю та податку на нерухоме майно, що суттєво знижує загальне податкове навантаження на суб'єктів господарювання. У сукупності це формує сприятливе інституційне середовище для розвитку промисловості, залучення прямих іноземних інвестицій та створення нових робочих місць.

По-п'яте – інвестиційні та відновлювальні стимули. У межах підготовки до повоєнного відновлення прийнято законодавчі акти щодо надання податкових канікул для нових інвестицій у пріоритетних галузях, а також розширено перелік видатків, що зменшують базу оподаткування податком на прибуток, зокрема витрати на відновлення зруйнованих активів та впровадження енергоефективних технологій.

Останнім часом йдеться про необхідність уточнення оподаткування цифрових платформ, зокрема OLX, Uklon, Bolt, Uber, Glovo тощо, а також ПДВ для підприємств [4]. Це є доволі дискусійною новацією і потребує поглибленого дослідження.

Попри широкий спектр запроваджених податкових інструментів, їх дієвість на практиці обмежується низкою чинників, серед яких варто виокремити:

- нестабільність нормативної бази – часті зміни до Податкового кодексу ускладнюють довгострокове планування для підприємств;
- обмежена дія стимулів на деокупованих та прифронтових територіях через нерівномірність адміністрування;
- ризики зловживань у системі спрощеного оподаткування, зокрема дроблення бізнесу для отримання тарифу 2 %;
- низька поінформованість суб'єктів малого підприємництва щодо доступних пільг та механізмів їх отримання і наявність правових колізій щодо застосування звільнень від сплати єдиного податку для прифронтових територій;
- незважаючи на наявність фіскальних преференцій у межах функціонування індустриальних парків, ефективність зазначених пільг значною мірою залежить від прозорості механізмів їх надання, стабільності податкового законодавства та наявності дієвих інструментів контролю за цільовим використанням преференцій. Тому важливим є удосконалення нормативно-правового забезпечення функціонування індустриальних парків, а також гармонізація національної податкової політики з європейськими практиками підтримки індустриального розвитку.

Висновки. Податкові стимули, запроваджені в Україні з початку воєнного стану, відіграють важливу роль у збереженні ділової активності та підтримці підприємницького клімату. Проте їх ефективність потребує постійного моніторингу та вдосконалення. Перспективними напрямками є: гармонізація антикризових норм із системними цілями повоєнного відновлення, посилення цифровізації податкового адміністрування, а також розробка цільових стимулів для залучення іноземних інвестицій у відновлення зруйнованої інфраструктури.

Подальші дослідження мають бути зосереджені на кількісній оцінці фіскального ефекту пільг та їх впливу на динаміку ВВП у розрізі галузей і регіонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану» від 24.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20>
3. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 33–53. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.06.033>
4. Михайлов Д. Міністерство фінансів оприлюднило низку податкових законопроектів, що містять зобов'язання, які Україна погодилась виконати у межах нової чотирирічної програми з Міжнародним валютним фондом (МВФ). *Суспільне новини*. 2026. URL: <https://suspilne.media/1268764-minfin-opriludniv-nizku-zaproponovanih-zmin-do-podatkovogo-zakonodavstva-ukraini-aki-uvijisli-do-programi-z-mvf/>

ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вступ. Сучасні фінансові відносини між бізнесом та державою в Україні зазнали суттєвих трансформацій у зв'язку з введенням воєнного стану. В умовах воєнної агресії держава змушена мобілізувати значні ресурси для фінансування оборони, соціальних програм та відновлення критичної інфраструктури. Це створює додатковий тиск на підприємницький сектор, який одночасно стикається з падінням внутрішнього попиту, руйнуванням виробничих потужностей, логістичними проблемами та ризиками втрати інвестицій [1].

Особливістю нинішньої ситуації є подвійна роль бізнесу: з одного боку, він виступає джерелом податкових надходжень та партнером держави у виконанні оборонних замовлень, а з іншого, – потребує підтримки для збереження робочих місць, виробничих ланцюгів та інноваційного потенціалу [2]. Важливим завданням стає пошук балансу між фіскальними інтересами держави та економічними можливостями бізнесу, адже надмірне навантаження може призвести до згорання підприємницької активності, тоді як надмірні пільги – до дефіциту бюджету [3].

Отже, проблема фінансових відносин бізнесу та держави в умовах воєнного стану полягає у необхідності вироблення гнучкої моделі співпраці, яка одночасно забезпечить стійкість державних фінансів та створить умови для збереження й розвитку підприємництва.

Мета роботи. Метою дослідження є комплексний аналіз фінансових відносин між бізнесом та державою в умовах воєнного стану в Україні.

Завдання полягає у:

- виявленні ключових проблем та викликів, що виникають у сфері оподаткування, кредитування та державної підтримки підприємництва;
- дослідженні механізмів взаємодії бізнесу з державою у фінансуванні оборонних потреб та відновленні критичної інфраструктури;
- оцінці впливу міжнародної фінансової допомоги на баланс державних фінансів та розвиток підприємницького середовища;
- формулюванні практичних рекомендацій щодо оптимізації фінансових відносин у кризових умовах, спрямованих на забезпечення стійкості державного бюджету та підтримку економічної активності бізнесу.

Отже, мета роботи полягає не лише у теоретичному осмисленні проблеми, але й у виробленні прикладних підходів, здатних сприяти економічній стабілізації та розвитку підприємництва в умовах воєнних викликів.

Основна частина

1. Податкові механізми та фіскальна політика. Воєнний стан змусив державу переглянути податкову систему, щоб одночасно забезпечити надходження до бюджету та підтримати бізнес. Було запроваджено спрощені режими оподаткування для малого підприємництва, відтермінування сплати окремих податків та зниження

ставок для певних категорій платників [2]. Проте такі заходи створюють ризик дефіциту бюджету, що потребує пошуку компенсаторних джерел фінансування.

2. Державна підтримка бізнесу. Уряд реалізує програми кредитування («5–7–9 %»), грантові проекти для релокації підприємств із зон бойових дій, а також надає компенсації за зруйноване майно [3]. Це дає змогу зберегти робочі місця та виробничі потужності, проте ефективність програм залежить від прозорості їх адміністрування та доступності для різних секторів економіки.

3. Фінансування оборонних потреб та інтеграція бізнесу. Значна частина підприємств інтегрувалася у виконання оборонних замовлень, постачання продукції військового призначення та логістичне забезпечення армії [4]. Це створює нові можливості для розвитку оборонно-промислового комплексу, але водночас вимагає від бізнесу адаптації виробничих процесів та інвестицій у технології.

4. Міжнародна фінансова допомога та її вплив. Україна отримує гранти та кредити від міжнародних партнерів, що дає змогу державі фінансувати соціальні програми та підтримувати макроекономічну стабільність [5]. Для бізнесу це означає збереження платоспроможного попиту та можливість брати участь у проектах відновлення інфраструктури. Водночас надмірна залежність від зовнішніх джерел може створювати ризики для фінансового суверенітету.

5. Виклики та перспективи. Основними проблемами залишаються:

- дефіцит бюджету та зростання державного боргу;
- нерівномірний доступ бізнесу до програм підтримки;
- ризики тінізації економіки через надмірне податкове навантаження;
- потреба у довгострокових стратегіях відновлення після війни.

Перспективним напрямом є формування партнерської моделі взаємодії бізнесу та держави, яка базується на прозорості, довірі та спільній відповідальності за економічну стабільність.

Висновки. Фінансові відносини бізнесу та держави в умовах воєнного стану мають комплексний і суперечливий характер. З одного боку, держава потребує стабільних бюджетних надходжень для фінансування оборони, соціальних програм та відновлення інфраструктури. З іншого – бізнес стикається з кризовими викликами, що вимагають державної підтримки та гнучких механізмів взаємодії.

Під час дослідження було визначено такі ключові результати:

– **Податкова політика** має бути адаптована до умов війни: необхідно поєднувати фіскальну стійкість із помірним навантаженням на підприємців, щоб уникнути тінізації економіки.

– **Державні програми підтримки бізнесу** (кредитування, гранти, компенсації) відіграють вирішальну роль у збереженні робочих місць та виробничих потужностей, проте потребують удосконалення механізмів доступності та прозорості.

– **Співпраця у сфері оборонних замовлень** відкриває нові можливості для розвитку підприємництва, але вимагає інвестицій у технології та модернізацію виробництва.

– **Міжнародна фінансова допомога** є важливим чинником стабілізації, проте її використання має бути стратегічно спрямованим, щоб уникнути надмірної залежності від зовнішніх джерел.

Практична значущість дослідження полягає у формуванні рекомендацій для оптимізації фінансових відносин бізнесу та держави:

- розширення партнерських програм між урядом та підприємницьким сектором;
- створення довгострокових стратегій відновлення економіки після війни;
- забезпечення прозорості та ефективності використання бюджетних і міжнародних ресурсів;
- стимулювання інноваційної активності бізнесу як основи майбутнього економічного зростання.

Отже, фінансові відносини бізнесу та держави в умовах воєнного стану повинні розвиватися за моделлю взаємної відповідальності та співпраці, що дасть змогу одночасно забезпечити стійкість державних фінансів і підтримати підприємницьку активність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство фінансів України. Звіт про виконання бюджету за 2023 р. Київ, 2024.
2. Податковий кодекс України: станом на 2025 р. Київ: Верховна Рада України.
3. Кабінет Міністрів України. Програма «Доступні кредити 5–7–9 %». Постанова № 28 від 2020 р. (зі змінами 2024 р.).
4. Державний концерн «Укроборонпром». Річний звіт про діяльність у 2024 р. Київ, 2025.
5. Світовий банк. Ukraine Economic Update, Spring 2025. Washington, 2025.

Наукове видання

Колектив авторів

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

IV Всеукраїнська науково-практична конференція

Редактор О. А. Солдатова
Технічний редактор Т. О. Важеніна-Гопрак

Підписано до друку 15.06.2026.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк – цифровий. Умовн. друк. арк. 8,13.
Тираж 30. Зам. 64.

Донецький національний університет імені Василя Стуса.
21021, м. Вінниця, 600-річчя, 21.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру
серія ДК № 5945 від 15.01.2018